

Cele mai frumoase pagini de înțelepciune biblică

traduse din ebraică și greacă veche de

Monica Broșteanu și
Francisca Băltăceanu

cu un cuvânt însoțitor de

Andrei Pleșu

e book HUMANITAS

Cele mai frumoase pagini
de înțelepciune biblică

Monica Broşteanu (n. 5 ianuarie 1948, Broşteni, jud. Suceava). Licențiată în filologie (engleză–română, 1970) şi limbi orientale (arabă–persană, 1978) la Universitatea Bucureşti şi în teologie (1996, Institutul Teologic Romano-Catolic din Bucureşti), doctor în filologie (2003). A predat la Institutul Teologic Romano-Catolic cursuri de ebraică biblică, teologie sacramentală şi liturgică, ştiințe biblice. Este conferențiar universitar la Universitatea Bucureşti, unde predă cursurile: Coranul şi Biblia: probleme de traducere şi interpretare, Comunitățile creştine din țările Orientului Mijlociu, Tradiții textuale (Noul Testament). Din lucrări: *Numele divine în Biblie și în Coran și traducerea lor în limba română. Studiu lexical*, Ed. Polirom, 2004; „Compararea Incomparabilelor – câteva Nume privind atributele divine în scripturile marilor religii monoteiste", în *Caietele Institutului Catolic*, nr. 2/2001. Din traduceri: *Conciliul Vatican II – Constituții, Decrete, Declarații* (în colaborare cu Francisca Băltăceanu), Ed. ARCB, 1990, 1999; A. Scrima, *Comentariu la Evanghelia după Ioan*, cap. 1–17, tr. din arabă, Ed. Humanitas, 2008; Pierre Claverie, *Mic tratat despre întâlnire și dialog*, Ed. Humanitas, 2015.

Francisca Băltăceanu (n. 15 iunie 1943). Licențiată în filologie clasică (1965, Universitatea Bucureşti) şi teologie (1996, Institutul Teologic Romano-Catolic din Bucureşti), doctor în filologie (1979). Între 1965 şi 1989, a fost asistentă la Catedra de limbi clasice, Universitatea Bucureşti. Între 1991 şi 2004, a predat la Institutul Teologic Romano-Catolic cursuri de Ştiințe biblice. Din 2004, este profesor la Universitatea Bucureşti, unde predă cursuri de Exegeză biblică, Profetism biblic, Înțelepciune biblică, Tradiții textuale (Vechiul Testament). Din lucrări: *Rapports entre l'arménien et le daco-mésien* (Universitatea Bucureşti, 1980); Platon, *Apărarea lui Socrate*, notă introductivă, tr. şi note, bibliografie, în vol. Platon, *Opere I*, Ed. Ştiințifică şi Enciclopedică, 1974, 1997; Platon, *Eutyphron*, traducere (în colaborare cu Petru Creția) şi note, bibliografie, în vol. Platon, *Opere II*, Ed. Ştiințifică şi Enciclopedică, 1976; „Tânăr înțelept, tânăr nebun. *Cartea Înțelepciunii* 4, 10; 2, 6-9 şi influențele greceşti", în *Volumul omagial I. Fischer*, Ed. Humanitas, 2004; „Fluviile Edenului, între Pom şi interzicerea lui (*Geneză* 2, 4b-25)", în vol. *Antic și modern. In honorem Luciae Wald*, Ed. Humanitas, 2006.

Monica Broşteanu şi Francisca Băltăceanu au colaborat la următoarele proiecte de traducere şi editare a textelor biblice: *Psalmii*, Ed. ARCB, 1993, tr. din ebraică; *Evanghelia după Matei*, *Evanghelia după Marcu* (Ed. ARCB, 1996), *Evanghelia după Luca*, *Evanghelia după Ioan* (Ed. ARCB, 2002), tr. din greacă, introducere şi note; *Septuaginta*, proiect NEC, Ed. Polirom, 2004–2011, membre în comitetul de coordonare şi revizie al întregii lucrări şi contribuții în: vol. I – introducere, cap. „Relații între Septuaginta şi textul masoretic", vol. IV.1 – *Psalmii* (tr. din greacă, introducere, note, bibliografie), vol. VI.1 – *Cartea lui Isaia* (introducere), *Cartea lui Ieremia*, *Baruch*, *Plângeri*, *Scrisoarea lui Ieremia* (tr. din greacă, introducere, note, bibliografie); *Cele mai frumoase povestiri din Biblie* (Ed. Humanitas, 2013), tr. din ebraică, aramaică şi greacă veche, note şi comentarii.

Cele mai frumoase pagini de înțelepciune biblică

traduse din ebraică şi greacă veche de

Monica Broşteanu şi
Francisca Băltăceanu

cu un cuvânt însoțitor de

Andrei Pleşu

HUMANITAS
BUCUREȘTI

ISBN 978-973-50-4975-1 (pdf)

EDITURA HUMANITAS
Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0372.743.382; 0723.684.194

CUPRINS

CUVÂNT ÎNSOȚITOR
de Andrei Pleşu

După admirabila antologie *Cele mai frumoase povestiri din Biblie* (Humanitas, Bucureşti, 2013), Monica Broşteanu şi Francisca Băltăceanu oferă acum cititorilor „cele mai frumoase pagini de înțelepciune biblică“: o selecție densă din literatura sapiențială a Vechiului Testament, de la *Levitic* până la *Psalmi*. Suntem de mult obişnuiți cu profesionalismul riguros – şi seducător totodată – al celor două doamne. Ele ne pun din nou la dispoziție nu doar exemplare traduceri (din ebraică şi greacă veche), ci şi comentarii introductive concise, lămuritoare, de natură să livreze informațiile istorice şi filologice de care avem nevoie pentru a avea acces la înțelegerea promptă şi exactă a textelor. Lectura este, astfel, comodă, dar solid „asistată“ ştiințific: erudiția nu e niciodată pedantă, tonul este cordial, fără să alunece în minoratul „popularizării“.

Aşa stând lucrurile, nu vreau să ies din stilistica volumului de față printr-o prefață afectată, pretențioasă, cu aere de competență academică. De altfel, o asemenea competență în materie îmi lipseşte, iar cartea pe care tocmai ați deschis-o nu e dedicată „specialiştilor“, ci *tuturor* cititorilor dornici de învățătură şi de sens. Îmi voi îngădui, deci, doar o rapidă

notă pregătitoare, cu privire la conturul noțiunii de „înțelepciune“ în contextul vetero-testamentar.

De obicei, când în limbajul curent folosim cuvântul „înțelepciune“, asociem termenului fie prestigiul senectuții calificate prin „experiență“, prin autoritate statuară, fie nimbul sofisticat al subtilității metafizice. „Înțelepți“ sunt, cu alte cuvinte, bătrânii şi filozofii. Nu despre *acest* tip de înțelepciune e vorba în paginile acestei cărți. Nu despre dăscăleală solemnă, nu despre predică „edificată“, şi nici despre rafinate şi cvasiobscure „concepții despre lume“. Avem de-a face mai curând cu o sumă de îndemnuri concrete, al căror combustibil nu e fervoarea speculativă, ci nevoia de *bună-viețuire*, de *bună-cuviință*, de *adecvare demnă* la un imediat care nu e nici neapărat inteligibil, nici neapărat echitabil, nici neapărat conform cu impulsurile şi dorințele noastre. Înțelepciunea este un mod de a consimți unui inventar de reguli care se adresează lumii, dar care vine *de dincolo de ea*. Nu poți *induce* un mod coerent – şi nobil – de comportare din împestrițarea promiscuă a cotidianului. E nevoie de un reper transcendent, din care să *deduci* (de fapt, din care *să-ți parvină*) preceptistica optimă a conviețuirii cu ceilalți şi cu tine însuți. Numai acest reper *ne-lumesc* este garanția inserării *în lume*, este „*lumina* lumii“. El impregnează, ordonator, întreaga substanță a existentului, de la detaliile lui palpabile până la deschiderea răbdătoare spre orizontul lui nevăzut.

Ce vreau să spun este că „înțelepciunea“ cu care vă veți întâlni în paginile care urmează este în acelaşi timp „aplicată“ şi inefabilă, transparentă şi tainică. Ni se vorbeşte despre imanența cea mai compactă (cum să-ți lucrezi pământul, cum să te porți cu părinții, cu femeia ta, cu prietenii tăi, cu

străinii, cu vrăjmașii, cu averea ta, cu bucuriile și nefericirile zilnice), dar ni se spune totodată că toate regulile au sens numai în măsura în care sunt practicate ca *supunere* față de Cel care le-a creat odată cu întregul cosmos. Înțelepciunea trebuie trăită în patosul nemijlocit al vieții, dar cu privirea ațintită spre sursa ei trans-mundană. Înțelepciunea „...stă chiar în fața celui cuminte, dar ochii prostului caută spre capătul pământului" – citim în *Proverbe* 17, 24. Cu alte cuvinte, înțelepciunea e la îndemână, dar e dincolo de „îndemânarea" minții omenești. Nu te poți mișca eficace și cuviincios într-un ansamblu căruia nu-i cunoști „modul de întrebuințare". Iar modul de întrebuințare nu ține de competența ta, ci de puterea Celui care l-a instituit.

Mă opresc aici. Nu pretind că am cheia înțelepciunii și a textelor care urmează. Dar cititorul are o bună ocazie să-și pună la încercare propriul său gând și propriile sale soluții, dincolo de sumarele mele sugestii. La sfârșit însă va avea, ca și mine, o mare datorie de recunoștință față de autoarele acestei antologii. Lectură plăcută și binefăcătoare!

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Înțelepciunea, în sens de cunoaştere a voii lui Dumnezeu şi de strădanie de a trăi conform ei, străbate întreaga Biblie. Dar există unele cărți biblice numite în mod tradițional „cărți sapiențiale“, de înțelepciune.

Cum să alegi însă cele mai frumoase pagini? Selecția are şi un grad de aleatoriu. Am căutat de fapt să oferim câte ceva din fiecare scriere de acest tip, iar cu ajutorul comentariilor să-i dăm prilej cititorului să vadă că diferitele cărți, chiar atunci când par a se contrazice între ele, sunt de fapt complementare.

Textele au fost traduse din limba originală a fiecăruia. În locurile unde există mai multe soluții de echivalare posibile, am optat pentru cea care dezambiguiza cel mai puțin, pentru a păstra bogăția de sensuri.

Textele sapiențiale biblice sunt în mare parte poetice. În textul biblic nu există o diferență marcată între proză şi poezie[1], iar aceasta din urmă nu e turnată în scheme fixe;

---

1. „It is more a matter of degree than of «either–or»“ – E.R. Wendland, „The Discourse Analysis of Hebrew Poetry: A Procedural Outline“, în *Discourse Perspectives on Hebrew Poetry in the Scriptures*, UBS Monograph Series, nr. 7, UBS, SUA, 1994, p. 3.

caracterul poetic rezultă dintr-o serie de procedee care țin fie de structură (în special paralelismul – sinonimic, antitetic etc.), fie de construirea imaginii (vocabularul poetic, figurile de stil – îndeosebi metafora şi metonimia –, jocurile de aluzii intertextuale). De aceea, am încercat, inclusiv prin aşezarea în pagină, care o sugerează pe cea a textului original, să atragem atenția asupra diferitelor grade ale exprimării poetice din aceste texte.

În introduceri şi note am folosit o transliterare simplificată a cuvintelor ebraice, iar numele proprii intrate deja în uz au fost lăsate ca atare.

Sperăm că cititorul se va lăsa îndemnat de aceste câteva „mostre“ să exploreze nesfârşita bogăție a Cărții cărților.

M. B., F. B.

CE ÎNȚELEGEM PRIN „ÎNȚELEPCIUNE BIBLICĂ"?

Orientul antic a avut o literatură sapiențială înfloritoare, atât în Egipt, cât şi în diversele culturi din Mesopotamia, precum şi la Ugarit. Este o înțelepciune care transcende granițele, mai degrabă profană, şi care se ocupă de destinul indivizilor nu pe baza reflecției filozofice (precum cea grecească), ci pe baza experienței de viață. Îl învață pe om să se conformeze ordinii universului, căutând să-i ofere astfel mijloacele de a fi fericit. Cum nu întotdeauna reuşeşte, ajunge deseori la pesimism.

Această literatură a fost cunoscută de israeliți: cel mai mare elogiu adus lui Solomon este că „era mai presus de fiii Răsăritului şi ai Egiptului" şi decât cananeenii Etan şi fiii lui Mahol, Heman, Kalkol şi Darda (*1 Regi/3 Regi LXX* 4, 31). Sunt amintiți înțelepții arabi şi edomiți (*Ieremia* 49, 7, *Abdia* 8). Iov şi prietenii lui trăiesc în Edom. Există Psalmi atribuiți lui Etan (89/88) şi lui Heman „băştinaşul" (88/87). Agur şi Lemuel, regele din Massa (trib din nordul Arabiei), apar ca autori de proverbe (*Proverbe* 30–31).

Chiar dacă găsim, în mod firesc, multe elemente comune cu literatura sapiențială a popoarelor învecinate, în cărțile biblice de înțelepciune totul e privit prin raportare la Dumnezeu, în lumina religiei revelate, care subîntinde modul de

gândire al vechilor israeliți. Datorită acestui fapt se evită pesimismul, chiar dacă problema suferinței se pune constant şi acut, cu multă sinceritate.

Se afirmă de obicei că, spre deosebire de celelalte cărți biblice, în cărțile sapiențiale nu apar marile teme ca legământul, mesianismul etc., scopul înțelepților fiind ca, pe baza experienței personale, să extragă din viața cotidiană principii de comportare constante, plăcute lui Dumnezeu, deoarece relația cu Dumnezeu face parte din realitatea vieții omului. De fapt, autorii cărților de înțelepciune s-au hrănit întreaga viață cu ceea ce s-a numit ulterior „Legea şi Profeții“, indiferent de forma pe care o aveau în vremea lor textele respective: ele „trăiesc“ în literatura sapiențială inspirând principiile, iar uneori transpar şi în aluzii directe. De aceea, am socotit potrivit să începem cu câteva dintre textele inspiratoare.

DIN TORAH

LEVITIC

Motivația unei purtări corecte, bune, generoase a omului este sfințenia lui Dumnezeu. Termenul tradus în mod obișnuit prin „sfânt“ (ebr. qadoş*) se referă în sens strict numai la Dumnezeu, însemnând „separat“, „cu totul altfel“, „neasemuit“, „dincolo de tot ce se poate cunoaște sau imagina“ – „transcendent“. În același timp El se comunică, intră în relație cu omul, pe care vrea să-l facă părtaș la sfințenia sa! Nu este vorba așadar de o simplă desăvârșire morală, însă exigența morală este foarte înaltă pentru ca omul să rămână în comuniune cu Dumnezeu și să-i manifeste sfințenia. Adevărata pietate se exprimă în dragostea față de aproapele, fie el și străin, se spune în mod explicit.*

Domnul[1] a grăit către Moise zicând: „Vorbeşte către toată obştea fiilor lui Israel şi spune-le: Fiți sfinți, căci sfânt sunt Eu, Domnul, Dumnezeul vostru. Fiecare să cinstească pe

1. „Domnul“: echivalează numele divin revelat lui Moise (*Exod* 3, 15), ebraicul *YHWH*; din perioada post-exilică rostirea lui a fost interzisă, din respect, fiind înlocuită cu *'Adonay,* „Stăpânul meu“. Traducerile antice au scris direct, în locul tetragramei, echivalentul formei pronunțate, de ex. gr. *Kýrios*, lat. *Dominus.* Pe urma lor, majoritatea traducerilor moderne procedează la fel.

mama sa şi pe tatăl său şi să ţineţi zilele mele de odihnă: Eu sunt Domnul, Dumnezeul vostru. Nu vă îndreptaţi către idoli şi nu vă faceţi zei din metal turnat: Eu sunt Domnul, Dumnezeul vostru.

Când seceraţi recolta pământului vostru, să nu seceraţi până la colţurile ogorului: spicele rămase de la seceriş să nu le adunaţi. Via ta să nu o culegi de tot şi roadele căzute din via ta să nu le aduni: să le laşi pentru sărac şi pentru străin: Eu sunt Domnul, Dumnezeul vostru.

Să nu furaţi, şi să nu minţiţi, şi să nu vă înşelaţi unii pe alţii.

Şi să nu vă juraţi strâmb pe numele meu; căci pângăreşti numele Dumnezeului tău: Eu sunt Domnul.

Să nu asupreşti pe aproapele tău şi să nu jefuieşti. Să nu opreşti plata zilierului tău până a doua zi.

Să nu vorbeşti de rău un surd şi în faţa orbului să nu pui piedică, ci să te temi de Dumnezeul tău: Eu sunt Domnul.

Să nu faci nedreptate la judecată. Să nu nedreptăţeşti pe cel sărac şi să nu te sfieşti de faţa celui mare. Cu dreptate să judeci pe semenul tău.

Să nu umbli cu clevetiri printre ai tăi.

Să nu te ridici împotriva vieţii[1] aproapelui tău: Eu sunt Domnul.

Să nu urăşti pe fratele tău în inima ta; negreşit să-l mustri pe semenul tău, ca să nu porţi păcatul lui.

Să nu te răzbuni şi să nu porţi pică fiilor poporului tău, ci să-l iubeşti pe aproapele tău ca pe tine însuţi: Eu sunt Domnul.

---

1. „Vieţii“: *litt.* „sângelui“.

Dacă un străin vine să locuiască la tine în țara voastră, nu-l asupri. Ca un om născut între voi să vă fie străinul care s-a sălăşluit la voi: să-l iubeşti ca pe tine însuți, că şi voi ați fost străini în țara Egiptului: Eu sunt Domnul, Dumnezeul vostru."

(*Levitic* 19, 1-4. 9-18. 33-34)

DEUTERONOM

În forma pe care o are Decalogul în Deuteronom *se insistă asupra egalității funciare dintre oameni în fața lui Dumnezeu. Suferințele îndurate trebuie să-l facă pe om înțelegător și binevoitor.*

Moise a vorbit întregului Israel: „Să păzeşti ziua de odihnă ca să o sfințeşti, după cum ți-a poruncit Domnul, Dumnezeul tău. Şase zile să munceşti şi să-ți săvârşeşti toată lucrarea ta, dar ziua a şaptea este odihnă pentru Domnul, Dumnezeul tău. Să nu faci în ea nici o lucrare: nici tu, nici fiul tău, nici fiica ta, nici slujitorul tău, nici slujnica ta, nici boul, nici măgarul tău, nici vreunul din dobitoacele tale, nici străinul care este înlăuntrul porților tale, ca să se odihnească slujitorul tău şi slujnica ta, ca şi tine. Adu-ți aminte că şi tu ai fost rob în țara Egiptului şi Domnul, Dumnezeul tău te-a scos de acolo cu mână puternică şi cu braț întins. De aceea ți-a poruncit Domnul, Dumnezeul tău să ții ziua de odihnă."

(*Deuteronom* 5, 12-15)

Toate izvorăsc din atitudinea față de Dumnezeu: pentru prima dată ea este exprimată prin „a iubi". Omul este chemat să-l iubească

pe Dumnezeu din toată ființa sa, să transmită urmașilor cuvintele lui și să fie recunoscător pentru tot ce a primit: libertatea și țara făgăduită.

„Să te temi de Domnul, Dumnezeul tău, şi să păzeşti toate hotărârile şi poruncile lui pe care ți le poruncesc, tu şi fiul tău şi fiul fiului tău, în toate zilele vieții tale, ca să fie îndelungate zilele tale. Ascultă, aşadar, Israele, şi ia aminte să le împlineşti, ca să-ți fie bine şi să te înmulțeşti foarte, după cum ți-a făgăduit Domnul, Dumnezeul părinților tăi, în țara care şiroieşte de lapte şi miere.

Ascultă, Israele[1]: Domnul, Dumnezeul nostru, este singurul Domn. Să-l iubeşti pe Domnul, Dumnezeul tău, din toată inima ta, din tot sufletul tău şi din toată puterea ta. Şi să fie cuvintele acestea, pe care eu ți le poruncesc astăzi, în inima ta; să le sădeşti în fiii tăi şi să le grăieşti şezând în casă şi mergând pe drum, când te culci şi când te scoli[2]. Să le legi de mâna ta ca pe un semn şi să fie fruntare între ochii tăi; să le scrii pe uşorii casei tale şi pe porțile tale.

Iar când te va aduce Domnul, Dumnezeul tău, în țara pe care a jurat părinților tăi, lui Avraam, lui Isac şi lui Iacob, că ți-o va da, cu cetăți mari şi arătoase pe care nu le-ai zidit tu, şi case pline de toate bunătățile pe care nu le-ai umplut tu, şi

---

1. „Ascultă, Israele...": ebr. *Șema' Isra'el*... (*Deuteronom* 6, 4-9) este profesiunea de credință monoteistă a fiecărui evreu, până în zilele noastre.

2. „Şezând în casă şi mergând pe drum, când te culci şi când te scoli": un mod de a sugera totalitatea momentelor vieții. În continuare se sugerează în acelaşi fel metaforic îndatorirea memoriei neîntrerupte.

cu fântâni săpate în piatră pe care nu le-ai săpat tu, şi cu vii şi cu măslini pe care nu i-ai sădit tu, când vei mânca şi te vei sătura, ia seama să nu uiți de Domnul, care te-a scos din pământul Egiptului, din casa robilor. De Domnul, Dumnezeul tău, să te temi, şi lui să-i slujeşti, şi pe numele lui să te juri.“

(*Deuteronom* 6, 2-13)

Poporul, și fiecare om, e chemat să-l iubească pe Dumnezeu pentru că El cel dintâi l-a iubit. Această iubire este gratuită, nu e legată de vreun merit, de vreo calitate anume. Felul în care se poartă Dumnezeu trebuie să fie modelul purtării omului.

„Tu eşti popor sfânt pentru Domnul, Dumnezeul tău: pe tine te-a ales Domnul, Dumnezeul tău, ca să fii al său, poporul său între toate popoarele care sunt pe fața pământului. Nu pentru că ați fi cei mai numeroşi dintre toate popoarele s-a alipit Domnul de voi şi v-a ales, căci voi sunteți cel mai puțin numeros dintre toate popoarele, ci pentru că vă iubeşte Domnul şi păzeşte jurământul pe care l-a făcut părinților voştri v-a scos Domnul cu mână tare şi v-a răscumpărat din casa robilor, din mâna lui Faraon, regele Egiptului.

Să ştii, aşadar, că Domnul, Dumnezeul tău, este Dumnezeu: Dumnezeul credincios, care păstrează legământul şi bunăvoința până la al miilea neam față de cei care îl iubesc şi păzesc poruncile sale şi îi pedepseşte în ei înşişi[1] pe cei care îl urăsc, nimicindu-i; El nu întârzie să-i pedepsească în ei înşişi pe cei care îl urăsc. Să iei seama, aşadar, la porunca,

1. „În ei înşişi“: *litt.* „spre fețele lor“. Se accentuează răspunderea individuală a omului pentru faptele sale.

la hotărârile şi la rânduielile pe care ți le poruncesc astăzi, ca să le împlineşti."

(*Deuteronom* 7, 6-11)

„Iar acum, Israele, ce altceva cere de la tine Domnul, Dumnezeul tău, decât să te temi de Domnul, Dumnezeul tău, să umbli pe toate căile lui şi să-l iubeşti, şi să slujeşti Domnului, Dumnezeului tău, din toată inima ta şi din tot sufletul tău, să păzeşti poruncile Domnului şi îndreptările lui, pe care ți le poruncesc eu astăzi, spre binele tău?

Iată, ale Domnului, Dumnezeului tău, sunt cerurile şi cerurile cerurilor, pământul şi tot ce este pe el; însă numai de părinții tăi s-a alipit Domnul ca să-i iubească şi i-a ales pe urmaşii lor, adică pe voi, dintre toate popoarele, precum în ziua de azi.

De aceea, tăiați-vă împrejur inimile[1] şi nu vă mai întăriți cerbicea[2], căci Domnul, Dumnezeul vostru, este Dumnezeul dumnezeilor şi Stăpânul stăpânilor, Dumnezeul cel mare, puternic şi înfricoşător, care nu este părtinitor şi nu primeşte mită, care face dreptate orfanului şi văduvei, şi-l iubeşte pe străin, dându-i hrană şi îmbrăcăminte.

Să-l iubiți, aşadar, pe străin, căci şi voi ați fost străini în țara Egiptului.

Să te temi de Domnul, Dumnezeul tău, să-i slujeşti, şi să te alipeşti de El, şi pe numele lui să te juri. El este lauda ta,

---

1. „Tăiați-vă împrejur inimile": circumcizia, semn al Legământului dintre Dumnezeu şi poporul său, are valoare numai dacă e însoțită de trăirea lăuntrică.

2. „Nu vă mai întăriți cerbicea": ceafa înțepenită, care refuză să se încline, este imaginea încăpățânării şi a răzvrătirii.

El este Dumnezeul tău, care a făcut cu tine faptele mărețe şi înfricoşătoare pe care le-au văzut ochii tăi."

(*Deuteronom* 10, 12-21)

Dumnezeu l-a creat pe om liber și îi pune în față alegerea de viață: i-a dăruit toate mijloacele de a ajunge la fericire, însă folosirea lor depinde de fiecare om. Dar lui Dumnezeu nu-i este indiferentă opțiunea omului: îl îndeamnă intens să facă alegerea bună.

„Porunca aceasta pe care ți-o dau eu astăzi nu este mai presus de puterile tale şi nici departe de tine. Nu este în ceruri, ca să zici: «Cine se va sui pentru noi la ceruri şi ne-o va aduce, ca s-o auzim şi s-o îndeplinim?» Şi nu este nici dincolo de mare, ca să zici: «Cine va trece marea pentru noi şi ne-o va aduce, ca s-o auzim şi s-o îndeplinim?» Ci cuvântul acesta e foarte aproape de tine – în gura ta şi în inima ta, ca să-l îndeplineşti.

Priveşte, pun înaintea ta astăzi viața şi binele, moartea şi răul, poruncindu-ți astăzi să iubeşti pe Domnul, Dumnezeul tău, să umbli pe căile lui şi să păzeşti poruncile şi legiuirile şi rânduielile lui, ca să trăieşti şi să te înmulțeşti şi să te binecuvânteze Domnul, Dumnezeul tău, în țara pe care o vei lua în stăpânire.

Dar dacă se va abate inima ta şi nu vei asculta, ci te vei lăsa ademenit să te închini altor dumnezei şi le vei sluji, vă dau de ştire astăzi că negreşit veți pieri şi nu veți trăi zile îndelungate pe pământul pe care îl veți lua în stăpânire trecând Iordanul.

Iau martori astăzi împotriva voastră cerul şi pământul: viaţa şi moartea le-am pus înaintea ta, binecuvântarea şi blestemul. Alege viaţa, ca să trăieşti tu şi seminţia ta, iubindu-l pe Domnul, Dumnezeul tău, ascultându-i glasul şi alipindu-te de El, căci El este viaţa ta şi lungimea zilelor tale, ca să locuieşti pe pământul pe care Domnul a jurat părinţilor tăi, lui Avraam, lui Isac şi lui Iacob, că-l va da lor.“

(*Deuteronom* 30, 11-20)

DIN PROFEȚI

Un profet este un om care are o lumină specială de la Dumnezeu pentru a desluși „semnele timpurilor". Atunci când marile imperii vecine (Asiria, apoi Babilonul) se dezlănțuie amenințător, invadând tot mai multe teritorii, poporul ales se poate apăra în primul rând printr-o schimbare radicală a vieții, de la păcat la grija de a împlini voia lui Dumnezeu. Tonul mustrărilor profeților este adesea deosebit de aspru, pentru că ei își dau seama că țara se află pe marginea prăpastiei.

Cuvintele lor, cel mai adesea, n-au fost luate în seamă de cârmuitori, așa că dezastrul a venit. Dar aceste cuvinte, inspirate fiind, au o valoare perenă: sunt contemporane cu toate generațiile. Au hrănit în chip deosebit reflecția sapiențială.

AMOS

În a doua jumătate a secolului al VIII-lea î.H., regatul Israel (cu capitala la Samaria) se afla în pragul dezastrului: în curând avea să se prăbușească, fiind cucerit de asirieni, care înaintau amenințător. Cârmuitorii nu păreau conștienți de primejdie, iar polarizarea socială și corupția erau extreme. Amos e trimis de Dumnezeu să încerce o trezire a poporului, cât mai e timp.

Vai de cei fără de grijă din Sion
şi de cei ce şi-au pus încrederea în muntele Samariei!

Ei stau lungiți pe paturi de fildeş, se tolănesc pe divane;
mănâncă miei din turmă şi viței crescuți în staul.
Zbiară cântece în sunet de harfă,
precum David născocesc cântări pe instrumente.
Beau vin din pocale mari şi se ung cu cele mai bune miresme,
dar nu le pasă de prăbuşirea lui Iosif[1]!
De aceea vor fi duşi acum în robie în fruntea prinşilor de război
şi chiotele trândavilor vor înceta.

(*Amos* 6, 1a. 4-7)

1. „Iosif": Regatul Samariei apare adesea menționat, mai ales în textele poetice, după numele unuia din cei doi fii ai patriarhului Iosif, Efraim.

Ascultați aceasta, voi, care îl striviți pe cel sărman,
şi ați vrea să-i stârpiți pe săracii din țară,
voi, care ziceți: „Când va trece luna nouă[1], ca să vindem grâul,
şi când va trece sabatul, ca să ne deschidem grânarul,
să micşorăm efa[2], să mărim şekelul[3]
şi să strâmbăm cântarul ca să înşelăm?
Să-i cumpărăm cu argint pe cei nevoiaşi[4],
pe cel sărman pentru o pereche de încălțări,
şi să vindem şi grâul cel de lepădat!“

S-a jurat Domnul pe mândria lui Iacob[5]:
„Nu voi uita niciodată toate faptele lor!
Oare nu se va cutremura de aceea țara
şi nu vor jeli toți locuitorii lui?
Se va înălța toată precum Nilul,
se va ridica şi se va coborî ca fluviul Egiptului.“

„În ziua aceea, spune Stăpânul meu, Domnul,
voi face să apună soarele la amiază
şi voi întuneca pământul în plină zi.

---

1. De sărbătoarea lunii noi, ca şi de sabat, era interzisă orice muncă, inclusiv negoțul.

2. „Efa“: măsură de capacitate de cca. 40 l.

3. „Şekel“ sau „siclu“: măsură de greutate de cca. 6 g, care devine şi monedă de aur sau de argint.

4. „Să-i cumpărăm...“: aluzie la vânzarea ca sclav a datornicului insolvabil.

5. „Mândria lui Iacob“: apare ca unul dintre epitetele divine în Biblie; aici Dumnezeu se jură pe sine însuşi.

Voi preface sărbătorile voastre în jale
şi toate cântările voastre în bocete,
voi acoperi coapsele voastre cu sac
şi capetele voastre vor fi rase;
voi arunca țara într-o jale ca pentru un fiu unul-născut
şi sfârşitul ei va fi ca o zi amară."

„Iată, vin zile, spune Stăpânul meu, Domnul,
când voi trimite foame în țară:
nu foame de pâine şi nici sete de apă,
ci de a asculta cuvântul Domnului.
Vor umbla împleticindu-se de la o mare la alta,
de la miazănoapte la răsărit,
vor pribegi căutând cuvântul lui Dumnezeu
şi nu-l vor găsi."

(*Amos* 8, 4-12)

MIHEIA[1]

Tot în a doua jumătate a secolului al VIII-lea, dar în Regatul de Sud, al Ierusalimului, un profet denunță aceeași nedreptate socială.

Vai de cei care pun la cale nelegiuirea şi urzesc răul în culcuşurile lor!
Când se crapă de ziuă îl săvârşesc, pentru că le stă la îndemână.
Dacă râvnesc ogoare, se fac stăpâni pe ele;
case dacă vor, îl iau cu sila pe gospodar, cu casă cu tot; pe om, cu moştenirea lui.

De aceea, aşa spune Domnul:
„Iată, Eu pun la cale împotriva acestui soi de oameni o nenorocire
de care nu vă veți putea feri grumazul
şi nu veți mai păşi cu mândrie, căci vremurile vor fi rele.

---

1. Numele profetului este în ebraică *Mikah*, o prescurtare din *Mi-ka-Yah*: „Cine e ca Domnul?"; în versiunea grecească a Bibliei, numele e redat ca *Mikhaias*, de unde forma pe care o are în traducerile româneşti după Septuaginta. În traducerile după ebraică, numele este Mica.

În ziua aceea veți ajunge de poveste şi va răsuna bocet zicând:
«S-a isprăvit! Suntem nimiciți cu totul, partea poporului
meu este dată altora!
Cum de mi-a fost luată? Ogoarele noastre sunt date
răzvrătitului!»
De aceea, nu vei mai avea pe nimeni care să-ți măsoare o
parte[1] în adunarea Domnului."

(*Miheia* 2, 1-5)

1. Când se va face dreptate, când se va reface corect împărțirea pământului, cei lacomi şi asupritori nu vor mai primi parte.

ISAIA

La cumpăna dintre secolele al VIII-lea și al VII-lea, unul din cei mai mari poeți ai literaturii profetice denunță ipocrizia cultului adus lui Dumnezeu: el este zadarnic dacă nu provine dintr-o atitudine interioară sinceră și nu are acoperire în „fapte de dreptate", într-o purtare corespunzătoare față de aproapele.

Cartea se deschide cu un mesaj din partea Domnului, care îmbracă forma unei chemări în judecată: după ce sunt luați drept martori cerul și pământul, urmează rechizitoriul aspru, al cărui scop e trezirea conștiințelor; pentru a primi iertarea și absolvirea de orice pedeapsă este indispensabilă convertirea morală.

Ascultați, ceruri, pleacă-ți urechea, pământule,
    căci Domnul a grăit:
„Am crescut fii şi i-am făcut mari,
    iar ei s-au răzvrătit împotriva mea.
Boul îl cunoaşte pe cel care l-a cumpărat
    şi măgarul – ieslea stăpânului său[1];

1. „Boul... măgarul": până şi animalele îşi cunosc şi îşi respectă stăpânul; doar unii oameni fac excepție! Se presupune că acest verset a determinat prezența simpaticelor animale în iconografia Naşterii Domnului!

Israel nu cunoaşte,
poporul meu nu înțelege.
O, neam păcătos,
popor împovărat de fărădelege,
sămânță de făcători de rele,
fii stricători,
l-au părăsit pe Domnul,
l-au dispreţuit pe Sfântul lui Israel[1],
i-au întors spatele.

Unde să mai fiți loviți,
dacă vă lepădați tot mai mult?
Tot capul este bolnav
şi inima întreagă e vlăguită.
Din tălpi până-n creştet nu e nimic sănătos,
vânătăi şi tăieturi şi răni deschise,
necurățate, nelegate şi nealinate cu untdelemn.
Pământul vostru e paragină,
cetățile voastre sunt arse în foc,
ogoarele voastre le mănâncă străinii în fața voastră
şi sunt paragină, stricate de năvălitori.
Părăsită e fiica Sionului[2]
precum o colibă în vie,
ca un bordei într-un câmp de castraveți,
ca o cetate împresurată[3]."

---

1. „Sfântul lui Israel": nume divin specific cărții lui Isaia – Dumnezeu e „sfânt", transcendent, şi în acelaşi timp stabileşte o relație de apartenență cu poporul său.

2. „Fiica Sionului": nume metaforic pentru Ierusalim şi poporul lui.

3. Realitatea istorică la care se referă această imagine dezolantă pare a fi pustiirea pricinuită de invazia asirienilor din 701 î.H.

Dacă Domnul oştirilor nu ne-ar fi lăsat o mână de supravieţuitori,
am fi ajuns precum Sodoma,
am fi asemenea Gomorei.

Ascultaţi cuvântul Domnului, cârmuitori ai Sodomei[1],
plecaţi urechea la legea Dumnezeului nostru, popor al Gomorei:
„Ce-mi trebuie mie mulţimea jertfelor voastre? spune Domnul.
M-am săturat de arderile de tot de berbeci şi de grăsimea vitelor;
sângele viţeilor şi al mieilor şi al ţapilor nu-mi e pe plac.
Când vă înfăţişaţi înaintea mea,
cine v-a cerut să-mi călcaţi curţile?
Nu-mi mai aduceţi ofrandă deşartă,
fumul ei e urâciune pentru mine;
la fel luna nouă şi sabatul şi adunarea:
nu mai pot să văd laolaltă fărădelege şi sărbătoare.
Lunile noi şi sărbătorile voastre le urăşte sufletul meu,
au ajuns povară pentru mine,
m-am săturat să le mai rabd.
Când vă răsfiraţi palmele[2], îmi întorc ochii de la voi,
chiar când vă înmulţiţi rugăciunile, nu vă ascult:
mâinile voastre sunt pline de sânge:
spălaţi-vă, curăţiţi-vă,
alungaţi răutatea faptelor voastre din faţa ochilor mei,

1. Din pricina păcatelor sale, Ierusalimul este asimilat aici cu Sodoma şi Gomora, cetăţile ale căror fărădelegi au fost pedepsite exemplar (*cf. Geneză* cap. 19).

2. „Vă răsfiraţi palmele": aluzie la poziţia obişnuită de rugăciune.

încetați să faceți răul!
 Învățați să faceți binele,
căutați judecata dreaptă,
 potoliți-l pe asupritor,
faceți dreptate orfanului,
 apărați-o pe văduvă.

Veniți să ne judecăm, spune Domnul.
De vor fi păcatele voastre precum cârmâzul,
 ca zăpada se vor albi,
de vor fi roşii ca purpura,
 precum lâna se vor face.
Dacă aveți bunăvoință să ascultați,
 veți mânca bunătățile pământului.
Dar dacă nu voiți şi vă răzvrătiți,
 veți fi mâncați de sabie,
căci gura Domnului a grăit!“

(*Isaia* 1, 2-20)

În opoziție cu spaima păcătoșilor în fața urgiei, iată portretul omului plăcut lui Dumnezeu:

„Ascultați ce am făcut, voi, care sunteți departe,
 voi, cei de aproape, cunoaşteți puterea mea!
S-au îngrozit în Sion păcătoşii,
 tremur i-a cuprins pe cei fără de lege:
«Cine dintre noi poate sta lângă un foc mistuitor?
 Cine dintre noi poate sta lângă văpaia cea de-a pururi?»

Cel care umblă întru dreptate şi grăieşte adevărul;
 care dă la o parte câştigul cel din jaf,

care-şi scutură palmele ca să nu atingă mita,
care-şi astupă urechile ca să nu audă de vărsări de sânge
şi îşi închide ochii să nu mai vadă răul.
Acesta va locui întru înălțime, tăria stâncilor îi va fi adăpost;
pâine i se va da lui şi nu va duce lipsă de apă[1]."

(*Isaia* 33, 13-16)

Ce fel de post îi este plăcut lui Dumnezeu:

„Strigă cu putere şi nu te cruța;
ca trâmbița înalță-ți glasul
şi vesteşte poporului meu fărădelegile sale,
casei lui Iacob păcatele sale.
În fiecare zi mă cercetează
şi în cunoaşterea căilor mele se desfată,
ca un neam care ar săvârşi dreptatea
şi nu s-ar fi abătut de la rânduiala Dumnezeului său.
Îmi cer judecăți drepte,
se desfată în apropierea lui Dumnezeu şi zic:
«De ce am postit, iar Tu n-ai văzut?
Ne-am smerit, iar Tu nu ştii?»

Iată, în ziua în care postiți, voi umblați după poftele voastre
şi pe toți cei ce trudesc pentru voi îi asupriți.
Iată, voi postiți ca să vă certați, şi să vă sfădiți,
şi să bateți răutăcios cu pumnul.
Nu mai postiți ca acum,

---

1. Pâinea şi apa sunt simbolul a tot ce este de trebuință pentru o viață îndestulată.

de vreți ca glasul vostru să se audă întru înălțime.
Oare acesta este postul care-mi place?
Ziua în care omul se chinuie,
plecându-şi capul ca o trestie
şi culcându-se în sac şi cenuşă?
Aceasta numeşti tu post
şi zi plăcută Domnului?

Iată postul care-mi place:
dezleagă lanțurile răutății,
desfă legăturile robiei,
dă drumul celor asupriți
şi orice jug sfărâmă-l.
Împarte-ți pâinea cu cel flămând
şi pe cel sărman şi rătăcitor ia-l în casa ta.
Dacă vezi un om gol, îmbracă-l;
şi de cel de un neam cu tine nu te ascunde.
Atunci va izbucni ca zorile lumina ta,
şi tămăduirea ta se va grăbi să răsară,
va merge înaintea ta dreptatea,
iar slava Domnului te va însoți.
Atunci vei striga şi Domnul îți va răspunde;
îl vei chema în ajutor şi El îți va spune: «Iată-mă!»
Dacă îndepărtezi din mijlocul tău jugul,
gestul de amenințare şi cuvântul răutăcios,
dacă te lipseşti pentru cel flămând
şi îndestulezi sufletul celui oropsit,
atunci va răsări în întuneric lumina ta
şi bezna ta va fi ca amiaza.
Şi te va călăuzi Domnul neîncetat

şi te va îndestula chiar şi în pământ pârjolit;
va da tărie oaselor tale
şi vei fi ca o grădină bine udată,
ca un izvor cu ape ce nu amăgesc.
Şi se vor zidi în tine cele dărâmate odinioară[1],
vei ridica din nou temeliile străbune
şi vei fi numit Reparator de spărturi
şi Înnoitor de ulițe spre a fi locuite.

Dacă îți vei opri piciorul în ziua de odihnă,
ca să nu umbli după poftele tale în ziua Mea cea sfântă,
şi vei chema ziua de odihnă «desfătare»
şi ziua cea sfântă a Domnului «preacinstită»,
dacă o vei cinsti fără să mai umbli în căile tale,
fără să-ți mai cauți plăcerile tale şi să vorbeşti fără rost,
atunci te vei bucura în Domnul
şi Eu te voi purta în car de biruință pe culmile pământului;
te voi hrăni cu moştenirea lui Iacob, părintele tău,
căci gura Domnului a grăit."

(*Isaia* 58, 1-14)

---

1. „Cele dărâmate..": aluzie la distrugerea Ierusalimului de către babilonieni, în 587 î.H. Dacă poporul va împlini cu adevărat voia Domnului, El îi va da posibilitatea să-l reconstruiască.

IEREMIA

Atunci când e iminentă catastrofa ce va lovi Regatul lui Iuda, cucerirea babiloniană, Ieremia încearcă să zdruncine siguranța inconștientă a cârmuitorilor, care își pun toată încrederea în alianțele politice. Își avertizează concetățenii că prima condiție pentru salvare este încrederea în Dumnezeu, împreună cu o viață cinstită.

Aşa grăieşte Domnul:
„Blestemat omul care îşi pune încrederea în om
   şi-şi face sprijin din trup omenesc
   şi a cărui inimă se îndepărtează de Domnul.
El este ca un ciulin în câmp uscat
   şi nu vede când vine binele,
ci se sălăşluieşte în pustiu,
   în pământ sărat şi nelocuit.

Binecuvântat omul care îşi pune încrederea în Domnul
   şi Domnul este nădejdea lui.
El este ca un pom sădit pe malul apei[1],
   care îşi întinde rădăcinile pe lângă râu

1. „Ca un pom sădit pe malul apei...“: *cf. Psalmul 1, infra.*

şi nu se teme când vine arşiţa,
    iar frunzele lui rămân verzi;
în anii de secetă e fără grijă
    şi nu încetează a da roade.

Mai înşelătoare decât orice este inima omului şi nevindecată;
    cine o poate cunoaşte?
Eu, Domnul, pătrund inima
    şi încerc rărunchii,
ca să răsplătesc fiecăruia după căile lui
    şi după rodul faptelor lui."

(*Ieremia* 17, 5-10)

IEZECHIEL

Dus în Babilon cu primul val de exilați (597 î.H.), profetul își cheamă stăruitor compatrioții la convertire, prevăzând că altfel va urma cucerirea totală. Cuvintele sale nu au fost luate în seamă atunci, dar rămân actuale peste veacuri.

Un pas înainte în concepția spirituală a vremii este conștientizarea răspunderii individuale a omului pentru faptele sale (corectând opinia arhaică a responsabilității colective).

A fost cuvântul Domnului către mine, zicând: „Pentru ce tot spuneți zicătoarea aceasta pe pământul lui Israel:

«Părinții au mâncat aguridă
şi copiilor li s-au strepezit dinții?»

Viu sunt Eu! – zice Stăpânul meu, Domnul. Nu se va mai rosti la voi zicătoarea aceasta în Israel! Iată, toate sufletele[1] sunt ale mele: sufletul tatălui ca şi sufletul fiului. Cel care păcătuieşte, acela va muri."

1. „Sufletele": semitism pentru a desemna indivizii, persoanele.

Descrierea omului drept: el va fi răsplătit...

„Iar omul care este drept săvârşeşte judecata şi dreptatea, nu mănâncă pe munți[1], şi ochii nu şi-i ridică spre idolii casei lui Israel, şi pe femeia aproapelui său nu o necinsteşte, şi nu se atinge de femeie în vremea necurăției ei, pe nimeni nu asupreşte, dă înapoi datornicului zălogul primit, nu jefuieşte, dă pâinea sa celui flămând şi pe cel gol îl îmbracă, nu împrumută cu dobândă şi nu ia camătă, îşi abate mâna de la nelegiuire şi face judecată dreaptă între un om şi alt om, urmează îndreptările mele şi judecățile mele le păzeşte, făptuind adevărul: acela este drept şi va trăi – spune Stăpânul meu, Domnul."

...dar buna purtare a părinților nu garantează impunitatea unui fiu care ar săvârși fapte rele.

„Dar de i se naşte un fiu iute la mânie şi vărsător de sânge şi care face astfel de lucruri, acesta nicidecum nu va trăi. De vreme ce a săvârşit toate aceste urâciuni, negreşit va muri şi sângele său va fi asupra sa."

Dumnezeu nu se bucură să pedepsească, ci dorește ca omul rău să-și schimbe viața spre a se mântui...

„Dacă omul rău se întoarce de la toate păcatele pe care le-a făcut şi păzeşte toate îndreptările mele şi săvârşeşte judecata

1. „Mănâncă pe munți": aluzie la ospețele rituale din cadrul cultelor idolatre, care îşi construiau sanctuare pe înălțimi.

şi dreptatea, el va trăi şi nu va muri. Toate fărădelegile pe care le-a făcut nu se vor mai pomeni, ci pentru dreptatea pe care a săvârşit-o va fi viu. Oare doresc Eu moartea celui nelegiuit, spune Stăpânul meu, Domnul, şi nu să se întoarcă de la căile sale şi să fie viu?“

...dar purtarea dreaptă trebuie să fie statornică până la capăt.

„Dar dacă cel drept se abate de la dreptatea sa şi săvârşeşte fărădelege, asemenea tuturor urâciunilor pe care le făptuieşte cel rău, oare va trăi? Nici una dintre faptele de dreptate nu i se va mai pomeni; pentru ticăloşia pe care a săvârşit-o şi pentru păcatul pe care l-a făcut, de aceea va muri[1].

Iar voi spuneți: «Calea Domnului nu e dreaptă». Ascultați, voi, cei din casa lui Israel: Oare calea mea nu este dreaptă? Sau căile voastre nu sunt drepte?! Dacă cel drept se abate de la dreptatea sa şi săvârşeşte fărădelege şi din pricina ei moare, el moare pentru fărădelegea pe care a făcut-o. Şi cel rău, dacă se întoarce de la răutățile pe care le-a făcut şi săvârşeşte judecată şi dreptate, el îşi dobândeşte viața. Pentru că el şi-a deschis ochii şi s-a întors de la toate fărădelegile pe care le-a făcut, de aceea va fi viu şi nu va muri.

De aceea, pe fiecare îl voi judeca după căile sale, casă a lui Israel – spune Stăpânul meu, Domnul. Întoarceți-vă şi abateți-vă de la toate păcatele voastre, ca nelegiuirea să nu

1. „Va trăi ... va muri“: cu timpul se va înțelege tot mai limpede că nu e vorba neapărat de viața sau moartea fizică; omul care trăieşte cufundat în păcate este ca şi mort din punct de vedere spiritual.

vă ducă la pieire. Lepădați de la voi toate păcatele pe care le-ați săvârşit şi făuriți-vă inimă nouă şi duh nou. De ce să muriți, casă a lui Israel? Căci Eu nu mă bucur de moartea nimănui, spune Domnul; întoarceți-vă, aşadar, şi fiți vii", spune Stăpânul meu, Domnul.

(*Iezechiel* 18, 1-10. 13b. 21-28. 30-32)

Cârmuitorul căruia puterea și avuția i-au luat mințile:

A fost cuvântul Domnului către mine zicând: „Fiu de om[1], grăieşte către cel ce domneşte în Tir[2]: Aşa spune Stăpânul meu, Domnul: Pentru că s-a îngâmfat inima ta şi ai zis: «Sunt dumnezeu şi şed pe tron dumnezeiesc, în mijlocul mărilor» – în vreme ce tu eşti om, şi nu zeu, şi te socoteşti în inima ta dumnezeu! Iată, te crezi mai înțelept decât Danel[3] şi nici o taină nu-ți este ascunsă; prin iscusința şi priceperea ta ți-ai agonisit avere, ți-ai adunat aur şi argint în vistieriile tale. Prin marea ta iscusință în ale negoțului ți-ai sporit averea, iar inima ți s-a îngâmfat de atâta avuție.

De aceea, aşa zice Stăpânul meu, Domnul: Pentru că te-ai socotit în inima ta dumnezeu, voi aduce asupra ta străini,

---

1. „Fiu de om": formulă de adresare semitică, având valoare intensivă; apare frecvent la Iezechiel în interpelările Domnului către profet.

2. Tirul şi Sidonul, datorită poziției lor geografice, ajunseseră la o înflorire economică deosebită; în imaginarul colectiv ele devin simbolul bogăției arogante.

3. „Danel": grafia acestui nume în cartea lui Iezechiel (*DN'L*), diferită de numele protagonistului cărții biblice (*DNY'L*), trimite la eroul unei epopei ugaritice, rege vestit pentru dreptatea şi înțelepciunea sa.

cei mai crunți dintre toate neamurile; ei îşi vor scoate sabia asupra frumoasei tale iscusințe şi vor pângări strălucirea ta; te vor coborî în groapă şi vei pieri de moartea celor străpunşi, în mijlocul mării. Vei mai spune oare «Sunt dumnezeu» în fața celor care te ucid, în vreme ce eşti om, şi nu dumnezeu, în mâinile celui care te străpunge? Vei muri de mâna străinilor, de moartea celor netăiați-împrejur, căci Eu am grăit" – spune Stăpânul meu, Domnul.

(*Iezechiel* 28, 1-10)

Cârmuitorii poporului, care, în loc să se îngrijească de binele celor încredințați lor, se preocupă numai de interesele proprii, sunt trași la răspundere cu asprime de Dumnezeu. El însuși va veni să-și elibereze și să-și cârmuiască poporul, ca un păstor bun.

A fost cuvântul Domnului către mine zicând:

„Fiu de om, profețeşte împotriva păstorilor lui Israel, profețeşte şi spune-le păstorilor: Aşa vorbeşte Stăpânul meu, Domnul: Vai de păstorii lui Israel, care s-au păstorit pe ei înşişi! Păstorii nu trebuie ei oare să păstorească turma? Dar voi laptele l-ați mâncat şi cu lâna v-ați îmbrăcat, oile grase le-ați junghiat şi turma n-ați păzit-o. Pe cele slabe nu le-ați întărit, pe cea bolnavă n-ați îngrijit-o şi pe cea cu piciorul rupt n-ați pansat-o; n-ați adus-o înapoi pe cea rătăcită, n-ați căutat-o pe cea pierdută, ci cu asprime le-ați stăpânit şi cu cruzime! Iar ele s-au risipit, neavând păstor, şi au ajuns hrană pentru toate fiarele câmpului şi s-au împrăştiat. A rătăcit turma mea pe toți munții şi pe toate dealurile înalte şi pe toată fața pământului s-au împrăştiat oile mele şi nimeni nu le îngrijeşte şi nu le caută."

De aceea, păstori, ascultați cuvântul Domnului: „Viu sunt Eu, spune Stăpânul meu, Domnul: Pentru că turma mea a fost prădată şi a ajuns hrană pentru toate fiarele câmpului, pentru că n-a avut păstor, iar păstorii mei n-au căutat turma mea, ci s-au păstorit pe ei înşişi şi turma n-au păscut-o!“, de aceea, păstori, ascultați cuvântul Domnului!

Aşa spune Stăpânul meu, Domnul: „Iată, vin peste aceşti păstori şi voi căuta turma mea ca să o scot din mâinile lor; nu-i voi mai lăsa să păstorească turma şi nu se vor mai păstori pe ei înşişi; voi smulge oile mele din gura lor şi ele nu vor mai fi mâncare pentru ei.

Iată, Eu însumi voi căuta oile mele şi le voi îngriji. Precum îşi îngrijeşte păstorul turma în ziua în care se află în mijlocul unor oi risipite, aşa îmi voi îngriji Eu oile şi le voi elibera din toate locurile unde au fost rătăcite în zi de nori şi de negură. Le voi scoate dintre popoare, le voi aduna din feluritele țări şi le voi aduce în pământul lor şi le voi paşte pe munții lui Israel, în văi şi în toate aşezările din țară. În păşune bună le voi paşte şi pe munții cei înalți ai lui Israel va fi stâna lor. Acolo se vor odihni, într-o stână bună şi în păşune grasă vor paşte, pe munții lui Israel. Eu voi paşte oile mele şi Eu le voi odihni, zice Stăpânul meu, Domnul. Oaia pierdută o voi căuta, pe cea rătăcită o voi aduce înapoi, pe cea rănită o voi îngriji, pe cea slabă o voi întări, pe cea grasă şi puternică o voi păzi şi le voi păstori cu dreptate.“

(*Iezechiel* 34, 1-16)

DIN CĂRȚILE SAPIENȚIALE

Cărțile biblice numite în mod curent „sapiențiale“ sunt: Proverbele (Pildele) lui Solomon, Iov *și* Ecclesiastul (Qohelet)*, la care se adaugă cele două păstrate numai în canonul Septuagintei,* Înțelepciunea lui Isus Sirah (Ecclesiasticul) *și* Cartea Înțelepciunii*. Li se pot alătura așa-numitele „cărți poetice“:* Psalmii *și* Cântarea cântărilor*.*

Cărțile sapiențiale biblice au origini complexe. Un punct de plecare va fi fost constituit de proverbe populare, adunate apoi în colecții. Importantă este și apariția unei „elite intelectuale“: scribi, sfetnici, funcționari de curte (vezi „oamenii lui Iezechia“ în Proverbe *25, 1); în aceste medii se formulează și sfaturi pentru tinerii care se pregătesc să ocupe funcții importante. După Exil au existat înțelepți care au adunat textele mai vechi și au compus lucrări de învățătură îmbrățișând toată viața omului. La originea acestei literaturi este așezat, ca „patron al înțelepților“, regele Solomon.*

Ce acoperă termenul care e tradus în mod tradițional prin „înțelepciune“, ebr. hokhma*? Un prim sens este acela,*

concret, de „pricepere", „abilitate", care poate fi folosită spre bine sau spre rău. Privită în raport cu Dumnezeu, ea ajunge apropiată de „pietate", „dreptate"; opoziția „înțelepciune"–„nebunie"/„prostie" e similară cu opoziția „dreptate"–„fărădelege" sau „pietate"–„impietate". Se spune adesea că începutul înțelepciunii este frica de Dumnezeu. Deci înțelepciunea apare ca o însușire omenească, dăruită de Dumnezeu, prin care omul cunoaște, pătrunde și practică binele. Se vorbește, în sfârșit, de „Înțelepciunea lui Dumnezeu": este o însușire a lui, dar apare și personificată: numai Dumnezeu o are, dar o dăruiește oricui e dispus să o primească.

PROVERBELE (PILDELE) LUI SOLOMON

Titlul cărții are la bază ebraicul mașal*, „zicală", „proverb" și chiar „povestire menită să ilustreze o temă", „parabolă". De aici și variația titlurilor românești.*

O tradiție cu valoare simbolică spune că regele Solomon ar fi scris la tinerețe Cântarea cântărilor*, la maturitate* Proverbele*, iar la bătrânețe* Ecclesiastul*. Acest gen de atribuire, curent în Antichitate, este menit să pună un text sub autoritatea incontestabilă a unui personaj considerat a ilustra desăvârșit tematica respectivă: în speță, dacă Solomon a fost lăudat de însuși Dumnezeu pentru înțelepciunea sa (cf.* 1 Regi/3 Regi LXX *3, 4-15), la el se poate raporta tot ce ține de înțelepciune.*

De fapt, cartea, o antologie de antologii, după cum o arată și titlurile intermediare de pe parcursul ei[1]*, a fost alcătuită de-a lungul mai multor secole: de aceea și forma textelor variază de la simple zicale în distih până la adevărate poeme. De asemenea, se*

1. „Proverbele lui Solomon, fiul lui David, regele lui Israel" (1, 1); „Proverbele lui Solomon" (10, 1); „Şi acestea sunt ale înțelepților" (24, 23); „Şi acestea sunt proverbe ale lui Solomon, pe care le-au copiat oamenii lui Iezechia, regele lui Iuda" (25, 1); „Cuvintele lui Agur, fiul lui Iaqeh" (30, 1) şi „Cuvintele regelui Lemuel, învățătură pe care i-o dădea mama sa" (31, 1).

întrezărește în ea un progres de la un ton oarecum prozaic pe alocuri până la profunzimea teologică.

În Antichitatea creștină această carte a fost foarte apreciată: este citată de mai multe ori în Noul Testament, iar Ieronim recomanda chiar să fie învățată pe de rost!

Tematica este cât se poate de variată.

Întâlnim, firește, sfaturi date de un om matur unui discipol lipsit de experiență:

Ascultă, fiule, îndrumarea[1] tatălui tău
şi nu lepăda învățătura[2] mamei tale,
căci cunună fermecătoare sunt ele pentru capul tău
şi salbă la gâtul tău.

(*Proverbe* 1, 8-9)

Fiule, învățătura mea să nu o uiți,
şi poruncile mele să le păzească inima ta,
căci lungime de zile şi ani de viață
şi pace îți vor adăuga.
Bunătatea şi fidelitatea[3] să nu te părăsească:
leagă-ți-le de grumaz, scrie-le pe tăblița inimii tale
şi vei afla har[4] şi bună prețuire
în ochii lui Dumnezeu şi ai oamenilor.

---

1. „Îndrumarea“: ebr. *musar*, „îndreptare“, „dojană“.

2. „Învățătura“: ebr. *torah*, „învățătură de viață“, „lege“.

3. „Bunătatea ... fidelitatea“: ebr. *hesed ... 'emet* constituie o pereche frecvent întâlnită în Biblie; primul termen se află în sfera bunăvoinței, a purtării bune, a îndurării între persoane în baza apartenenței la Legământul cu Dumnezeu, iar al doilea – în sfera adevărului, a statorniciei, a coerenței, a autenticității.

4. „Har“: ebr. *hen*, „farmec“, „trecere“, „favoare“ (apropiat de sensurile grecescului *cháris*).

Încrede-te în Domnul cu toată inima
    şi pe înțelepciunea ta nu te bizui;
în toate căile tale recunoaşte-l
    şi El va îndrepta cărările tale;
nu fi înțelept în ochii tăi,
    teme-te de Domnul şi abate-te de la rău,
şi va fi vindecare trupului tău
    şi înviorare oaselor tale.

Dă cinstire Domnului din avuțiile tale
    şi din fruntea roadelor tale,
şi se vor umple hambarele tale de belşug
    şi teascurile tale se vor revărsa.

Mustrarea Domnului, fiule, n-o lepăda,
    nu urgisi certarea lui,
pentru că pe acela pe care îl iubeşte Domnul îl ceartă
    precum un tată pe fiul care-i este drag.

Fericit omul care a găsit înțelepciunea,
    cel care câştigă priceperea:
căci dobândirea ei e mai presus de dobândirea argintului
    şi decât aurul, rodul ei.
E mai de preț decât mărgeanul,
    şi nimic din ce-ai putea râvni nu-i e asemeni.
Lungime de zile în mâna ei dreaptă,
    în mâna ei stângă, bogăție şi slavă;
căile ei – căi de desfătare
    şi toate cărările ei – pace[1].

---

1. „Pace“: ebr. *şalom* are un sens larg, care include şi „sănătate“, „stare de bine“, „tihnă“, „deplinătate“, „îndestulare“.

Pom al vieții este ea pentru cei care o îmbrățișează,
și cei care se țin de ea sunt fericiți.

Domnul prin înțelepciune a întemeiat pământul,
a statornicit cerurile cu pricepere.
Prin știința lui adâncurile s-au despicat
și norii au picurat rouă.

(*Proverbe* 3, 1-20)

Unele proverbe privesc direct relațiile dintre părinți și copii sau dau sfaturi pedagogice părinților: deși pare a fi încurajată „metoda forte", în realitate, recomandarea ei rămâne doar la nivel teoretic, conform cu mentalitatea vremii; narațiunile biblice atestă o pedagogie bazată mai degrabă pe afecțiune.

Fiul înțelept își bucură tatăl,
dar fiul smintit este durerea mamei sale.

(*Proverbe* 10, 1)

Cine-și cruță nuiaua își urăște fiul,
dar cine-l iubește se grăbește să-l mustre.

(*Proverbe* 13, 24)

Pedepsește-ți fiul, căci mai e nădejde,
dar nu-ți pune în gând să-l omori.

Încetează, fiule, să iei seama la mustrare
dacă vrei să te rătăcești de la cuvintele cunoașterii!

(*Proverbe* 19, 18. 27)

Ascultă de tatăl tău, căci el te-a zămislit,
şi nu o dispreţui pe mama ta că a îmbătrânit.
Cumpără adevăr şi nu-l vinde:
înţelepciune, învăţătură şi pricepere.

(*Proverbe* 23, 22-23)

Cine-şi jefuieşte tatăl şi mama şi spune că nu-i păcat
acela e tovarăş cu tâlharul[1].

(*Proverbe* 28, 24)

Proverbele ilustrează diverse faţete ale purtării înţeleptului în viaţa de zi cu zi.

Mila, bunătatea:

Pe Domnul îl împrumută cel care se milostiveşte de sărac
şi El îi va dărui răsplată.

(*Proverbe* 19, 17)

Cel ce-şi astupă urechea la strigătul săracului
va striga şi el, dar nu i se va răspunde.

(*Proverbe* 21, 13)

Scapă-i pe cei duşi la moarte,
de cei târâţi spre ucidere nu sta deoparte!
Dacă spui: „Nu ştiam aceasta“,
oare Cel care cântăreşte inimile nu va lua seama?

---

1. „Tâlharul“: *litt.* „omul nimicirii“.

Cel care îți veghează viața știe
şi-l va răsplăti pe fiecare după faptele lui.
(*Proverbe* 24, 11-12)

Inima liniştită e viața trupului,
dar putreziciune a oaselor e pizma.
Cine-l asupreşte pe sărman îşi bate joc de Făcătorul lui;
îi dă cinstire cel care are milă de nevoiaş.
(*Proverbe* 14, 30-31)

Nu pregeta să-i faci bine cui trebuie să-i faci,
când îți stă la îndemână;
nu-i spune aproapelui tău: „Du-te şi vino înapoi şi-ți voi da mâine",
când ai de unde dărui.
Nu urzi rele împotriva aproapelui tău
în vreme ce-ți stă încrezător alături.
Să nu te iei la ceartă fără rost cu nimeni,
când nu ți-a făcut vreun rău.
Să nu-l pizmuieşti pe omul silniciei,
să nu alegi nici una din căile lui.
(*Proverbe* 3, 27-31)

...chiar și față de dușman:

Dacă e flămând duşmanul tău, dă-i să mănânce,
dacă-i însetat, dă-i să bea[1]:

1. „să mănânce ... să bea": *litt.* „să mănânce pâine ... să bea apă", expresii idiomatice indicând orice fel de hrană.

cărbuni aprinşi îngrămădeşti pe capul lui[1],
şi Domnul îți va răsplăti.

(*Proverbe* 25, 21-22)

...și față de animale:

Cel drept ştie viața dobitocului său,
dar măruntaiele necredincioşilor n-au milă.

(*Proverbe* 12, 10)

Chibzuința:

Avuția se poate spulbera mai ceva ca o boare,
dar cel ce adună puțin câte puțin sporeşte.

(*Proverbe* 13, 11)

Cine răspunde unui cuvânt înainte de a-l asculta
neghiobie e din partea lui şi ocară.

Duhul omului poate răbda boala,
dar duhul abătut cine-l va ridica?

(*Proverbe* 18, 13-14)

---

1. „Cărbuni aprinşi îngrămădeşti...“: expresie citată de apostolul Pavel în *Scrisoarea către Romani* 12, 20. S-a discutat mult asupra interpretării ei corecte: în context, cea mai plauzibilă este că binele făcut duşmanului îi trezeşte mustrări de conştiință, astfel încât el nu mai poate suporta să țină duşmănie (*cf.* de ex. *Bible de Maredsous*, 1975; *New English Translation*, 2005).

Multe sunt gândurile în inima omului,
dar numai planul Domnului stă în picioare.

(*Proverbe* 19, 21)

Cinste omului care se fereşte de vrajbă,
dar orice neghiob se dezlănțuie.

Ape adânci sunt gândurile în inima omului,
iar omul cuminte le scoate la iveală.

(*Proverbe* 20, 3. 5)

Prin înțelepciune se zideşte casa,
prin pricepere se întăreşte
şi prin cunoaştere i se umplu cămările
de toată avuția de preț şi plăcută.
Viteazul înțelept e puternic
şi cunoscătorul îşi sporeşte tăria,
căci prin bună călăuzire câştigi bătălia,
biruința – cu mulțimea sfătuitorilor.

(*Proverbe* 24, 3-6)

Vezi să cunoşti bine chipul oilor tale,
ia seama la turmele şi cirezile tale,
că nu e veşnică avuția,
nici cunună din neam în neam.
Iarba s-a dus şi se arată otava
şi se adună fânul de pe munți:
miei pentru îmbrăcăminte,
țapi – prețul unui ogor,
lapte de capră destul pentru hrana ta,
pentru hrana casei tale şi traiul slujnicelor tale.

(*Proverbe* 27, 23-27)

...sau lipsa ei:

Ca unul ce apucă de urechi un câine
e trecătorul care se aprinde într-o ceartă ce nu-i a lui.

Ca un zănatic care aruncă flăcări, săgeți și moarte,
așa e omul care își înșală aproapele și zice: „Ce, nu mai pot să glumesc?“

(*Proverbe* 26, 17-19)

Nu te făli cu ziua de mâine,
fiindcă nu știi ce naște ziua.
Să te laude altul, nu gura ta,
un străin, nu buzele tale.
Grea e piatra și greu de dus nisipul,
dar furia nerodului e mai grea decât amândouă.
Nemiloasă e furia și năvalnică mânia,
dar cine va sta în picioare în fața pizmei?

(*Proverbe* 27, 1-4)

Lăcașul morților și al nimicirii[1] nu au saț,
la fel și ochii omului.

(*Proverbe* 27, 20)

1. „Lăcașul morților ... nimicirii“: ebr. *Șe'ol* – în imaginarul omului biblic înainte de apariția credinței în înviere, cei morți se află într-o lume a umbrelor, lipsiți de cunoaștere și sentimente... *Abbadon*, „abis“, „nimicire“, va deveni în *Apocalips* 9, 11 numele „îngerului adâncului“.

Omul chibzuit știe și cum să primească mustrarea:

Cine iubeşte mustrarea iubeşte cunoaşterea,
iar cine urăşte certarea e un neghiob.

(*Proverbe* 12, 1)

Nerodul dispreţuieşte învăţătura tatălui său,
dar cine ţine seama de certare este chibzuit.

(*Proverbe* 15, 5)

Celui batjocoritor nu-i place să fie certat:
la cei înţelepţi nu se va duce.

(*Proverbe* 15, 12)

Cel care alungă mustrarea se dispreţuieşte pe sine,
cel care ascultă certarea capătă minte.

(*Proverbe* 15, 32)

Ambivalența limbajului: pe de o parte, importanța cuvântului bun:

Din rodul gurii se îndestulează cu bunătăţi omul
şi înfăptuirea mâinii lui se întoarce la el.

(*Proverbe* 12, 14)

Se bucură omul când dă răspuns
şi cuvântul la vreme potrivită ce bun este!

(*Proverbe* 15, 23)

Inima înţeleptului dă gurii isteţime
şi pe buzele lui se îngrămădeşte învăţătura.

Fagure de miere sunt vorbele bune,
dulceață pentru suflet şi vindecare pentru oase.
(*Proverbe* 16, 23-24)

Ape adânci – cuvintele gurii omului,
şuvoi năvalnic, izvor de înțelepciune.
(*Proverbe* 18, 4)

Mere de aur în ferecătură de argint –
cuvântul rostit cum se cuvine;
inel de aur şi podoabă de aur fin
e înțeleptul ce mustră pentru urechea ce ia aminte.
Precum răcoarea zăpezii în zi de seceriş[1]
e solul de încredere pentru cei care l-au trimis:
el înviorează sufletul stăpânului său.
Nori şi vânt, dar fără ploaie –
omul care se făleşte cu un dar mincinos.
(*Proverbe* 25, 11-14)

...dar și primejdiile vorbăriei, minciunii, clevetirii și batjocurii:

În vorbăria multă nu lipseşte păcatul,
dar cel care-şi înfrânează buzele e chibzuit.
Argint ales e limba celui drept,
inima ticăloşilor e ca nimica.

1. Fiind extrem de improbabil să ningă la vremea secerişului, s-au încercat felurite explicații pentru această comparație. Poate cea mai firească este cea a învățatului evreu Raşi (1040–1105): este vorba de adierea răcoroasă ce vine de pe vârfurile înzăpezite ale munților (*cf. New English Translation*, *s.v.*).

Buzele celui drept îi călăuzesc pe mulți,
dar nerozii mor din lipsă de minte.

(*Proverbe* 10, 19-21)

În nelegiuirea buzelor e o capcană rea,
dar omul drept scapă din strânsoare.

Bârfelile sunt ca împunsături de sabie,
dar limba înțelepților e tămăduire.

Buzele adevărat-grăitoare dăinuie pururi,
şi doar o clipită – limba mincinoasă.

(*Proverbe* 12, 13. 18. 19)

Cel care-şi ține gura îşi păzeşte viața,
cel ce dă mult din buze şi-o strică.

(*Proverbe* 13, 3)

Răspunsul blând potoleşte furia,
cuvântul tăios stârneşte mânia.

Limba înțelepților dă gust cunoaşterii,
gura neghiobilor împroaşcă nebunie.

Limba alinătoare este pom al vieții,
dar în cea vicleană e frângerea duhului.

Buzele înțelepților răspândesc cunoaştere,
inima nerozilor – nu aşa!

(*Proverbe* 15, 1-2. 4. 7)

Omul viclean stârneşte vrajbă,
clevetitorul dezbină prieteni.

(*Proverbe* 16, 28)

Martorul cinstit salvează vieți,
dar cel care scuipă minciuni e amăgire.

(*Proverbe* 14, 25)

Martorul mincinos nu rămâne nepedepsit,
cine scuipă minciuni nu va scăpa.

(*Proverbe* 19, 5)

Buzele prostului pornesc vrajbă,
gura lui cere bătaie.

(*Proverbe* 18, 6)

Moartea şi viața stau în puterea limbii,
cel care o iubeşte îi mănâncă roadele.

(*Proverbe* 18, 21)

Dezvăluie taine cel care umblă cu clevetiri:
cu cel care dă mereu din buze nu te însoți!

(*Proverbe* 20, 19)

Când nu mai sunt lemne, se stinge focul,
când nu mai sunt clevetitori, se potoleşte vrajba.
Cărbunii pentru jar, lemnele pentru foc
şi omul arțăgos ca să aprindă vrajba.
Vorbele clevetitorului sunt ca dulceața:
ele coboară până-n cămările pântecelui.

(*Proverbe* 26, 20-22)

Cine râde de un sărac îl jigneşte pe Cel care l-a făcut,
cine se bucură de nenorocirea altuia nu va rămâne nepedepsit.

(*Proverbe* 17, 5)

Alungă-l pe batjocoritor şi va pleca şi sfada,
se vor opri cearta şi ocara.

(*Proverbe* 22, 10)

În relația dintre oameni e accentuată valoarea prieteniei, se dau sfaturi realiste pentru păstrarea ei, dar abundă și constatările amare...

Mai bine mâncare de ierburi unde e iubire
decât vită îngrăşată unde este ură.

(*Proverbe* 15, 17)

Săracul le e urât şi tovarăşilor săi,
dar mulți sunt cei care-l iubesc pe bogat.

(*Proverbe* 14, 20)

Bogăția adaugă prieteni mulți,
dar săracul e părăsit şi de ultimul prieten.

(*Proverbe* 19, 4)

Cine caută prietenie trece cu vederea greşeala,
dar cine o tot pomeneşte îşi înstrăinează prietenul.

(*Proverbe* 17, 9)

Ai găsit miere? Mănâncă numai cât îți trebuie,
ca nu cumva să ți se aplece şi s-o verşi!

Pune mai rar piciorul în casa prietenului tău,
ca nu cumva să i se aplece şi să te urască.
(*Proverbe* 25, 16-17)

Mai bine dojană pe faţă
decât iubire prea ascunsă.

De încredere sunt loviturile prietenului,
înşelătoare sărutările vrăjmaşului.

Untdelemnul şi tămâia bucură inima:
dulceața sfatului sincer de la un prieten[1].
(*Proverbe* 27, 5-6. 9)

...dar prietenii trebuie aleși cu grijă:

Fiule, dacă vor să te amăgească păcătoşii,
nu încuviința;
dacă-ți spun: „Vino cu noi, să stăm la pândă spre vărsare
de sânge,
să-i întindem curse fără temei celui nevinovat,
să-i înghițim de vii, precum Lăcaşul morților,
întregi, ca pe cei ce se coboară în groapă!
Tot felul de avuții de preț vom afla,
ne vom umple casele cu pradă.
Vei trage la sorți în mijlocul nostru,
o singură pungă vom avea cu toții",

1. Partea a doua a versetului, *litt.* „dulceața prietenului din/decât sfatul sufletului", este neclară: am ales una din interpretările posibile.

fiule, nu porni cu ei la drum,
opreşte-ți piciorul de la cărările lor,
căci picioarele lor aleargă spre rău,
şi se grăbesc la vărsare de sânge.
Ei însă împotriva propriului sânge stau la pândă,
împotriva lor înşişi stau ascunşi.

(*Proverbe* 1, 10-16. 18)

Pentru mai multă claritate, sunt puși în contrast omul prost – sau ticălosul – și omul înțelept:

Înțeleptul se teme şi se abate de la rău,
dar prostul e arțăgos şi încrezut.

Cei răi se pleacă în fața celor buni,
ticăloşii – la porțile celui drept.

Cine-şi disprețuieşte aproapele păcătuieşte,
dar ferice de cel care se milostiveşte de săraci.

(*Proverbe* 14, 16. 19. 21)

O dojană îl pătrunde pe omul cuminte
mai mult decât o sută de lovituri pe cel neghiob.

Mai bine să întâlneşti o ursoaică lipsită de puii ei
decât un prost în nebunia lui.

(*Proverbe* 17, 10. 12)

Înțelepciunea stă chiar în fața celui cuminte,
dar ochii prostului caută spre capătul pământului.

Chiar şi nerodul când tace e socotit înțelept,
cine îşi închide buzele – chibzuit.

(*Proverbe* 17, 24. 28)

Nu-i răspunde prostului după neghiobia lui,
ca să nu ajungi şi tu ca el.
Răspunde-i prostului după neghiobia lui,
ca să nu se creadă înțelept.

Îşi taie picioarele şi bea ocară
acela care trimite vorbă printr-un prost.

(*Proverbe* 26, 4-6)

Precum câinele care se întoarce la vărsătura lui
e prostul care îşi repetă neghiobia.

Ai văzut un om care se socoteşte înțelept?
Mai bună nădejde de la un prost decât de la el!

(*Proverbe* 26, 11-12)

Neghiobul îşi dă drumul la toate pornirile,
înțeleptul, înfrânându-le, le potoleşte.

(*Proverbe* 29, 11)

Se face și un portret global al ticălosului:

Omul netrebnic, bărbatul nelegiuit
umblă cu strâmbătatea în gură;
face cu ochiul, îşi bâțâie piciorul,
arată cu degetul;

cu viclenie în inimă pune la cale răul în toată vremea,
    stârneşte vrajbe.
De aceea, fără veste îi va veni pieirea,
    pe dată va fi zdrobit – şi fără vindecare.

Şase lucruri îi sunt nesuferite Domnului
    şi şapte[1] sunt urâciune pentru El:
ochii trufaşi, limba înşelătoare,
    mâinile care varsă sânge nevinovat,
inima care urzeşte planuri viclene,
    picioarele ce se grăbesc să alerge la rău;
martorul mincinos ce scuipă minciuni
    şi cel care stârneşte certuri între frați.

(*Proverbe* 6, 12-19)

Înaintea prăbuşirii – trufia,
    înaintea poticnirii – semeția.

(*Proverbe* 16, 18)

Diferitele păcate sunt prezentate și separat, uneori cu asprime, alteori cu umor:

Necinstea:

Îşi surpă casa cel ce umblă după câştig necinstit,
    dar cel care urăşte mita va trăi.

(*Proverbe* 15, 27)

---

1. „Şase … şapte“: acest tipar numeric apare de mai multe ori în *Proverbe* şi uneori în textele profetice: structura de bază poate fi „doi … ba chiar trei (număr perfect)“, de unde, prin extensie, „trei (totul) …

Mită primeşte pe sub mână ticălosul
ca să strâmbe mersul judecăţii.

(*Proverbe* 17, 23)

Două feluri de greutăţi şi două feluri de măsuri[1]
sunt urâciune înaintea Domnului amândouă.

Dulce e pentru om pâinea înşelăciunii,
dar apoi îi umple gura cu pietriş.

(*Proverbe* 20, 10. 17)

Dobândirea de comori prin limbă înşelătoare:
abur fugar pentru cei ce caută moartea.

(*Proverbe* 21, 6)

Cine-şi sporeşte bogăţia prin dobândă şi camătă
o adună pentru cel care se milostiveşte de săraci.

(*Proverbe* 28, 8)

Nu strămuta un hotar de veci
şi în ţarina orfanilor nu intra,
fiindcă Apărătorul lor[2] este puternic:
el va apăra pricina lor împotriva ta.

(*Proverbe* 23, 10-11)

---

ba chiar patru (= şi mai mult decât atât)"; aici al doilea termen este un simbol al plenitudinii.

1. „Măsuri": *litt.* efe; efa era o măsură de capacitate pentru materii uscate (cereale etc.), de cca. 40 l.

2. „Apărătorul": ebr. *go'el*, „răscumpărător", „apărător", era, la vechii evrei, ruda cea mai apropiată, datoare să intervină în situaţii extreme. Pentru cei lipsiţi de apărare, acesta este Dumnezeu însuşi.

...există totuși și o salvare:

Cine-şi ascunde fărădelegile nu va spori,
dar cine le mărturiseşte, şi se lasă de ele, va afla îndurare.
(*Proverbe* 28, 13)

Lenea:

Mergi la furnică, leneşule,
priveşte la căile ei şi înțelepțeşte-te!
Ea nu are căpetenie,
nici supraveghetor, nici stăpân;
îşi pregăteşte de cu vară merindea,
adună la seceriş hrana sa.[1]

Până când, leneşule, vei sta culcat?
Când te vei scula din somn?
Puțin somn, puțină moțăială,
puțin cu mâinile încrucişate să te culci:
şi dă peste tine, ca un vagabond, sărăcia,
şi nevoia, ca un om înarmat[2].
(*Proverbe* 6, 6-11)

Ca oțetul pentru dinți şi ca fumul pentru ochi,
aşa e leneşul pentru cei care-i dau o treabă.
(*Proverbe* 10, 26)

1. Septuaginta adaugă aici: „Sau mergi la albină şi învață cât este de muncitoare şi ce lucru însemnat săvârşeşte: regii şi oamenii de rând se folosesc de ostenelile ei pentru sănătate, dorită este de toți şi preaslăvită. Cu toate că-i slabă în putere, cinstind înțelepciunea, e în frunte."

2. „Înarmat": *litt.* „cu scut".

Pofteşte, dar nimic nu are cel leneş,
    însă cei harnici sunt îndestulaţi.

(*Proverbe* 13, 4)

Unde nu sunt vite, ieslea e curată,
    dar mult rod este în puterea taurului!

(*Proverbe* 14, 4)

Pofta îl ucide pe leneş,
    fiindcă mâinile lui nu vor să lucreze.

(*Proverbe* 21, 25)

A zis leneşul: „E un leu afară!
    O să fiu omorât pe stradă!“

(*Proverbe* 22, 13)

Am trecut pe lângă ţarina unui om leneş,
    pe lângă via unuia lipsit de minte,
şi, iată, pretutindeni se înălţau mărăcini,
    erau puzderie de spini şi zidul de piatră era prăbuşit.
Am privit eu, am luat seama,
    am văzut şi am luat învăţătură:
„Un pui de somn, un pic de moţăială,
    zac un pic cu mâinile încrucişate“ –
şi-ţi vine tiptil sărăcia
    şi lipsa – ca un om înarmat.

(*Proverbe* 24, 30-34)

Uşa se suceşte pe ţâţâni,
    iar leneşul pe culcuş.

Leneşul îşi vâră mâna în strachină,
dar e prea obosit să şi-o întoarcă la gură.
(*Proverbe* 26, 14-15)

Beţia:

Batjocoritor e vinul, zurbagie beţia,
tot cel ce rătăceşte în ea nu va fi înţelept.
(*Proverbe* 20, 1)

Al cui e „vai"-ul? Al cui oftatul? A cui e vrajba? Al cui jeluitul?
Ale cui rănile fără rost? Ai cui ochii înceţoşaţi?
Ale celor care zăbovesc la vin,
ale celor ce umblă după băuturi amestecate.
Nu te uita la vin că e roşu,
că sclipeşte în pahar, că lunecă lesne:
la sfârşit muşcă precum şarpele,
înţeapă ca năpârca.
Ochii tăi vor vedea lucruri ciudate,
inima ta va grăi aiurea
şi tu vei fi ca unul ce zace în inima mării,
ca unul ce zace pe vârf de catarg.
„M-au lovit, dar nu mă doare,
m-au bătut, dar n-am simţit.
Când mă voi trezi, voi cere iarăşi vin."
(*Proverbe* 23, 29-35)

Mânia, vrajba:

Omul apucat stârneşte vrajbă,
cel îndelung-răbdător potoleşte neînţelegerea.
(*Proverbe* 15, 18)

Omul îndelung-răbdător e mai bun decât războinicul,
cel ce e stăpân pe sine[1], decât cuceritorul de cetăţi.
(*Proverbe* 16, 32)

Mai bine o coajă uscată, cu linişte,
decât o casă plină de cărnuri, cu vrajbă.
Slobozire de ape e începutul unei certe:
înainte să se înteţească vrajba, pune-i capăt.

Inima veselă e bună spre vindecare,
duhul posomorât usucă oasele.
(*Proverbe* 17, 1. 14. 22)

Un frate jignit e mai rău ca o cetate întărită
şi certurile – ca zăvorul fortăreţei.
(*Proverbe* 18, 19)

Răzbunarea:

Să nu zici: „Îi voi întoarce eu răul!"
Aşteaptă-l pe Domnul şi îţi va da biruinţă.
(*Proverbe* 20, 22)

1. „E stăpân pe sine": *litt.* „îşi stăpâneşte duhul".

Dacă duşmanul tău cade, nu te bucura,
 şi, când se poticneşte, să nu se veselească inima ta,
ca nu cumva Domnul, văzând, să nu-i placă
 şi să-şi abată mânia de la el.

(*Proverbe* 24, 17-18)

Nu fi martor uşuratic împotriva aproapelui tău
 şi nu înşela cu buzele.
Să nu zici: „Cum mi-a făcut el mie aşa-i voi face,
 îi voi întoarce fiecăruia după fapta lui."

(*Proverbe* 24, 28-29)

Femeia se bucură de multă atenție în această carte – desigur, privită din perspectivă masculină: ea e lăudată pentru cumpătare și hărnicie, criticată atunci când e certăreață.

Femeile înțelepte şi-au zidit casa,
 iar cele neghioabe o surpă cu mâinile lor.

(*Proverbe* 14, 1)

Cine a găsit o femeie a găsit fericire,
 a dobândit o binefacere de la Domnul.

(*Proverbe* 18, 22)

Casa şi averea sunt moştenire de la părinți,
 însă un dar de la Domnul este femeia înțeleaptă.

(*Proverbe* 19, 14)

Mai bine să locuieşti pe un colț de acoperiş
 decât în casă cu o femeie certăreață.

Mai bine să locuiești în ținut pustiu
decât cu o femeie certăreață și posacă.

(*Proverbe* 21, 9. 19)

Picurat de streașină necurmat într-o zi cu ploaie
și femeia arțăgoasă sunt totuna.
Să vrei s-o oprești e cum ai opri vântul,
cum ai ține untdelemn în mână.

(*Proverbe* 27, 15-16)

Tânărul naiv e avertizat să nu cadă în mreaja femeii desfrânate:

Fiule, la înțelepciunea mea ia seama,
la priceperea mea pleacă-ți urechea,
ca să-ți păstrezi istețimea
și știința buzele tale s-o păzească.
Fiindcă miere picură buzele femeii străine[1],
mai alunecos decât untdelemnul e cerul gurii ei,
dar la urmă e amară ca pelinul,
ascuțită ca o sabie cu două tăișuri;
picioarele ei coboară către moarte,
în tărâmul morților duc pașii ei,
ca nu cumva să ia seama la cărarea vieții!
Rătăcitoare drumurile ei, dar ea nu știe.

Și acum, fiilor, ascultați-mă
și nu vă abateți de la spusele gurii mele:

---

1. „Femeia străină“ este în Biblie femeia păgână, care riscă să-l atragă pe bărbatul credincios spre idolatrie; în unele contexte poate fi vorba însă și de „femeia altuia“.

îndepărtează-ți calea de la ea
    şi nu te apropia de uşa casei ei,
ca nu cumva să dai altcuiva puterea ta
    şi anii tăi unui om nemilos;
ca nu cumva să se ghiftuiască străinii cu vlaga ta,
    iar roadele trudei tale – în casa altuia.

Vei geme până la urmă,
    când ți se va irosi carnea de pe trup
şi vei spune: „Cum de-am urât mustrarea,
    şi certarea cum de-a disprețuit-o inima mea?
Şi n-am ascultat de glasul celui care mă învăța,
    şi la cel care mă povățuia nu mi-am plecat urechea.
Puțin a lipsit să ajung în răul cel mai mare
    în mijlocul adunării şi al obştii."

(*Proverbe* 5, 1-14)

...dar primejdia este extremă când e vorba de o femeie măritată.

Să nu pofteşti frumusețea femeii în inima ta,
    să nu te prindă cu ocheadele ei,
căci prețul unei desfrânate este cât pentru o pâine,
    dar femeia măritată vânează o viață de preț.
Oare îşi pune omul foc în sân
    fără să i se aprindă veşmintele?
Dacă va umbla pe cărbuni aprinşi,
    nu-şi va arde picioarele?
Aşa cel care intră la femeia aproapelui său:
    nu va fi nevinovat oricine se atinge de ea.

Nu este dispreţuit hoţul care fură ca să-şi astâmpere foamea,
dar, dacă e prins, va da înapoi înşeptit,
toată avuţia casei sale o va da.
Cine săvârşeşte adulter cu o femeie e lipsit de minte,
îşi strică singur viaţa din pricina ei.
Bătaie şi ocară va afla,
iar ruşinea lui nu se va şterge.
Căci gelozia stârneşte furia bărbatului –
va fi necruţător în ziua răzbunării.
Nu va accepta nimic în schimb,
nu-l vor îmblânzi mulţime de plocoane.

(*Proverbe* 6, 25-35)

Fiule, păzeşte spusele mele
şi poruncile mele păstrează-le la tine.
Păzeşte poruncile mele şi vei trăi,
învăţătura mea – ca pe lumina ochilor,
înfăşoară-le pe degetele tale,
scrie-le pe tăbliţa inimii tale;
spune-i înţelepciunii: „Sora mea eşti tu“
şi înţelegerea numeşte-o prietenă,
ca să te păzească de femeia străină,
de necunoscuta care spune vorbe dulci.

De la fereastra casei mele, prin zăbrele am privit în jos
şi am văzut printre zănateci, am zărit printre băieţi
un tânăr cu minte puţină;
trecând strada pe după colţ,
a luat-o spre casa ei.
În amurg, către seară,

în toiul nopții şi în beznă,
iată că femeia se apropie de el,
haine de curvă, inimă şireată,
îndrăzneață şi năbădăioasă,
picioarele nu-i stau locului în casă –
când pe uliță, când în piață,
lângă orice colț stă la pândă.

Ea îl apucă şi îl sărută,
şi neobrăzată îi zice:
„Eram datoare cu o jertfă de pace[1],
astăzi mi-am împlinit juruința:
de aceea ți-am ieşit în cale,
ca să te caut, şi te-am găsit;
cu învelitori mi-am învelit divanul,
cu broderii pestrițe din Egipt;
mi-am înmiresmat culcuşul cu smirnă,
cu aloe şi scorțişoară.
Hai să sorbim adânc din iubire până la ziuă,
să ne desfătăm cu dezmierdări,
căci bărbatul nu-i acasă,
a plecat la drum lung:
a luat cu el punga cu arginți
şi-abia la sfârşitul lunii se va întoarce acasă."

L-a înduplecat cu vorbărie multă,
cu momeala buzelor l-a ademenit.

---

1. „Jertfă de pace": la acest tip de jertfe o parte din animalul jertfit era mâncată de cel care aducea jertfa, împreună cu ai săi; se presupune deci şi o invitație la o masă copioasă.

El s-a dus după ea pe dată ca un bou ce merge la junghiere,
ca un prost la butucii de pedeapsă,
până când i se înfige o săgeată în ficat;
zoreşte ca pasărea spre laţ,
neştiind că va plăti cu viaţa.

Iar acum, fiilor, ascultaţi-mă,
luaţi aminte la spusele gurii mele:
să nu ţi se abată inima pe căile ei,
nu te rătăci pe cărările ei,
căci pe mulţi i-a străpuns şi i-a doborât,
fără de număr sunt cei ucişi de ea;
cale a iadului e casa ei,
ce te coboară în cămările întunecate ale morţii.

(*Proverbe* 7, 1-27)

Fidelitatea conjugală este izvor de fericire:

Bea apă din puţul tău,
din izvoarele fântânii tale.
Se vor risipi oare izvoarele tale în afară,
pe uliţe, pâraiele de apă?
Să fie numai pentru tine,
şi nu pentru străinii de lângă tine.
Să fie fântâna ta binecuvântată,
bucură-te de femeia tinereţilor tale:
căprioară iubitoare, ciută plină de farmec,
sânii ei să te îndestuleze în toată vremea,
de iubirea ei îmbată-te mereu.

De ce să te îmbeți, fiule, de o femeie străină
    şi să îmbrățişezi sânul alteia?
Căci înaintea ochilor Domnului sunt căile omului
    şi toate cărările i le cercetează.
Fărădelegile îl înlănțuiesc pe cel ticălos,
    cu funiile păcatului său stă înfăşurat.

(*Proverbe* 5, 15-22)

Și iată imaginea „soției perfecte“:

Cine va găsi o femeie puternică?
    Ea este mult mai de preț decât mărgeanul.
Se încrede în ea inima bărbatului ei,
    şi de câştig nu va fi lipsit.
Ea îi aduce bine, şi nu rău
    în toate zilele vieții ei.
Ea caută lână şi in
    şi lucrează cu mâini voioase.
Este ca o corabie de negoț:
    de departe îşi aduce hrana.
Se scoală de cu noapte
    să facă de mâncare celor din casa ei
    şi porție slujitoarelor ei.
Îşi pune în minte un ogor şi îl dobândeşte,
    din roadele palmelor ei sădeşte o vie.
Îşi încinge mijlocul cu putere,
    şi-şi întăreşte brațele.
A simțit că treburile-i merg bine:
    lampa ei nu se stinge toată noaptea.

Cu mâinile apucă furca
şi palma ei ține fusul.
Îşi deschide palma spre cel sărman
şi mâinile şi le întinde spre cel lipsit.
Nu se teme de zăpadă pentru casa ei,
căci toți cei din ea au veşminte căptuşite.
Şi-a făcut cuverturi,
in şi porfiră – veşmintele ei.
Cunoscut este bărbatul ei la porți[1]
când se aşază cu bătrânii din ținut.
Ea face pânzeturi de in şi le vinde,
şi cingători îi dă negustorului.
Tărie şi strălucire – veşmântul ei,
ea râde către ziua care vine.
Gura şi-o deschide cu înțelepciune
şi învățături pline de bunătate sunt pe limba ei.
Veghează la mersul casei sale
şi nu mănâncă pâinea trândăviei.
Fiii ei se ridică în picioare şi o fericesc,
soțul ei de asemenea o laudă.
„Multe fiice au făcut lucruri de ispravă,
dar tu le întreci pe toate."
Amăgire e farmecul şi abur frumusețea –
femeia care se teme de Domnul, aceea va fi lăudată.

1. „Porți": la porțile cetății era locul de întâlnire, unde se dezbăteau treburile publice şi se împărțea dreptatea. Aici bărbatul poate participa din plin la acestea, căci hărnicia femeii l-a eliberat de grijile casei şi i-a dat un statut social bun.

Dați-i din rodul mâinilor sale,
şi s-o laude la porți lucrările sale.

(*Proverbe* 31, 10-31)

Înțelepciunea trebuie să se manifeste și în viața cetății: ar fi ideal ca în ea să domnească adevărul, oamenii de ispravă să se bucure de cinste, concetățenii să se respecte între ei, conducătorii să fie bine intenționați și destoinici, cerând și urmând sfatul celor pricepuți, judecătorii să fie nepărtinitori...

Cu gura necredinciosul îşi duce aproapele la pieire,
dar prin cunoaştere cei drepți se vor izbăvi.
De binele celor drepți se bucură cetatea,
iar de pieirea ticăloşilor chiuie de veselie.

Cel care îşi disprețuieşte aproapele e lipsit de minte,
dar omul cuminte păstrează tăcerea.
Cel care umblă cu bârfe dezvăluie taine,
dar omul vrednic de încredere le acoperă.

Fără bună cârmuire poporul se prăbuşeşte;
izbăvirea e în mulțimea sfetnicilor.

(*Proverbe* 11, 9-10. 12-14)

Solul ticălos va da de necaz,
dar trimisul de încredere aduce vindecare.

(*Proverbe* 13, 17)

În mulțimea poporului e strălucirea regelui,
în împuținarea neamului – prăbuşirea cârmuitorului.

Dreptatea înalță un neam,
dar ruşine pentru orice popor este păcatul.
(*Proverbe* 14, 28. 34)

Planurile se zădărnicesc fără sfatul adunării,
dar mulțimea sfătuitorilor le pune pe picioare.
(*Proverbe* 15, 22)

Urâciune pentru regi este facerea de rău,
căci pe dreptate se statorniceşte tronul.
(*Proverbe* 16, 12)

Bunăvoința şi adevărul îl vor păzi pe rege,
pe bunăvoință se va sprijini tronul său.
(*Proverbe* 20, 28)

Slava lui Dumnezeu este să tăinuiască,
iar slava regilor – să cerceteze.
Înalte sunt cerurile, adânc e pământul;
dar inima regilor, de nepătruns.
Dă jos zgura de pe argint
şi-i va ieşi un vas argintarului.
Alungă-l pe ticălos din fața regelui
şi tronul lui se va întemeia în dreptate.
(*Proverbe* 25, 2-5)

Leu ce rage şi urs ce se năpusteşte
este cârmuitorul ticălos peste un popor sărac.
Conducătorul nechibzuit e mare asupritor,
dar cel ce urăşte câştigul necinstit va avea zile îndelungate.
(*Proverbe* 28, 15-16)

Un rege prin dreaptă judecată ridică o țară,
dar iubitorul de plocoane[1] o surpă.

(*Proverbe* 29, 4)

Şi acestea sunt ale înțelepților:
să cauți la fața omului[2] la judecată nu e bine defel;
pe acela care-i spune ticălosului: „Eşti nevinovat"
îl blestemă popoarele, îl afurisesc mulțimile.

(*Proverbe* 24, 23-24)

Precum cursurile de apă – inima regelui în mâna Domnului:
oriîncotro îi place o îndreaptă.

(*Proverbe* 21, 1)

...se dau chiar și sfaturi de bună purtare la curte:

Când te aşezi să mănânci cu un cârmuitor,
ia bine seama la cine este în fața ta
şi pune-ți un cuțit la gâtlej
dacă eşti mare mâncău.
Nu pofti la bucatele lui alese,
pentru că sunt mâncăruri amăgitoare.

Nu mânca pâinea celui cu ochi rău
şi nu pofti la bucatele lui alese,

---

1. „Iubitorul de plocoane", *litt.* „omul ofrandelor": poate fi şi unul care măreşte mereu birurile.

2. „A căuta la fața omului": expresie des întâlnită în Biblie, cu sensul de „a fi părtinitor".

căci el este ca unul care face socoteli în sinea lui – aşa-i el –
„Mănâncă şi bea!" îți spune, dar inima lui nu e cu tine.
(*Proverbe* 23, 1-7)

Nu te semeți înaintea regelui
şi pe locul celor mari nu sta,
căci mai bine să ți se spună: „Urcă aici"
decât să te coboare în fața unui om de vază
pe care l-au văzut ochii tăi!
(*Proverbe* 25, 6-7)

...și câteva virtuți ale regelui ideal pe care le prețuiesc și străinii:

Cuvintele lui Lemuel, regele din Massa[1],
învățătură pe care i-o dădea mama sa:
O, fiule, o fiul pântecelui meu,
o, fiul juruințelor mele!
Nu da femeilor vlaga ta,
căile tale, nimicitoarelor de regi!
Nu pentru regi, o, Lemuel, nu pentru regi este băutul vinului,
nici băutura tare pentru cârmuitori,
ca nu cumva, bând, să uite cele hotărâte
şi să strâmbe pricina săracilor.
Dați băutura tare celui ce stă să piară,
vin – celor cu sufletul amar,

1. „Lemuel": rege, necunoscut altfel, al unui mic regat din nordul Arabiei. Faptul că se inserează într-o carte biblică înțelepciunea unui rege neevreu şi că sfaturile care l-au format provin de la mamă lărgeşte şi universalizează perspectiva.

să bea şi să uite de sărăcie
    şi de trudă să nu-şi mai amintească!
Deschide-ţi gura pentru cel mut,
    pentru pricina tuturor celor părăsiţi!
Deschide-ţi gura, judecă cu dreptate,
    apără pricina celui sărman şi lipsit!

(*Proverbe* 31, 1-9)

De ce să faci binele? Motivația poate fi mai pragmatică, dar pe alocuri se înalță spre gratuitate în relația cu Dumnezeu:

Fiule, acestea să nu se depărteze de ochii tăi:
    ia seama la chibzuială şi iscusinţă
şi vor fi viaţă pentru sufletul tău
    şi podoabă pentru grumazul tău.
Atunci vei umbla încrezător pe calea ta,
    şi piciorul tău nu se va poticni;
de te culci, nu te vei înspăimânta,
    te vei culca şi somnul îţi va fi dulce.
Să nu te temi de spaima fără veste
    şi de pustiirea celor ticăloşi, când va veni,
căci Domnul va fi sprijinitorul tău
    şi va feri piciorul tău de cursă.

(*Proverbe* 3, 21-26)

Nu lasă Domnul să flămânzească un suflet drept,
    dar dorinţa celor ticăloşi o răstoarnă.

Fiul chibzuit adună vara,
    fiul care doarme la seceriş se face de ruşine.

Binecuvântările sunt peste capul celui drept,
gura ticăloşilor ascunde silnicie.
Amintirea dreptului e spre binecuvântare,
dar numele ticăloşilor va putrezi.
Cel înțelept cu inima primeşte poruncile,
dar cel cu buze neroade se îndreaptă spre pieire.
Cel ce umblă întru cinste umblă în siguranță,
iar cel care-şi strâmbă căile va fi dat pe față.

(*Proverbe* 10, 3. 5-9)

Fapta celui drept este spre viață,
roadele ticălosului – spre păcat.

(*Proverbe* 10, 16)

Frica de Domnul adaugă zile,
dar anii celor răi se scurtează.
Aşteptarea celor drepți e bucuria,
dar nădejdea necredincioşilor piere.
Fortăreață pentru cel cinstit este calea Domnului,
dar nimicire pentru făptuitorii strâmbătății.

(*Proverbe* 10, 27-29)

Gura celui drept odrăsleşte înțelepciune,
dar limba înşelătoare se va tăia.
Buzele celui drept ştiu ce e plăcut,
dar gura ticăloşilor – înşelătorie.

(*Proverbe* 10, 31-32)

Cine răsplăteşte binele cu rău –
răul nu se va îndepărta de casa lui.

(*Proverbe* 17, 13)

Cine sapă o groapă va cădea în ea,
cine prăvăleşte o piatră – ea se va întoarce asupră-i.
(*Proverbe* 26, 27)

Să nu-i pizmuiască inima ta pe păcătoşi,
ci fii cu frică de Domnul ziua întreagă,
căci aşa vei avea viitor,
iar nădejdea ta nu va fi curmată.
(*Proverbe* 23, 17-18)

Nu te aprinde din pricina răufăcătorilor
şi nu-i pizmui pe ticăloşi,
căci cei răi nu vor avea urmaşi,
lampa ticăloşilor se va stinge.
(*Proverbe* 24, 19-20)

Omul vrednic de încredere va fi mult binecuvântat,
dar cine vrea să se îmbogăţească repede nu va rămâne nepedepsit.
(*Proverbe* 28, 20)

Cântarul măsluit[1] îi e urât Domnului,
iar greutățile cinstite îi sunt bineplăcute.

Urâciune pentru Domnul – cei cu inima[2] întortocheată;
şi bună plăcere – cei fără prihană în cale.
(*Proverbe* 11, 1. 20)

1. „Cântarul măsluit“: *litt.* „talerele înşelăciunii“.
2. În Biblie, „inima“ metaforizează interioritatea omului: minte, voință, sentimente.

Toată viața omului este în fond subîntinsă de relația cu Dumnezeu:

În frica de Domnul[1] e nădejde tare
şi pentru fiii săi va fi adăpost.
Frica de Domnul e fântână de viață,
pentru a ocoli lațurile morții.

(*Proverbe* 14, 26-27)

Frica de Domnul e învățătură de înțelepciune,
şi înainte de slavă e smerenia.

(*Proverbe* 15, 33)

Încredințează[2] Domnului făptuirile tale
şi planurile tale vor avea bună temelie.
Inima omului îi plănuieşte căile,
dar Domnul îi întăreşte paşii.

(*Proverbe* 16, 3. 9)

Urechea ce aude şi ochiul ce vede:
Domnul le-a făcut pe amândouă.

(*Proverbe* 20, 12)

De la Domnul sunt paşii omului,
dar cine îşi pricepe drumul?

Lampă a Domnului – suflarea omului,
ea scotoceşte cămările lăuntrice.

(*Proverbe* 20, 24. 27)

---

1. „Frica de Domnul“ înseamnă în Biblie respect față de El, venerație, grija de a nu-l supăra.

2. „Încredințează“: *litt.* „rostogoleşte asupra“.

E pregătit calul pentru ziua bătăliei,
dar de la Domnul vine biruința.

(*Proverbe* 21, 31)

Neghiobia omului îi strâmbă calea,
dar împotriva Domnului se înfurie inima sa.

(*Proverbe* 19, 3)

Cine poate spune: „Mi-am curățit inima,
curat sunt de păcatul meu?“

(*Proverbe* 20, 9)

Cine s-a suit la ceruri şi a coborât?
Cine a adunat vântul în căuşul palmelor?
Cine a înfăşurat apele în veşmânt?
Cine a ridicat toate marginile pământului?
Care e numele său şi care e numele fiului său:
ştii tu oare?
Orice rostire a lui Dumnezeu este curată,
El este scut pentru cei care se adăpostesc la El.
Nu adăuga nimic cuvintelor lui,
ca să nu te certe şi să te arăți mincinos.

Două lucruri am cerut de la Tine:
nu mi le tăgădui înainte să mor:
deşertăciunea şi cuvântul mincinos ține-le departe de mine,
nici sărăcia, nici bogăția nu mi le da;
să-mi primesc doar partea mea de pâine,
ca nu cumva, îmbuibat, să te tăgăduiesc
şi să zic: „Cine e Domnul?“,

ori, lipsit fiind, să fur
şi să necinstesc numele Dumnezeului meu.
(*Proverbe* 30, 4-9)

Cultul care nu are acoperire în atitudinea interioară și în comportare nu-i este plăcut lui Dumnezeu: este și una din temele predilecte ale profeților.

Jertfa ticăloşilor e urâciune pentru Domnul,
rugăciunea celor cinstiți îi e bineplăcută.
Urâciune pentru Domnul e calea ticăloasă,
dar pe cel ce urmăreşte dreptatea îl iubeşte.
(*Proverbe* 15, 8-9)

Toată calea omului e dreaptă în ochii săi,
dar cel care cântăreşte inimile este Domnul.
A împlini dreptatea şi judecata
este mai de preț pentru Domnul decât orice jertfă.
(*Proverbe* 21, 2-3)

Cine îşi binecuvântează cu glas mare prietenul dis-de-dimineață
blestem i se va socoti lui[1].
(*Proverbe* 27, 14)

1. Exprimare paradoxală, pe care Talmudul o explică astfel: prima acțiune a omului dimineața trebuie să fie lauda adusă lui Dumnezeu; din relația cu El trebuie să izvorască şi relația cu semenii.

Înțelepciunea este a lui Dumnezeu. Ea apare uneori personificată: procedeu literar – și mai mult decât atât...

Oare nu strigă înțelepciunea?
    Priceperea dă glas.
Pe vârful înălțimilor, lângă drum,
    la răspântie, acolo stă;
lângă porți, la intrarea în cetate,
    aproape de uşi ea strigă:
„Pe voi, oamenilor, vă chem,
    şi glasul meu e către fiii de om:
înțelegeți, nepricepuților, iscusința,
    voi, prostuților, deşteptați-vă!
Ascultați, căci lucruri de seamă voi grăi,
    rostirea buzelor mele – lucruri drepte,
căci adevăr va rosti gâtlejul meu,
    urâciune pentru buzele mele e răutatea.
Cu dreptate sunt toate spusele gurii mele,
    în ele nu-i nimic pieziş, nici încâlcit.
Toate sunt lesne de înțeles,
    şi limpezi pentru a afla cunoaşterea.
Luați învățătura mea mai degrabă decât argintul
    şi ştiința mai mult decât aurul cel mai curat,
căci mai bună e înțelepciunea decât mărgeanul
    şi nimic din cele râvnite nu-i e asemeni!

Eu, Înțelepciunea, locuiesc întru chibzuință,
    şi ştiința discernerii am aflat-o.
Frica de Domnul urăşte răul;
    mândria, trufia şi calea cea rea
    şi gura vicleană le-am urât.

Ale mele sunt sfatul şi iscusinţa,
eu sunt înţelegerea, a mea este puterea;
prin mine domnesc regii,
cârmuitorii legiuiesc cu dreptate.

Domnul m-a făcut început[1] al căii sale,
cea dintâi dintre lucrările sale din veac.
Din veac am fost întemeiată,
de la început, înainte de a fi pământul;
nu era adâncul când am fost născută,
nici chiar izvoare încărcate cu apă;
înainte de a fi fost întemeiaţi munţii
şi înaintea dealurilor eu am luat fiinţă;
când încă nu era făcut pământul,
nici câmpiile, nici cel dintâi fir de praf din lume,
când El a întemeiat cerurile, eu eram acolo;
când El a tras un cerc peste faţa adâncului,
când a întărit norii sus
şi izvoarele adâncului au ţâşnit cu putere,
când El a pus hotar mării, ca apele să nu mai treacă peste ţărmuri
şi când El a aşezat temeliile pământului,
atunci eu eram alături de El ca un copilaş[2],
şi eram desfătare zi de zi jucându-mă în faţa lui în toată vremea,

1. „Început ... la început“: ebr. *bere'şit* deschide cartea *Genezei*; relatarea creaţiei va fi reluată aici în culori poetice.

2. „Copilaş“: termenul ebraic care apare aici este foarte rar şi a primit şi alte interpretări, în funcţie de vocalizare: „meşter“, „persoană preferată/de încredere“; am urmat opţiunea traducerii antice greceşti, deosebit de fidelă, a lui Aquila.

jucându-mă pe rotundul pământului lui,
iar plăcerea mea – printre fiii oamenilor.

Iar acum, fiilor, ascultați-mă:
fericiți cei care păzesc căile mele!
Ascultați învățătura, şi înțelepțiți-vă,
şi nu o dați deoparte.
Fericit omul care mă ascultă
veghind la porțile mele zi de zi,
păzind pragul intrărilor mele[1].
Cine mă găseşte află viață
şi dobândeşte bunăvoință de la Domnul.
Dar cel care păcătuieşte împotriva mea îşi pustieşte sufletul,
toți cei care mă urăsc pe mine iubesc moartea.“

(*Proverbe* 8, 1-36)

...uneori personificarea înțelepciunii amintește de elogiul femeii desăvârșite:

Înțelepciunea şi-a zidit casa,
şi-a cioplit stâlpii – şapte[2],
şi-a înjunghiat vitele, a amestecat vinul[3]

1. Aici omul e arătat veghind la uşa Înțelepciunii; în *Cartea Înțelepciunii* (6, 14), atunci când omul porneşte în căutarea ei, o găseşte aşteptându-l deja la uşă!

2. „Şapte“: număr cu valoare simbolică sugerând totalitatea; casa Înțelepciunii este întregul Univers.

3. „A amestecat vinul“: în spațiul mediteraneean vinurile, obținute din struguri foarte dulci, erau prea dense sau prea tari pentru a fi băute ca atare; în mod normal se amestecau cu apă.

și a pregătit masa;
și-a trimis slujnicele;
ea strigă de pe vârful înălțimilor cetății:
„Cine este nepriceput să se abată pe aici."
Iar celui lipsit de minte îi zice:
„Haideți să mâncați din pâinea[1] mea
și să beți din vinul pe care l-am amestecat!
Lăsați deoparte nesăbuința și veți trăi,
și pășiți drept pe calea înțelegerii!"

(*Proverbe* 9, 1-6)

Adevăratul înțelept nu este lipsit de umor: stau mărturie aceste considerații pe schemă numerică:

Lipitoarea are două[2] fiice: „Dă!", „Dă!",
trei sunt care nu au saț,
patru care niciodată nu zic „Ajunge!":
lăcașul morților și pântecele sterp,
pământul nesătul de apă și focul,
care niciodată nu zic „Ajunge!"

Trei sunt minunății pentru mine,
patru pe care nu le cunosc:
calea vulturului pe cer,
calea șarpelui pe stâncă,

---

1. „Pâinea": termen generic pentru bucate; „pâinea ... vinul" sugerează aici un ospăț complet.

2. „Două... trei ... patru": vezi *supra*, p. 68, nota 1 la *Proverbe* 6, 16.

calea corabiei în mijlocul mării
şi calea bărbatului la o fată.
Sub trei se cutremură pământul
şi patru nu le poate purta:
robul care ajunge rege,
smintitul care se ghiftuieşte,
femeia urâcioasă care se mărită
şi slujnica înstăpânită pe averea doamnei ei.

Patru sunt mici pe pământ,
dar mai înțelepte decât înțelepții:
furnicile, popor fără tărie,
care îşi pregătesc însă mâncarea de cu vară;
damanii[1], popor fără putere,
care îşi fac însă casa în stâncă;
rege nu au lăcustele,
dar ies cu toatele în bună rânduială;
şopârla – o prinzi cu mâinile,
dar sălăşluieşte în palatele împărăteşti.

Trei sunt care păşesc falnic,
patru, cu mers frumos:
leul, cel mai viteaz dintre animale,
care nu dă înapoi în fața nimănui;
cocoşul țanțoş, țapul
şi regele cu oastea în jurul său.

(*Proverbe* 30, 15-16. 18-19. 21-31)

---

1. „Daman": mamifer ungulat erbivor, numit şi iepure de stâncă, originar din Africa, dar prezent şi în Orientul Apropiat.

IOV

Iov *este, poate, cartea cea mai enigmatică a Vechiului Testament și a fost interpretată de-a lungul timpului în moduri foarte diferite. Și asupra datării părerile sunt împărțite, ea fiind plasată, în funcție de tradiții, din timpul patriarhilor până după exil. Din însăși structura cărții se vede că ea are o istorie. Este și părerea cvasiunanimă a exegeților de astăzi. Pornind de la o povestire tradițională despre un om drept, fără cusur, căruia au început să i se întâmple la un moment dat tot felul de nenorociri, dar care a rămas neclintit în credința sa în Dumnezeu, la sfârșit fidelitatea fiindu-i răsplătită cu asupra de măsură, un poet de geniu, probabil din secolul al V-lea, după marile suferințe abătute asupra poporului lui Israel – distrugerea Ierusalimului și a templului, exilul în Babilon –, a intercalat între prologul și epilogul povestirii un poem de o mare densitate a gândirii și plin de o sensibilitate sufletească nemaiatinsă până atunci în Biblie. La acesta au fost adăugate apoi o serie de pasaje, oarecum în completarea ideilor.*

Povestirea arhaică este în proză (capitolele 1–2 și 42, 7-17), formând cadrul în care se desfășoară textul poetic. Indicațiile de spațiu și timp sunt voit vagi, sugerând astfel că e vorba de o poveste exemplară; mai mult, nu se dă nici o genealogie a eroului, așa cum ne-a obișnuit Biblia. Profetul Iezechiel, la începutul secolului

al VI-lea î.H., amintește tradiția despre cei trei oameni drepți: Noe, Danel și Iov (Iezechiel *14, 14. 20).*

Dacă Iov este un prieten al lui Dumnezeu, un om fără păcat, de unde vine nenorocirea asupra lui? Autorul nu teoretizează, ci inventează o poveste, indispensabilă în desfășurarea acțiunii, care îl arată pe Dumnezeu permițându-i diavolului, între anumite limite, să-l „încerce“ pe Iov. Ca într-un basm popular, la curtea cerească se înfățișează „fiii lui Dumnezeu“, un mod poetic de a-i desemna pe îngeri, dar și satana. Povestea vrea să spună că nu Dumnezeu este la originea răului, ci doar îl îngăduie uneori, după planul înțelepciunii sale. În prima fază, Iov rămâne fără tot ce are, iar în a doua își pierde sănătatea, statutul social și reputația, deoarece opinia comună în acea vreme era că cei buni trebuie să o ducă bine, iar cei răi trebuie să sufere, sau chiar invers, dacă un om o duce bine înseamnă că e iubit de Dumnezeu, iar dacă are de suferit înseamnă neapărat că e pedepsit de Dumnezeu. Biblia ebraică se străduiește să spulbere această imagine simplistă și falsă asupra dreptății lui Dumnezeu – mai ales în Cartea lui Iov.

Era un om în ținutul Uț[1], pe nume Iov. Omul acela era desăvârşit[2] şi drept[3], se temea de Dumnezeu şi se ferea de rău. I s-au

1. „Ținutul Uț“: nu există certitudine asupra localizării. Totuşi, ar putea fi o trimitere la Edom, teritoriu vecin cu Israelul. Oricum ar sta lucrurile, în economia textului este obligatoriu ca Iov să fie un străin, pentru că trebuie să pară a ignora explicațiile pe care le dau textele sacre asupra caracterului intrinsec păcătos al omului în urma păcatului primordial („iar eu întru fărădelege m-am născut şi în păcate m-a zămislit maica mea“ – vezi *Psalmul 51/50*, 7 etc.).

2. „Desăvârşit“ (ebr. *tām*): întreg, coerent cu sine, dintr-o bucată.

3. „Drept“ (ebr. *yāṣār*): nepărtinitor; care face mereu ceea ce se cuvine.

născut şapte fii şi trei fiice[1]. El avea şapte mii de oi, trei mii de cămile, cinci sute de perechi de boi, cinci sute de măgărițe şi servitorime foarte multă[2]: omul acela era cel mai mare dintre toți fiii Răsăritului[3].

Fiii săi se duceau şi făceau ospăț în casa fiecăruia, pe rând, şi trimiteau să le cheme şi pe cele trei surori ale lor ca să mănânce şi să bea cu ei[4]. Şi, când se sfârşeau zilele de ospăț, Iov trimitea după ei şi îi sfințea: se scula de dimineață şi aducea arderi de tot după numărul tuturora[5], pentru că, zicea Iov, poate că fiii mei au păcătuit şi l-au blestemat[6] pe Dumnezeu în inimile lor. Aşa făcea Iov de fiecare dată.

Într-o zi, fiii lui Dumnezeu au venit să se înfățişeze înaintea Domnului şi a venit şi satana[7] printre ei.

Domnul a spus către satană: „De unde vii?“

---

1. „Şapte fii şi trei fiice“: şapte şi trei sunt numerele ce sugerează perfecțiunea; chiar şi raportul între numărul băieților şi al fetelor este ideal.

2. Enumerarea avuțiilor lui Iov care constau în animale trimite la o lume patriarhală, imagine care va fi întărită pe parcurs.

3. „Fiii Răsăritului“: nume generic pentru locuitorii ținuturilor de la răsărit de Israel, în special triburi edomite şi arabe.

4. Alt aspect al fericirii depline a lui Iov este armonia din familia sa.

5. Gestul lui Iov vădeşte ataşamentul său față de Dumnezeu şi față de familia sa. Faptul că el însuşi îi aduce cult lui Dumnezeu, fără intermediar sacerdotal, subliniază caracterul patriarhal al povestirii.

6. „L-au blestemat“: *litt.* „l-au binecuvântat“ – eufemism provenit din reticența de a alătura numelui divin verbul „a blestema“.

7. Satana: e folosit întotdeauna cu articol (*ha-saṯan*), pentru că nu este vorba de un nume propriu, ci de unul de funcție – adversar, cel care pune piedici. Echivalentul grecesc, *diábolos*, înseamnă „calomniator“, cel care, prin insinuările sale, dezbină.

Satana i-a răspuns Domnului şi a spus: „Am dat târcoale pe pământ şi am hoinărit încoace şi încolo."

Domnul a spus către satană: „Ai luat seama la slujitorul meu Iov, că nu este ca el pe pământ – om desăvârşit şi drept, care se teme de Dumnezeu şi se fereşte de rău?"

Satana i-a răspuns Domnului şi a zis: „Oare pe degeaba se teme Iov de Dumnezeu? Oare nu ai pus tu gard în jurul lui, şi în jurul casei lui, şi în jurul a tot ce are? Lucrarea mâinilor lui ai binecuvântat-o şi turmele lui au umplut pământul. Dar acum, întinde-ți mâna şi atinge-te de tot ce are şi vezi dacă nu te va blestema[1] în față!"

Domnul a zis către satană: „Iată, tot ce are este în mâna ta; numai asupra lui să nu-ți întinzi mâna." Şi satana a ieşit din fața Domnului.

Într-o zi, fiii şi fiicele lui Iov mâncau şi beau vin în casa fratelui lor mai mare; şi a venit un sol la Iov şi i-a spus: „Boii arau şi măgărițele păşteau alături de ei, când au năvălit sabeenii[2] şi i-au luat, iar pe argați i-au trecut prin ascuțişul sabiei; numai eu am scăpat ca să-ți dau de veste."

Pe când acela încă mai grăia, a venit un altul şi a spus: „Focul lui Dumnezeu a căzut din ceruri şi a ars oile şi pe argați, mistuindu-i; numai eu am scăpat ca să-ți dau de veste."

Pe când acela încă mai grăia, a venit un altul şi a spus: „Caldeii[3] au făcut trei cete şi s-au năpustit asupra cămilelor şi le-au luat, iar pe argați i-au trecut prin ascuțişul sabiei; numai eu am scăpat ca să-ți dau de veste."

---

1. „Te va blestema": vezi nota 6, p. 99. La fel în toate ocurențele similare.

2. „Sabeenii": probabil triburi nomade din nordul Arabiei.

3. „Caldeii": nu este vorba aici de locuitorii Babilonului, ci de cete de tâlhari din zonă.

Pe când acela încă mai grăia, a venit un altul şi a spus: „Fiii tăi şi fiicele tale mâncau şi beau vin în casa fratelui lor mai mare şi, iată, un vânt mare a venit de dincolo de pustiu şi a izbit în cele patru colțuri ale casei, şi ea s-a prăbuşit peste tineri, şi ei au murit; numai eu am scăpat ca să-ți dau de veste."

Atunci Iov s-a ridicat, şi-a sfâşiat veşmântul şi şi-a ras capul; a căzut la pământ şi s-a închinat; şi a zis: „Gol am ieşit din sânul mamei mele şi gol mă voi întoarce acolo. Domnul a dat şi Domnul a luat; fie numele Domnului binecuvântat!"

În toate acestea, Iov nu a păcătuit şi nu a pus nimic necuvenit pe seama lui Dumnezeu.

Iarăşi a fost ziua când fiii lui Dumnezeu au venit să se înfățişeze înaintea Domnului; şi a venit şi satana printre ei ca să se înfățişeze înaintea Domnului.

Domnul a spus către satană: „De unde vii?"

Satana i-a răspuns Domnului şi a spus: „Am dat târcoale pe pământ şi am hoinărit încoace şi încolo."

Domnul a spus către satană: „Ai luat seama la slujitorul meu Iov, că nu este ca el pe pământ – om desăvârşit şi drept, care se teme de Dumnezeu şi se fereşte de rău, şi stăruie în desăvârşirea sa, iar tu m-ai stârnit să-l nimicesc fără pricină?"

Satana i-a răspuns Domnului şi a spus: „Piele pentru piele! Omul dă tot ce are ca să-şi scape viața. Însă întinde-ți, rogu-te, mâna şi atinge-te de osul lui şi de carnea lui, şi vezi dacă nu te va blestema în față!"

Domnul a zis către satană: „Iată, el este în mâna ta; numai viața să i-o cruți."

Satana a ieşit din fața Domnului şi l-a lovit pe Iov cu bubă rea din tălpi până în creştet. Iov şi-a luat un ciob ca să se scarpine cu el şi s-a aşezat în cenuşă.

Atunci nevasta lui i-a spus: „Tot mai stărui în desăvârşirea ta? Blestemă-l pe Dumnezeu şi mori!“[1]

Însă el i-a spus: „Grăieşti ca o nebună! Dacă primim binele de la Dumnezeu, să nu primim oare şi răul?“

În toate acestea Iov nu a păcătuit cu buzele.

(*Iov* 1,1 – 2,10)

Prietenii lui Iov se manifestă inițial cu o deosebită delicatețe a compătimirii. Îi stau alături în tăcere vreme îndelungată.

Trei prieteni ai lui Iov au auzit despre tot răul care dăduse peste el şi au venit, fiecare din locul său: Elifaz din Teman, Bildad din Şuah şi Țofar din Naamah; s-au adunat laolaltă ca să meargă să-l jelească şi să-l mângâie. De departe şi-au ridicat ochii şi nu l-au recunoscut; atunci au ridicat glas şi au plâns; şi-a sfâşiat fiecare veşmântul şi şi-au aruncat țărână peste cap spre ceruri[2]. Şi au şezut pe pământ cu el şapte zile şi şapte nopți şi nu i-au grăit nici un cuvânt, căci vedeau cât de mare îi era durerea.

(*Iov* 2, 11-13)

Cu capitolul al treilea începe textul poemului, care are o structură destul de precisă. După o primă jeluire a lui Iov, fiecare dintre prieteni îi adresează pe rând câte un discurs, la care Iov răspunde.

---

1. Conform opiniei populare că Dumnezeu îl va nimici pe loc pe cel care îndrăzneşte să-l înfrunte, soția îl îndeamnă de fapt pe Iov să-şi provoace astfel moartea.

2. Sfâşierea hainelor şi acoperirea capului cu țărână sunt gesturile de durere extremă.

Această schemă se repetă de trei ori, terminându-se cu un mai lung monolog al lui Iov (capitolele 29–31). Înainte de acesta apare un text considerat a fi o inserție ceva mai târzie – despre înțelepciune și izvorul ei –, un elogiu al înțelepciunii similar cu cele din Proverbe *8–9*, Sirah *24*, Înțelepciune *6*.

De acum înainte, se schimbă complet tonul: Iov își afirmă nevinovăția, părând a-i cere socoteală lui Dumnezeu pentru ce i se întâmplă, mergând uneori până la limita blasfemiei (traducătorii Septuagintei s-au speriat și pe alocuri au atenuat mult textul), în timp ce prietenii par a-i ține partea lui Dumnezeu: dacă Iov suferă, de bună seamă că a făcut niște păcate pentru care e pedepsit. Pe parcurs, tonul se exacerbează de ambele părți. În final apare și un al patrulea prieten, Elihu, care vorbește despre valoarea profilactică și pedagogică a suferinței. Este probabil un adaos ulterior, ca dovadă că personajul dispare la fel cum a apărut. Textul se încheie cu răspunsul lui Dumnezeu. Apoi, totul reintră în poveste: finalul în proză.

Urmărind poemul, se nasc mai multe întrebări:

În ce constă adevărata suferință a lui Iov? Ce vrea el cu adevărat?

Discursurile prietenilor par fără cusur, și totuși lui Dumnezeu nu-i plac: ce nu este bine în ele?

Pe ce ton îi răspunde Dumnezeu lui Iov?

Ce anume îi aduce lui Iov adevărata alinare?

După aceea, Iov şi-a deschis gura[1] şi şi-a blestemat ziua în care s-a născut[2]. Şi a zis Iov:

---

1. Expresie tipică stilului biblic, menită să atragă atenția asupra importanței a ceea ce urmează.

2. Această fascinație a morții, ba chiar dorința de a nu se fi născut, este extrem de rară în Biblie. Cu mai puțină intensitate, ea apare în

„Să piară ziua în care m-am născut
şi noaptea care a spus: «S-a zămislit un băiat.»
Ziua aceea să fie întuneric,
să nu caute Domnul spre ea de sus
şi să nu strălucească asupra ei lumina.
S-o cotropească întunericul şi umbra morții,
să se aşeze peste ea un nor
şi s-o înspăimânte negura ce acoperă ziua[1].
Noaptea aceea s-o cuprindă bezna,
să nu fie printre zilele anului,
să nu mai fie numărată între luni.

De ce nu am murit în sânul mamei,
ori să fi ieşit din pântece şi să fi pierit?
De ce au fost genunchi să mă primească
şi sâni la care să sug?
Căci acum aş sta culcat şi în tihnă;
aş dormi şi m-aş odihni,
împreună cu regi şi sfetnici ai pământului
care şi-au zidit morminte ajunse dărâmături
sau cu căpetenii care au aur,
care şi-au umplut casele cu argint.
Sau, ca fătul lepădat, n-aş mai fi fost,
ca pruncii care nu au mai văzut lumina.
Acolo cei fără de lege nu mai tulbură pe nimeni,
acolo cei sleiți de puteri se odihnesc.
Prinşii de război stau în tihnă laolaltă,
nu mai aud glasul vătafului.

---

cartea profetului Ieremia (*e.g.* 20, 14-18), cu care cartea lui Iov are destule afinități.

1. „Negura ce acoperă ziua" = eclipsa.

Cel mic şi cel mare sunt tot acolo,
iar robul e liber de stăpânul său.
De ce i se dă celui nefericit lumină
şi viaţă celui cu suflet amărât,
care tânjesc după moarte şi ea nu vine,
scormonesc după ea mai mult decât după o comoară;
celor care s-ar bucura şi s-ar veseli peste măsură
dacă şi-ar afla mormântul;
omului care nu-şi mai află drumul
şi pe care îl îngrădeşte Dumnezeu din toate părţile?
Căci drept pâine îmi vine suspinul
şi se revarsă ca apa gemetele mele.
De ce m-am temut, aceea a venit peste mine
şi ceea ce mă îngrozea mi se întâmplă.
Nu am tihnă, nu am linişte şi nici odihnă,
ci a venit tulburarea."

(*Iov* 3, 1-6. 11-26)

În discursul său, Elifaz, cel mai bătrân și mai „sfătos" dintre prieteni, pare a spune că atotștiința lui Dumnezeu se manifestă mai ales prin neîncredere și dispreț față de tot ce este imperfect. Omul nu ar putea fi niciodată curat în întregime în fața lui, de vreme ce nici îngerii nu sunt fără cusur. Sigur de situarea sa printre cei drepți, Elifaz îl învață pe Iov să se căiască și să se întoarcă la Dumnezeu: astfel va dobândi toate cele bune ale vieții.

Atunci Elifaz din Teman a răspuns şi a zis:
„Dacă încearcă cineva să-ţi vorbească, îţi va cădea greu,
dar să-şi oprească vorbele cine ar putea?
Iată, tu i-ai mustrat pe mulţi
şi ai întărit mâini slăbite.

Vorbele tale îl ridicau pe cel ce se poticnea
și genunchii încovoiați îi înzdrăveneai.
Dar acum, când vine peste tine năpasta, îți cade greu;
când te lovește, te îngrozești.
Oare frica ta de Dumnezeu nu-ți dă încredere,
nu-ți dă nădejde desăvârșirea căilor tale?
Adu-ți aminte, rogu-te, cine este nevinovat și a pierit,
unde au fost nimiciți cei nepărtinitori?
După cum am văzut eu,
cei care ară nelegiuirea și seamănă necazul le culeg.
De suflarea lui Dumnezeu ei pier
și de vijelia mâniei sale sunt spulberați.

Oare poate omul să fie drept înaintea lui Dumnezeu?
Va fi cineva curat înaintea Făcătorului său?
Iată, El nu se încrede nici în slujitorii săi,
chiar și în îngerii săi află greșeală.
Cu atât mai mult în cei care locuiesc în case de lut
care își au temelia în țărână
și se dărâmă în fața unei molii.

(*Iov* 4, 1-9. 17-19)

...și Elifaz continuă:

Nu din țărână iese nenorocirea
și nu din pământ răsare chinul.
Ci spre chin se naște omul,
așa cum scânteile[1] zboară în sus.

---

1. „Scânteile“: *litt.* „fiii flăcării“.

Eu însă îl voi căuta pe Dumnezeu,
în fața Lui voi pune pricina mea.
El face lucruri mari şi de nepătruns,
fapte minunate fără de număr.
El dă ploaie pe fața pământului,
trimite apă pe fața câmpiilor,
ca să-i ridice pe cei smeriți
şi cei îndurerați să se înalțe întru izbăvire.

Iată, fericit e omul pe care îl ceartă Dumnezeu:
mustrarea Celui Atotputernic să n-o disprețuieşti.
Căci El răneşte şi tot El leagă rana,
loveşte şi tot mâna lui vindecă.
Din şase strâmtorări te va izbăvi
şi la a şaptea răul nu te va atinge.
În timp de foamete te va scăpa din moarte,
în timp de război – de puterea sabiei.
De biciul limbii vei fi la adăpost
şi nu te vei teme când vine prăpădul.
De pustiire şi de foamete vei râde
şi de fiarele pământului nu te vei înfricoşa.
Vei avea legământ chiar şi cu pietrele câmpului
şi cu fiarele câmpului vei trăi în pace.
Vei cunoaşte bunăstarea[1] în cortul tău,
iar când îți vei cerceta staulul nu vei afla lipsă.
Vei cunoaşte că multă este sămânța ta,
vlăstarele tale, precum iarba pământului.

---

1. „Bunăstare“: ebr. *šālōm* desemnează starea de bine, de pace, de împlinire.

Vei merge în mormânt la vârstă împlinită[1],
precum snopul adunat la vremea sa.
Iată, am cercetat aceasta: aşa este!
Ascultă! Tu ia seama, spre binele tău."

(*Iov* 5, 6-11. 17-27)

În cuvintele sale de răspuns, Iov pare a se adresa mai curând lui Dumnezeu decât prietenilor. Acestora din urmă le reproșează că încearcă să-l apere pe Dumnezeu prin minciuni pioase. El se știe nevinovat, dar este la rându-i tributar concepției potrivit căreia suferința este semnul mâniei lui Dumnezeu care îl pedepsește pe păcătos. De aceea, privirea lui Dumnezeu este acum pentru el o apăsare de care ar vrea să scape (cf. Psalmul *139, 7-12, infra).*

La vremea aceea, se credea că cei care au murit se află în Șeol – tărâmul celor morți, lume a umbrelor: lipsiți de cunoaștere și sentimente, ei nu mai au relație cu Dumnezeu, deși Dumnezeu este stăpân și peste Șeol. Este impresionantă descrierea condiției umane făcută de Iov aici: el nu se preocupă strict de propria-i suferință, ci se arată sensibil la truda și chinul tuturor. O speranță răzbate: va veni un moment în care Dumnezeu îl va căuta iarăși; chiar și după moarte.

Iov a răspuns şi a zis:
„O, de s-ar cântări bine necazul meu,
de s-ar îngrămădi nenorocirea mea pe o balanță!
Fiindcă e mai grea decât nisipul mărilor,
de aceea cuvintele mi se împleticesc.

1. Se socotea că o viață lungă este negreşit un semn al binecuvântării lui Dumnezeu. Ideea va fi deconstruită în *Cartea Înțelepciunii* (vezi mai jos).

Oare nu este ca într-o slujbă ostăşească omul pe pământ,
ca zilele unui simbriaş zilele lui?
Precum robul care gâfâie după umbră,
ca simbriaşul care îşi aşteaptă plata,
aşa am ajuns să am parte eu de luni de zădărnicie
şi nopți de chin mi-au fost rânduite.
Dacă mă culc, spun: Când mă voi scula?
E lungă noaptea şi m-am săturat să mă tot zvârcolesc până-n zori.
Şi iarăşi aştept seara şi mă frământ în chinuri până în amurg.
Carnea mi s-a îmbrăcat în viermi şi pulbere scorțoasă,
pielea mi se zbârceşte şi puroiază.
Zilele mi-au fugit mai iute ca suveica,
s-au dus fără nădejde.
Adu-ți aminte, Doamne, că o suflare[1] e viața mea
şi ochiul meu nu va mai vedea cele bune.
Nu mă va mai zări ochiul celui care mă priveşte:
ochii tăi vor căuta spre mine, dar nu voi mai fi.

Ce este omul, că-i dai atâta greutate,
că îl iei atât de mult în seamă[2]?
Îl cercetezi în toate diminețile,
în toate clipele îl pui la încercare.

---

1. „Suflare": ebr. *hevel*, „boare", „adiere", „abur" – termen-cheie în cartea *Ecclesiastului* (*Qohelet*).

2. „Ce este omul...": citat „în răspăr", aşa cum vor mai fi şi altele, din *Psalmul* 8; acolo poetul admiră atenția şi grija lui Dumnezeu pentru făptura sa predilectă, pe când aici caracterul neînsemnat al omului e arătat ca un argument că acesta ar trebui lăsat în pace. ♦ „îl iei... în seamă": *litt.* „îți pui asupra lui inima" = îți pui mintea cu el.

Când îți vei întoarce privirea de la mine,
când îmi vei da răgaz ca să-mi înghit scuipatul?
Am păcătuit? Ce ți-am făcut eu ție, păzitor al omului?
De ce m-ai luat drept țintă
şi am ajuns povară pentru tine?
De ce nu înlături fărădelegea mea
şi nu-mi treci cu vederea vinovăția?
Căci acum mă voi culca în țărână:
mă vei căuta, dar nu voi mai fi."

(*Iov* 6, 1-3; 7, 1-8. 17-21)

Spre deosebire de prietenii săi, care vorbesc despre *Dumnezeu, Iov hotărăște să i se adreseze* direct *și o face cu multă îndrăzneală.*

„Însă eu cu Cel Atotputernic voi grăi,
față de Dumnezeu doresc să-mi apăr pricina.
Cât despre voi, vopsitori cu minciună,
doftori de nimic, cu toții!
O, de ați fi tăcut de-a binelea
vi s-ar fi socotit înțelepciune!
Ascultați, rogu-vă, rostirea[1] mea,
la apărarea spusă de buzele mele luați aminte.
Oare de dragul lui Dumnezeu grăiți strâmbătate,
pentru El grăiți înşelăciune?
Oare lui îi țineți partea,
lui Dumnezeu îi luați apărarea?

1. „Rostirea": ebr. *tokhahat*, *litt.* „pledoarie", în paralelism cu termenul juridic *riv*, „dispută", „argument", aici, la pl., redat prin „apărare", este adresată aici prietenilor. Va urma imediat cea către Dumnezeu.

Oare n-ar fi bine să vă cerceteze?
    Oare îl puteți păcăli cum ați păcăli un om?
Negreşit vă va mustra
    dacă pe ascuns veți fi părtinitori!

Tăceți, lăsați-mă să grăiesc eu,
    orice ar da peste mine!
De aceea îmi iau inima[1] în dinți,
    viața mi-o pun în palmă.
Chiar de mă va ucide – n-am nici o nădejde,
    totuşi căile mele i le voi înfățişa.
Chiar aceasta îmi este spre izbăvire:
    că un nelegiuit nu vine în fața Lui.

Doar două lucruri să mi le îngădui,
    atunci nu mă voi ascunde de fața Ta:
îndepărtează-ți mâna de deasupra mea
    şi groaza ta să nu mă mai tulbure.
Apoi cheamă-mă şi voi răspunde,
    ori să grăiesc eu şi Tu să-mi dai răspuns.
Câte vini şi păcate am eu?
    Fărădelegea şi păcatul meu fă-mi-le cunoscute!
De ce-ți ascunzi fața
    şi mă socoteşti duşmanul tău?
Vrei să înspăimânți o frunză mânată de vânt,
    să prigoneşti pleava uscată?

---

1. „Inima“: *litt.* „carnea“. Iov se va încumeta să-l cheme la judecată pe Dumnezeu, sperând că va obține în sfârşit un răspuns, căci suferința sa profundă este pricinuită de tăcerea lui Dumnezeu.

O, dacă m-ai ascunde în lăcaşul morților,
de m-ai acoperi până îți trece mânia,
mi-ai rândui o vreme când să-ți aduci aminte de mine!
Dacă moare omul, va mai trăi apoi?[1]
Toate zilele slujbei mele ostăşeşti aş aştepta până mi-ar veni liberarea.
Atunci mă vei striga şi eu îți voi răspunde,
de lucrarea mâinilor tale îți va fi dor[2].
Acum îmi numeri paşii,
atunci nu vei mai lua seama la păcatul meu."
(*Iov* 13, 3-10. 13-16. 20-25; 14, 13-16)

În „procesul" la care îl cheamă pe Dumnezeu, Iov simte nevoia unui martor, unui mediator, unui apărător!

„Fața mi s-a înroşit de plâns
şi pe pleoapele mele este umbra morții.
Dar mâinile mele n-au săvârşit silnicie
şi rugăciunea mea este curată.
Pământule, nu-mi acoperi sângele
şi strigătul meu să nu-şi afle loc.

---

1. Din mijlocul descumpănirii provocate de suferința celui drept, se deschide credința în învierea morților: dacă Dumnezeu este drept şi n-a împlinit total dreptatea în viața de pe pământ a omului, nu se poate să nu o realizeze după moarte. Formulări explicite despre învierea morților apar abia către finalul Vechiului Testament (*e.g. Daniel* 12).

2. Treptat, Iov pare tot mai sigur că Dumnezeu nu-l poate părăsi: cunoaştere izvorâtă din relația sa de mai înainte cu El.

Şi acum, iată, martorul meu este în ceruri,
apărătorul meu – întru înălțimi[1].

Pune-te Tu însuți chezaşul meu pe lângă Tine:
cine altul ar bate palma cu mine?“

(*Iov* 16, 16-19; 17, 3)

Bildad este un om mediocru, care repetă locuri comune; insistă aproape cu voluptate asupra felurilor în care vor fi pedepsiți păcătoșii.

A răspuns Bildad din Şuah şi a spus:
„Când veți pune capăt vorbelor?
Vom cumpăni şi apoi vom grăi.

Lumina ticălosului se va stinge[2]
şi flacăra focului său nu va mai străluci.
Lumina se va întuneca în cortul său
şi candela de deasupra lui se va stinge.
Paşii săi puternici se vor scurta
şi planurile lui îl vor doborî,
căci este vârât în plasă chiar de picioarele sale,
păşeşte drept în capcană.

---

1. „Martorul... apărătorul“, iar mai jos „chezaşul“: în acelaşi limbaj juridic, apare imaginea unui „al treilea“, care i-ar pune în sfârşit față în față pe cei doi. În contextul dat, acesta nu poate fi altul decât Dumnezeu însuşi.

2. În general, în discursurile prietenilor transpare aproape o satisfacție în descrierea colorată şi ingenioasă a suferințelor „celor răi“, de care, bineînțeles, ei, „cei buni“, nu vor avea nicicând parte.

De jur împrejur îl îngrozesc spaimele
şi îi hărțuiesc paşii.
Va flămânzi puterea lui
şi nenorocirea îi stă mereu alături."

(*Iov* 18, 1-2. 5-8. 11-12)

După o mustrare adusă prietenilor, care nu fac decât să-i adâncească suferința, după o nouă descriere a chinurilor sale accentuând singurătatea în care se află, Iov izbucnește: lucrurile nu pot să rămână așa între el și Dumnezeu. Conștient parcă de importanța a ceea ce urmează să spună, ar vrea ca vorbele să-i fie imortalizate. În creștinism, pasajul a fost raportat la acțiunea răscumpărătoare a lui Hristos, dar încă de acum licărește nădejdea unei vieți după moarte.

Iov a răspuns şi a zis:
„O, de s-ar scrie vorbele mele,
de-ar fi înscrise într-o carte!
Cu priboi de fier şi plumb
să fie săpate în stâncă pe vecie.
Eu ştiu că Răscumpărătorul[1] meu trăieşte
şi în cele de pe urmă se va înălța peste țărână.
Şi după ce pielea mea aceasta va fi destrămată,
din trupul meu îl voi vedea pe Dumnezeu.
Eu însumi îl voi vedea, ochiul meu îl va privi, şi nu altul:
rărunchii mei tânjesc în mine."

(*Iov* 19, 1. 23-27)

1. „Răscumpărător", ebr. *go'el*: vezi nota 2, p. 69, la *Proverbe* 23, 11.

Țofar este cel mai tânăr și mai vehement dintre prieteni. Fericirea celui drept este exprimată de el în metafore destul de limitate; în schimb, nenorocirile care vin peste păcătos îi stimulează imaginația.

Țofar din Naama a răspuns şi a zis:
„Ştii, de bună seamă, că din veac,
de când a fost aşezat omul pe pământ,
veselia[1] ticăloşilor e scurtă,
bucuria nelegiuiților ține o clipă.
Dacă s-ar ridica până la ceruri
şi capul i-ar ajunge până la nori,
tot ca murdăria lui ar pieri el pentru totdeauna,
iar cei care l-au văzut vor spune «Unde e?».
Ca un vis va zbura şi nu va mai fi aflat,
alungat va fi ca o vedenie de noapte.

Oasele lui erau pline de puterea tinereții,
dar împreună cu el se vor culca în țărână.
Dulce era răul în gura lui,
şi-l ascundea sub limbă,
îl păstra şi nu-i dădea drumul,
îl ținea în cerul gurii,
dar hrana în pântecele lui se va preface –
venin de năpârcă înlăuntrul lui.
Avuții a înghițit, dar le va vărsa:
Dumnezeu i le va scoate din pântece.
Otravă de năpârcă a supt:

1. „Veselia“: ebr. *r^{e}nanāh* desemnează strigătul de veselie, veselia gălăgioasă, freamătul de voioşie.

îl va ucide limbă de aspidă.
Nu va mai privi la pâraie, la râuri,
la şuvoaie de miere şi de smântână;
va da înapoi câştigul şi nu-l va înghiți,
de avuția din negoț nu se va bucura.
Căci i-a strivit şi i-a părăsit pe cei săraci,
a dărâmat o casă şi n-a zidit-o la loc.

Aceasta este partea hărăzită de Dumnezeu celui nelegiuit,
moştenirea rostită de Dumnezeu pentru el."
(*Iov* 20, 1. 4-8. 11-19. 29)

Pe Iov, în schimb, îl înspăimântă succesul celor fără de lege. Respinge explicația că Dumnezeu îi va pedepsi prin urmașii lor (de altfel, profeții biblici din secolul al VI-lea, mai ales Ieremia și Iezechiel, insistă asupra responsabilității individuale). Este tot mai doritor să primească explicații de la Dumnezeu însuși, dar se lovește de un zid de tăcere. Partea finală a fragmentului amintește, tot în răspăr, de Psalmul 139/138 *(vezi mai jos).*

Iov a răspuns şi a spus:
„Ascultați, ascultați vorbele mele,
dați-mi această mângâiere!

Când îmi amintesc, mă înspăimânt,
carnea pe mine se-nfioară:
de ce sunt în viață cei fără de lege,
înaintează în vârstă şi îşi sporesc puterea?
Sămânța li se statorniceşte în față odată cu ei,
odraslele lor – în fața ochilor lor.

Casele lor sunt în pace, ferite de teamă,
varga lui Dumnezeu nu-i amenință.
Taurul lor e plin de vlagă și nu dă greș,
junincile lor fată și nu leapădă.
Își lasă copiii să zburde ca iezii,
băieții li se zbenguie în preajmă.
Pun mâna pe tamburină și pe harfă,
se veselesc în glas de fluier.
Își duc zilele în bunăstare,
apoi într-o clipă coboară în lăcașul morților.
Ei îi spuneau lui Dumnezeu: «Lasă-ne în pace!
De căile tale nu vrem să știm.
Ce este Atotputernicul ca să-i slujim
și ce folos avem dacă ne rugăm lui?»

[Veți zice:] «Dumnezeu păstrează pentru fiii lor necazul.»
Dar să le plătească lor, ca să știe!
Ochii lor să vadă nenorocirea
și din mânia Atotputernicului să se adape!
Căci ce-i pasă omului de casa pe care o lasă în urmă,
când numărul lunilor i se retează?“

(*Iov* 21, 1-2. 6-15. 19-21)

...tot Iov:

„Chiar și astăzi plângerea mea e răzvrătire,
mâna-mi e grea peste suspinul meu.
O, de aș ști unde să-L găsesc,
să ajung până la sălașul Lui,

mi-aş înfățişa pricina înaintea Lui,
    gura mi-aş umple-o cu plângeri.
Aş cunoaşte vorbele cu care mi-ar răspunde
    şi aş pricepe ce are să-mi spună.
Oare cu marea-i putere s-ar certa cu mine?
    Nu, ci doar ar lua aminte la mine.
Atunci omul drept ar sta de vorbă cu El,
    aş scăpa cu bine de Judecătorul meu.
Dar iată, de merg spre răsărit, nu este acolo,
    spre apus – tot nu-l zăresc;
la miazănoapte de lucrează, nu-l pot vedea,
    la miazăzi de se ascunde, nu-l descopăr.
Dar El ştie calea pe care apuc:
    dacă mă cercetează, ca aurul ies la iveală.
Piciorul meu s-a ținut de paşii lui,
    calea lui am păzit-o şi nu m-am abătut."

(*Iov* 23, 2-11)

Excurs despre înțelepciune: autorul descrie cu admirație eforturile oamenilor de a scormoni pământul și de a stăpâni forțele naturii, dar subliniază că acestea nu înseamnă încă găsirea înțelepciunii; ea se află numai la Dumnezeu, care însă i-o împărtășește bucuros omului.

Argintul îşi are zăcământ de unde se scoate
    şi aurul – loc unde se curățeşte,
fierul se ia din țărână,
    iar piatra topită slobozeşte arama.
Omul pune capăt întunericului şi în toate colțişoarele
scotoceşte –

piatra din beznă şi din umbra morţii.
Unii sapă văi departe de sălaşuri,
uitaţi de paşii drumeţilor,
atârnă legănându-se departe de oameni.
Pământul din care iese pâinea e răscolit pe dedesubt ca de foc:
pietrele lui ascund safire şi pulberi de aur sunt în el.
Cărare pe care n-o cunosc păsările de pradă
şi nici ochiul şoimului n-o zăreşte.
Nu o străbat fiarele mândre,
nu trece peste ea leul.
Peste cremene şi-a întins mâna omul,
a răsturnat munţii din rădăcină.
Prin stânci sapă şanţuri
şi după orice lucru de preţ se uită ochii lui.
Opreşte curgerea râurilor
şi taina lor o scoate la lumină.
Dar înţelepciunea unde se găseşte
şi unde este locul priceperii?
Omul nu-i cunoaşte cărarea:
ea nu se află pe pământul celor vii.
Adâncul spune: „Ea nu este în mine“
şi marea spune: „Nici la mine nu-i“.
Nu se poate da aur curat în schimbul ei,
nici cântări argint ca preţ pentru ea.

De unde, aşadar, vine înţelepciunea?
Unde este locul priceperii?
Tăinuită e de ochii oricărei făpturi;
până şi de păsările cerului se ascunde.
Genunea şi moartea zic:

„Doar ne-a ajuns la urechi câte ceva despre ea."
Dumnezeu pricepe calea ei,
El îi cunoaşte locul.
Căci doar El priveşte până la marginile pământului,
sub toate cerurile ajunge vederea lui.
Când a dat greutate vântului
şi apelor le-a hotărât măsura,
când a statornicit rânduială pentru ploaie
şi cale pentru bubuitul tunetelor,
atunci a văzut înțelepciunea şi a arătat-o,
a statornicit-o, ba a şi cercetat-o.
Apoi i-a spus omului:
„Iată, frica de Domnul, aceasta este înțelepciunea
şi îndepărtarea de rău este priceperea."

(*Iov* 28, 1-15. 20-28)

Iov își rememorează viața de odinioară, cinstea de care se bucura din partea tuturor datorită faptelor sale bune. În contrast, descrie mizeria în care a ajuns și suferința pricinuită de aparenta ostilitate a lui Dumnezeu.

Iov a mers mai departe cu rostirea sa, zicând:
„Cine-mi va da înapoi lunile de odinioară,
zilele în care Dumnezeu veghea asupra mea,
când făclia lui strălucea deasupra capului meu
şi în lumina lui străbăteam prin întuneric,
ca atunci când eram în floarea vârstei
şi prietenia lui Dumnezeu era asupra cortului meu?
Pe când Atotputernicul era cu mine
şi-mi stăteau împrejur băieții mei.

Când ieşeam la poarta cetăţii[1],
    când în locul larg îmi aşezam jilţul,
la vederea mea tinerii se dădeau deoparte,
    bătrânii se sculau şi rămâneau în picioare,
căpeteniile se opreau din vorbit,
    îşi puneau mâna la gură,
glasurile celor de vază amuţeau
    şi limba li se lipea de cerul gurii,
urechea ce mă auzea mă fericea
    şi ochiul ce mă vedea îmi dădea mărturie.
Căci îl izbăveam pe sărmanul ce striga după ajutor
    şi pe orfanul cel lipsit de sprijin.
Binecuvântarea celui ce trăgea să moară venea asupra mea
    şi inima văduvei o umpleam de veselie.
Mă îmbrăcam cu dreptatea şi ea mă înveşmânta,
    mantie şi turban îmi era judecata dreaptă.
Ochi eram pentru cel orb
    şi picioare pentru cel şchiop;
tată eram pentru cei sărmani
    şi cercetam pricina celui necunoscut.
Sfărâmam fălcile celui nedrept
    şi din dinţi îi smulgeam prada.
Şi-mi ziceam: În cuibul meu voi muri,
    ca nisipul de multe vor fi zilele mele.

Şi acum!... se scurge sufletul din mine,
    m-au ajuns zile de ocară.

---

1. „Poarta cetăţii": locul unde se judecau pricinile şi se tratau afacerile.

Strig către tine după ajutor şi nu-mi răspunzi,
stau în picioare şi nu iei seama la mine.
Te-ai făcut nemilos cu mine,
cu puterea mâinii tale mi te împotriveşti."

(*Iov* 29, 1-5. 7-18; 30, 16. 20-21)

Iov își afirmă din nou nevinovăția, printr-o serie de condiționale: dacă ar fi făcut cutare și cutare lucru rău sau dacă ar fi neglijat să facă binele care îi ieșea în cale, atunci ar fi fost vrednic de pedeapsa divină. Faptele se pot raporta, toate, la Legea lui Moise, dar este remarcabilă accentuarea asupra îndatoririi de a face bine semenilor; mai mult, apar aici elemente foarte avansate: respectarea dreptului slujitorului chiar când se află în conflict cu stăpânul, compătimirea chiar și față de dușman.

„Oare necazul nu este pentru cel nelegiuit,
nenorocirea pentru făcătorii de rele?
Oare El nu vede căile mele
şi toți paşii mei nu-i numără?
Dacă am umblat întru minciună
şi mi-am zorit spre înşelăciune piciorul
– să mă cântărească cu balanță dreaptă
şi va cunoaşte Dumnezeu cinstea mea –,
dacă mi s-a abătut pasul de pe calea dreaptă,
dacă mi-a umblat inima unde m-au purtat ochii,
dacă de palmele mele s-a lipit vreo murdărie,
atunci eu să semăn şi altul să mănânce,
vlăstarele mele să-mi fie smulse din rădăcini.
Dacă mi-a fost ademenită inima de vreo femeie,
dacă am pândit la uşa vecinului meu,

atunci femeia mea să macine pentru altul
şi alții să se aplece asupra ei.

Dacă am dispreţuit dreptul robului meu
ori al slujitoarei mele, când aveau o plângere împotriva mea,
ce-aş putea face când Dumnezeu s-ar ridica
şi, când m-ar cerceta, ce i-aş răspunde?
Oare Cel care m-a făcut pe mine în pântecele mamei nu l-a făcut şi pe el?
Unul este Cel care ne-a alcătuit în sânul ei.
Dacă nu le-am dat săracilor ceea ce doreau
şi ochii văduvei de i-am lăsat să se mistuie,
de mi-am luat singur îmbucătura
şi nu a mâncat din ea şi orfanul,

dacă am văzut pe cineva pierind din lipsă de îmbrăcăminte
şi pe un om sărman fără învelitoare,
dacă nu m-au binecuvântat şalele lui
când s-a încălzit el cu lâna mieilor mei,
dacă mi-am ridicat mâna asupra orfanului
văzând că am sprijin la judecător[1],
atunci să-mi cadă mâna din umăr
şi brațul din cot să mi se frângă.

Dacă m-am bucurat de năruirea celui care mă urăşte,
dacă am tresăltat fiindcă s-a abătut asupra lui nenorocirea,
eu, care n-am dat voie gurii mele să păcătuiască
cerând cu blestem moartea lui,

---

1. „La judecător“: *litt.* „la poartă“.

dacă a înnoptat afară străinul
şi uşile mele nu s-au deschis pentru călător,
dacă mi-am acoperit precum Adam fărădelegea[1],
ascunzându-mi vina înlăuntrul meu,

dacă pământul meu strigă împotriva mea
şi brazdele lui plâng laolaltă,
dacă i-am mâncat rodul fără să plătesc
şi suflarea stăpânilor lui am curmat-o,
atunci în loc de grâu să răsară mărăcini
şi în loc de orz, buruieni urât mirositoare!“

(*Iov* 31, 3-10. 13-17. 19-22. 29-30. 32-33. 38-40)

Iov pare a-l chema pe Dumnezeu la judecată:

„Cine-mi va da ascultare mie? Iată semnătura mea!
Cel Atotputernic să-mi răspundă
şi să scrie cineva plângerea împotriva mea!
Aş purta-o negreşit pe umăr,
mi-aş lega-o ca pe o cunună.
De numărul paşilor mei i-aş da socoteală,
ca un prinț m-aş apropia de El!“

(*Iov* 31, 35-37)

Răspunsul lui Dumnezeu este, la prima vedere, descumpănitor. Iov vrea să știe de ce are de suferit, sau, mai exact, de ce Dumnezeu,

1. „Dacă mi-am acoperit precum Adam fărădelegea“: aluzie la *Geneză* 3, 8-10.

cu care era prieten, pare a-și fi întors fața supărat. Dar Dumnezeu descrie creația și, făcând aceasta, se descrie, în oglindă, pe sine: El este atotputernicie, splendoare, generozitate, dar și providență până în cele mai mici amănunte, iubește tot ce a creat. Cuvintele rostite de El „din mijlocul furtunii“ depășesc în frumusețe și măiestrie poetică vorbirile lui Iov, și ele uimitor de profunde și îndrăznețe.

Domnul i-a răspuns lui Iov, din mijlocul furtunii, zicând:
„Cine este cel care întunecă pronia[1]
    prin vorbe fără cunoaştere?
Încinge-ți mijlocul ca un viteaz:
    Eu te voi întreba, iar tu îmi vei da învățătură!
Unde erai când am întemeiat pământul?
    Vorbeşte, dacă ai pricepere!
Cine i-a rânduit măsurile – de bună seamă ştii!
    Cine a întins deasupră-i sfoara de măsurat?
Pe ce se sprijină temeliile lui
    sau cine i-a pus piatra din capul unghiului,
când stelele dimineții cântau laolaltă
    şi strigau de bucurie toți fiii lui Dumnezeu?
Cine a închis marea cu porți
    când a ieşit țâşnind din pântece;
când i-am făcut din nori veşmânt
    şi din negură scutec,
când i-am pus oprelişte cu legiuirea mea
    şi i-am rânduit zăvor şi porți,
zicându-i: Până aici să vii, nu mai departe,
    aici să se oprească trufia valurilor tale!

---

1. „Pronia“: *litt.* „sfatul“ – e vorba de planul înțelepciunii lui Dumnezeu, pe care Iov nu-l poate lămuri.

De când ești tu, ai poruncit cumva dimineții
și ai arătat zorilor care le este locul,
ca să apuce de capete pământul
și să-i scuture pe cei răi de pe el?
Atunci pământul ia chip ca lutul sub pecete
și se colorează[1] precum un veșmânt.
Celor răi li se ia lumina
și brațul cel înălțat se frânge.

Ai pătruns tu la izvoarele mării
și în cele ascunse ale adâncului ai pășit?
Ți s-au dezvăluit ție porțile morții,
porțile umbrei morții le-ai văzut?
Ai cuprins tu întinderile pământului,
povestește, dacă le știi pe toate!
Încotro este drumul spre sălașul luminii,
iar întunericului unde-i este locul,
ca să o iei spre hotarul lui
și să zărești cărările spre casa lui?
De bună seamă știi, căci erai născut pe atunci
și numărul zilelor tale este mare!
Ai intrat tu în cămările zăpezii
și încăperile grindinei le-ai văzut –
cele pe care le-am pus deoparte pentru vremea strâmtorării,
pentru ziua de bătălie și de război?
Pe ce cale se împarte lumina,
se răspândește vântul de răsărit deasupra pământului?

---

1. „Se colorează“: Biblia ebraică are „stă“, „se așază“ (*yit^{e}yaṭṭ^{e}bū*), dar mulți l-au emendat în *tiṭṭābba’*, „se colorează“ (*cf. e.g. New English Translation*, *s.v.*).

Cine a tăiat albie pentru puhoaie
și cale pentru bubuitul tunetului
ca să aducă ploaie pe un pământ unde nu e nimeni,
pustiu în care nu e nici un om,
ca să îndestuleze ținutul răvășit și pustiit,
ca el să dea la iveală colțul ierbii?
Are ploaia tată?
Sau cine zămislește picăturile de rouă?
Din pântecele cui răsare gheața
și promoroaca cerurilor cine o naște?
Ca piatra îngheață apele
și fața adâncului o prind cu putere.
Înnozi tu legăturile Pleiadelor
sau dezlegi funiile Orionului?
Scoți tu la iveală constelațiile la vremea lor
și Ursa cu puii săi o călăuzești?
Cunoști tu rânduielile cerurilor,
le așezi cârmuirea pe pământ?
Se ridică până la nori glasul tău
ca noianul apelor să te acopere?
Trimiți tu fulgere ca să plece
și ele îți spun ție «Iată-ne!»?

Vânezi tu pradă pentru leoaică
și îndestulezi foamea puilor de leu
când șed ghemuiți în vizuini,
stau la pândă în desișuri?
Cine-i pregătește corbului hrana
când puii lui strigă la Dumnezeu după ajutor,
și se clatină pentru că n-au mâncare?

Ştii tu vremea când nasc caprele sălbatice,
    stai tu de veghe când fac pui cerboaicele?
Numeri lunile pe care le împlinesc ele
    şi cunoşti vremea când trebuie să fete?
Ele se lasă la pământ, îşi fată puii,
    scapă grabnic de dureri.
Puii lor se înzdrăvenesc, cresc în câmp,
    pleacă şi nu se mai întorc la ele.
Cine l-a lăsat slobod pe măgarul sălbatic,
    legăturile onagrului cine le-a desfăcut?
Lui i-am dat pământul sărac drept casă,
    drept sălaş sărătura;
el râde de zarva oraşului,
    strigăt care să-l îmboldească nu aude.
Străbate munții, păşunea lui,
    căutând orice verdeață.
Vrea oare bivolul sălbatic să-ți slujească,
    va înnopta el oare la ieslea ta?
Legi tu bivolul cu funia, să-ți tragă brazdă,
    să grăpeze văile mergând în urma ta?
Te vei încrede în el, căci multă e puterea lui,
    îi vei lăsa în seamă truda ta?
Te vei bizui pe el că-ți va aduce înapoi ce-ai semănat
    şi va aduna la arie?

Oare tu dai calului vitejie,
    tu-i înveşmântezi gâtul cu coama ce fâlfâie?
Îl faci tu să sară ca lăcusta?
    Măreţu-i fornăit trezeşte spaimă.
Scurmă în vale şi tresaltă cu putere,
    se aruncă în întâmpinarea armelor.

Îşi bate joc de spaimă, nu se sperie:
nu dă înapoi din faţa sabiei.
Pe el zăngăne tolba cu săgeţi,
sclipire de lance şi de suliţă.
Fremătând de nerăbdare, mănâncă pământul,
n-are astâmpăr când dă glas trâmbiţa.
La fiecare trâmbiţă el spune «Heah!»[1],
de departe adulmecă bătălia,
răcnetul căpeteniilor şi strigătul de război."

(*Iov* 38, 1-35. 39-41; 39, 1-12. 19-25)

Iov își dă seama că a vorbit necugetat și își pune mâna la gură. Dumnezeu își continuă descrierea creației vorbind, în mod surprinzător, despre două animale care dominau imaginarul negativ al omului biblic, cu unele conotații mitice: crocodilul și hipopotamul. Dumnezeu arată că este stăpân și peste acestea și, mai mult, le subliniază, parcă admirativ, puterea și frumusețea.

Ultimele cuvinte ale poemului sunt rostite de Iov, care își dă seama că există un plan minunat al lui Dumnezeu, care îl depășește prin profunzime și frumusețe. Ajuns la o cunoaștere superioară a lui Dumnezeu, el se liniștește și își cere iertare în bună tradiție orientală.

Atunci Iov i-a răspuns Domnului şi a zis:
„Ştiu că toate le poţi
şi gândului tău nimic nu-i stă-mpotrivă.
[Ai zis:] «Cine e acela care întunecă pronia fără să aibă habar?»[2]

1. Ebr. *he'āh* – interjecţie de bucurie, aici folosită onomatopeic.
2. *Cf.* 38, 2.

Dar eu am vorbit, fără să înțeleg,
despre minuni prea mari pentru mine,
pe care nu le ştiu!
[Ai zis:] «Ascultă, rogu-te, şi Eu voi grăi,
te voi întreba şi tu-mi vei da învățătură.»[1]
Cu urechea auzisem despre tine,
dar acum ochiul meu te-a văzut[2].
De aceea osândesc spusele mele
şi mă pocăiesc în praf şi cenuşă."

(*Iov* 42, 1-6)

De aici se reia textul în proză, prima lui parte fiind, de bună seamă, rearanjată de poet pentru a încheia la un prim nivel istorisirea.

Iar după ce a rostit Domnul aceste cuvinte către Iov, a spus către Elifaz din Teman: „S-a aprins mânia mea împotriva ta şi împotriva celor doi prieteni ai tăi, pentru că nu ați grăit drept despre mine, precum slujitorul meu[3] Iov. Iar acum, luați-vă şapte viței şi şapte berbeci şi duceți-vă la slujitorul meu Iov, ca el să-i aducă ardere de tot pentru voi; şi Iov, slujitorul meu, să se roage pentru voi, căci pe el îl voi lua în seamă,

1. *Cf.* 38, 3.

2. „Ochiul meu te-a văzut": efectul avalanşei de imagini vizuale prin care Dumnezeu îşi descrie opera; totodată metaforă ce sugerează o formă de cunoaştere mai intimă.

3. „Slujitorul meu": a fi slujitorul lui Dumnezeu este un termen de mare cinste în Biblie – de pildă, pe tot parcursul cărții care îi poartă numele, Iosua este numit „slujitorul lui Moise" şi abia la sfârşit, după ce a binemeritat, este în fine numit „slujitorul lui Dumnezeu".

aşa încât să nu fac cu voi după nebunia voastră; căci n-ați grăit drept despre mine, precum slujitorul meu Iov."

Atunci Elifaz din Teman, Bildad din Şuah şi Țofar din Naamah au mers şi au făcut după cum le grăise Domnul, iar Domnul l-a luat în seamă[1] pe Iov.

(Iov 42, 7-9)

Acum totul se reîntoarce în povestea naivă care a început cu „A fost odată" și se va termina cu „Și au trăit fericiți...". Numai într-un astfel de context se poate afirma fără a scandaliza că Domnul l-a consolat pe Iov dându-i al doilea rând de copii. Este prima dată când apar și nume proprii din familia lui Iov: numele fetelor sugerează gingășia și farmecul. În plus, tatăl le dă și parte de moștenire la fel ca băieților, depășind legile timpului. Totul pare a sugera că în lumea lui au reintrat bunătatea și frumusețea.

Domnul l-a aşezat iarăşi pe Iov în starea de la început, după ce el s-a rugat pentru prietenii săi; Domnul i-a dat lui Iov de două ori pe cât avusese.

Şi au venit la el toți frații şi surorile lui, şi toți cunoscuții lui, şi au mâncat împreună cu el în casa lui, şi l-au plâns, şi l-au mângâiat pentru tot răul pe care Domnul îl adusese asupra lui; şi i-au dat fiecare câte o *qesită*[2] şi câte un inel de aur. Şi a binecuvântat Domnul anii din urmă[3] ai lui Iov mai

1. „L-a luat în seamă": *litt.* „i-a ridicat fața" – Dumnezeu i-a ascultat rugăciunea, iertându-i pe prietenii lui.

2. „Qesită": o monedă valoroasă, care mai apare şi în alte texte biblice, dar despre care nu se ştie altceva.

3. „Anii din urmă": *litt.* „cele din urmă".

mult decât pe cei de la început: el avea paisprezece mii de oi şi capre[1], şase mii de cămile, o mie de perechi de boi şi o mie de măgărițe. A avut şapte fii şi trei fiice: celei dintâi i-a pus numele Iemima[2], numele celei de a doua Cheția[3], iar numele celei de a treia Cheren-Hapuc[4]. Şi nu aflai femei frumoase ca fiicele lui Iov pe tot pământul; iar tatăl lor le-a dat moştenire printre frații lor.

După aceasta Iov a mai trăit o sută patruzeci de ani şi i-a văzut pe fiii săi şi pe fiii fiilor săi până la al patrulea neam. Şi Iov a murit bătrân şi sătul de zile.

(*Iov* 42, 10-17)

De fapt, dacă întrebarea lui Iov ar fi fost doar de ce i s-au întâmplat asemenea lucruri groaznice, ea nu primește un răspuns explicit. Întrebarea mai profundă a lui Iov este însă „Cum este Dumnezeu?". Atunci răspunsul ar fi: există un plan minunat pe care nu-l poți înțelege, dar mergi pe încredere, fiindcă Dumnezeu are grijă și de cele mai neînsemnate făpturi ale sale. Iar în creștinism, Isus Hristos nu dă un răspuns teoretic, care nici nu s-ar putea exprima în cuvinte, ci vine El însuși și își asumă condiția lui Iov – condiția umană, spre a o ridica la slava învierii.

1. „Oi şi capre": ebr. *ṭōn*, „cornute mici".
2. Iemima = „turturea".
3. Cheția = „casie".
4. Cheren-Hapuc = „cutie (*litt.* corn) cu fard".

ECCLESIAST
(QOHELET)

Este un text straniu, care a stârnit multe controverse, încă din perioada formării canonului Bibliei ebraice. Până la urmă nu numai că a fost acceptat în canon, dar se află și printre meghilloth, *sulurile cărților care se citesc la sărbători, fiind prescris pentru cea mai veselă dintre ele, Sărbătoarea Corturilor. E un text straniu, pentru că distonează cu tonul optimist, încrezător, al majorității cărților. Toată lumea cunoaște măcar expresiile care au devenit proverbiale: „deșertăciunea deșertăciunilor", „nimic nou sub soare".*

Tradiția îi atribuie această carte lui Solomon: la tinerețe ar fi scris, evident, Cântarea Cântărilor, *la maturitate* Proverbele, *iar la bătrânețe, sastisit de toate, cartea de față. Atribuirea către Solomon este, evident, o convenție literară, de felul celei existente și în Antichitatea greacă și latină, de a pune un text sub autoritatea unei figuri reprezentative pentru tematica respectivă: în speță, Solomon fiind considerat „înțeleptul" prin excelență, cărțile de înțelepciune sunt așezate sub umbra lui.*

Cvasitotalitatea specialiștilor este acum de acord că Ecclesiastul *este o scriere ce datează de pe la jumătatea secolului al III-lea î.H. (întrucât conține cuvinte perse și aramaisme), deci pe la mijlocul perioadei dintre sfârșitul „restaurației" (întoarcerea din exil, reconstrucția materială și spirituală) și criza determinată de prigoana declanșată de regele Antioh al IV-lea. Iudeea se afla sub dominația*

pașnică a Ptolemeilor și începea să se exercite influența culturii elenistice, fără a fi foarte semnificativă.

Autorul cărții este numit Qohelet, termen care apare numai în această carte și este pus în legătură cu ebr. qahal, *„adunare", fiind o formă participială a verbului corespunzător. Ar însemna deci „cel care convoacă adunarea" sau „cel care vorbește unei adunări". Traducerea grecească Septuaginta l-a echivalat printr-un calc:* Ekklesiastés, *nume de agent de la* ekklesía, *„adunare".*

Identificarea autorului ca „rege în Ierusalim", „fiu al lui David" îl introduce în sfera sacră, punându-l în legătură cu profeția referitoare la urmașul lui David. În același timp, are rostul de a oferi o garanție de adevăr: dacă autorul a strălucit prin avere și putere, dacă și-a putut căuta fericirea în multe feluri și totuși spune că toate sunt „o boare" înseamnă că știe ce spune!

Deși forma tradițională în românește este „deșertăciunea deșertăciunilor...", traducere a grecescului mataiótes, *cuvântul ebraic* hevel *înseamnă mai degrabă „suflare", „adiere", „boare", „abur", deci sugerează mai mult evanescența, implicând și o lipsă de sens, o zădărnicie – de aceea este aproape imposibil de echivalat peste tot la fel în altă limbă –, dar fără altă conotație negativă. Expresia „sub soare", care revine ca un laitmotiv, circumscrie câmpul observației înțeleptului: e vorba despre ceea ce este accesibil observației naturale, lăsând astfel loc și unei realități deocamdată inaccesibile.*

Cuvintele lui Qohelet, fiul lui David, rege în Ierusalim.
Boare, doar o boare, a spus Qohelet; boare, doar o boare;
o boare este totul.
Ce folos are omul din toată truda lui pe care o trudeşte sub soare?

O generație pleacă şi o generație vine, dar pământul dăinuie
în veac.
Soarele răsare, soarele apune şi aleargă[1] spre locul de unde
răsare.
Merge către miazăzi şi se întoarce către miazănoapte,
roate-roate face vântul şi către rotirea sa se întoarce vântul.
Toate râurile merg către mare şi marea nu se umple;
către locul spre care curg râurile, tot într-acolo vor curge iarăşi.
Toate lucrurile se zbat cum omul nu poate spune;
ochiul nu se satură văzând şi urechea nu se umple auzind.
Ce a fost va mai fi, şi ce s-a făcut se va mai face, şi nu e nimic
nou sub soare.
Este vreun lucru despre care să se spună: „Uite, acesta este
nou?“
El a mai fost în veacurile de dinaintea noastră.
Nu este amintire despre cele dintâi şi nici despre cele de pe
urmă care vor fi:
nu va mai fi amintire despre ele printre cei care vor veni pe
urmă.
(*Qohelet* 1, 1-11)

În postura de rege, autorul își poate permite să experimenteze totul: fără a-și pierde chibzuința, caută un rost, o mulțumire care să dăinuie.

Eu mi-am spus în inima mea:
„Hai să te încerc cu veselia ca să vezi binele!“
Dar iată, şi aceasta este doar o boare.
Râsului i-am spus „nebunie“ şi veseliei – „la ce bun?“.

1. „Aleargă“: *litt.* „gâfâie“.

Am căutat în inima mea cum să-mi îmboldesc trupul cu vin, în timp ce inima mă călăuzea cu înțelepciune, şi să stăpânesc nebunia până ce voi vedea ce e bine pentru fiii oamenilor să facă ei sub cer, de-a lungul zilelor vieții lor.

Am făcut lucrări mari,
mi-am zidit case, mi-am sădit vii.
Mi-am făcut grădini şi livezi[1] şi am sădit în ele tot felul de pomi roditori.
Mi-am făcut iazuri cu apă ca să ud din ele crângul în care cresc copaci.
Am cumpărat robi şi roabe şi am avut şi slugi născute în casă[2].
Am avut cirezi şi turme mai numeroase decât ale celor care au fost înaintea mea în Ierusalim.
Mi-am adunat şi argint, şi aur, comoară de la regi şi din provincii.
Mi-am luat cântăreți şi cântărețe, plăcerile oamenilor, şi o mulțime de concubine.
Am ajuns mare şi mai presus de toți cei care au fost înaintea mea în Ierusalim,
dar înțelepciunea a rămas cu mine.

Şi nu mi-am lipsit ochii de tot ce au poftit;
nu mi-am oprit inima de la nici o veselie, căci inima mea s-a bucurat de toată truda mea
şi aceasta mi-a fost partea din toată truda mea.

1. „Livezi“: ebr. *pardes*, cuvânt de origine persă, de unde şi „Paradisul“.

2. „Slugi născute în casă“: avuția lui este veche, nu e un proaspăt îmbogățit.

Atunci am luat seama la tot ce au săvârşit mâinile mele şi la tot ce am trudit ca să înfăptuiesc, şi iată, totul e boare şi vânare de vânt şi de nici un folos sub soare!

M-am întors să privesc înțelepciunea şi nebunia şi sminteala,
căci ce poate face omul care vine după un rege[1]
decât ceea ce a făcut şi acela?

Şi am văzut că este mai de folos înțelepciunea decât prostia, precum lumina este mai de folos decât întunericul.

Înțeleptul îşi are ochii în cap, pe când prostul umblă în întuneric; dar eu am cunoscut şi că aceeaşi soartă îi aşteaptă pe toți; şi mi-am zis în sinea mea: soarta prostului mă aşteaptă şi pe mine, şi atunci de ce m-am mai înțelepțit atât de mult?

Şi mi-am zis în sinea mea: şi aceasta e doar o boare.

Căci amintirea despre cel înțelept, ca şi despre cel prost, nu dăinuie în veci, ci deja în zilele ce vin toți vor fi uitați; şi cum moare înțeleptul aşa moare şi prostul.

Şi am urât viața, căci rău mi s-a părut tot ce se face sub soare, căci totul e boare şi vânare de vânt.

Şi am urât tot ce am trudit sub soare, pentru că trebuie să-i las omului ce va fi după mine. Şi cine ştie dacă va fi înțelept sau smintit, dar el va stăpâni peste toată truda mea pe care am trudit-o şi cu care m-am înțelepțit sub soare: şi aceasta este doar o boare.

---

1. Sensul frazei este oarecum obscur. Ar putea însemna că autorul nu speră ca urmaşii lui să aducă ceva nou.

Şi iarăşi a deznădăjduit inima mea pentru toată truda pe care am trudit-o sub soare, căci un om care a trudit cu înțelepciune, cunoaştere şi iscusință îi lasă partea lui unuia care n-a trudit: şi aceasta este doar o boare şi un foarte mare rău.

Căci ce are omul din toată truda lui şi din grija inimii lui, cu care a trudit sub soare? Toate zilele lui sunt dureri, şi supărare e lucrarea lui; nici noaptea inima lui nu are odihnă: şi aceasta este doar o boare.

(*Qohelet* 2, 1-23)

Se repetă deseori în text că ceea ce îi rămâne omului sunt bucuriile simple și imediate. De aceea unii l-au socotit în același timp sceptic și hedonist și s-a discutat îndelung în ce măsură va fi fost influențat de curentele hedoniste grecești sau de înțelepciunea din zona Semilunii fertile. În Ghilgameş*, de pildă, eroul e îndemnat de hangița Siduri: „Fii sătul, bucură-te zi și noapte... să ai haine curate, spală-ți capul, îmbăiază-te, privește-ți cu drag copilul, lasă-ți nevasta să se desfete la pieptul tău, căci aceasta e soarta oamenilor!“*

Dar tocmai comparația cu texte similare din culturile înconjurătoare arată că aici accentul cade altfel. Nu e vorba doar de valorizarea bucuriilor simple, chiar dacă și aceasta e importantă: în cotidian, omul poate vedea și o bucurie, nu doar normalitatea supraviețuirii. Diferența importantă este dată de accentuarea repetată a faptului că este vorba de darul lui Dumnezeu. Cui nu-i place să primească un cadou dăruit din toată inima de cineva drag? Or, Qohelet ne deschide ochii să vedem că Dumnezeu are grijă de om mereu, chiar în lucrurile banale, dar indispensabile, ale vieții zilnice.

Nu este alt lucru bun pentru om decât să mănânce şi să bea şi să-şi îndestuleze sufletul cu bunătăţi din truda lui: şi aceasta am văzut că este din mâna lui Dumnezeu.

Căci cine poate să mănânce şi să simtă, fără de El?

El i-a dat omului ceea ce este bun înaintea sa – înţelepciunea şi cunoaşterea şi bucuria, iar păcătosului i-a dat treaba de a îngrămădi şi de a aduna ca să-i dea celui bun în faţa lui Dumnezeu. Şi aceasta e boare şi vânare de vânt.

(*Qohelet* 2, 24-26)

*Poate cel mai cunoscut pasaj din această carte este cel care s-ar putea intitula „Toate își au timpul lor“. El este alcătuit dintr-o serie de perechi de contrarii ce îmbrățișează toată activitatea umană, sub dublul aspect, pozitiv și negativ. Interpretările pasajului diferă de la un comentator la altul, în funcție de precomprehensiunea proprie. S-a văzut aici, de pildă, ideea că omul este incapabil să acționeze constant în același sens, fiind silit să se supună unui ritm de du-te vino. De aici caracterul contradictoriu al acțiunii umane, ba chiar negarea oricărui sens al vieții pământești. Alții înțeleg că jumătate dintre ocupațiile omului sunt distructive, viața apărând ca o serie de acte disparate. Dar, dacă seria pe care am putea-o intitula „e timp pentru a construi și e timp pentru a deconstrui“ este privită împreună cu concluzia ei și ținem seama și de jocul cuvintelor care se referă la timp (*zeman *e timpul măsurabil,* ’eth *este momentul potrivit pentru a face ceva, iar* ʿolām, *de la sensul mai vag de durată nemăsurată, ajunge să se refere la veșnicie), poate că lucrurile pot fi înțelese și altfel, mai ales când te situezi imaginar în mijlocul acțiunilor. Autorul nu zice „construiești, dar, atenție, se va dărâma“, ci spune că există un moment în care*

ziditul e la timpul său și alt moment în care e la timpul său dărâmatul. Concret, dacă ai construit și acum se distruge, dacă ai sădit și acum e smuls etc., te liniștești gândindu-te că tot ce a fost făcut a fost bine și la vremea potrivită, dar și „desfacerea" e la timpul la care trebuie să vină, iar nu un efect al hazardului orb. Trebuie *să existe un rost și pentru ce apare ca pozitiv, și pentru ce apare ca negativ. Iar această zbatere e doar „sub soare". Omul a primit de la Dumnezeu și* ʿolām*, simțul ansamblului duratei, gândul veșniciei, dar trebuie să fie conștient că nu le poate cuprinde pe toate, de la început până la sfârșit. Dumnezeu însă, care „toate le-a făcut frumoase și la timpul lor", știe ce sens au toate pentru viața omului – aceasta e certitudinea autorului.*

„Eu nu știu/noi nu știm ce rost au toate, însă Dumnezeu știe." Depinde cum pui accentele: pe unii îi poate apăsa, frustra gândul că doar Dumnezeu știe, pe când ei sunt în ceață. Dar, pentru cel care-l privește pe Dumnezeu ca tată, dacă a suferit vreodată de propria neputință de a cuprinde și a înțelege, e un gând foarte liniștitor acela că mai presus de toate stă Dumnezeu, care știe.

Autorul leagă de această succedare cu noimă a vremurilor și manifestarea dreptății lui Dumnezeu: „Dumnezeu va judeca și pe cel bun, și pe cel rău, căci El a sorocit o vreme pentru orice lucru și pentru orice faptă", chiar dacă nu e prezentă explicit ideea unei „judecăți de apoi".

Pentru orice este un timp[1]
și o vreme[2] pentru orice lucru de sub cer.

---

1. „Un timp" : ebr. *z^{e}man*, gr. *chrónos* – e vorba de timpul măsurabil.
2. „O vreme": ebr. *ʿeth*, gr. *kairós* – momentul potrivit pentru a face ceva.

Vreme pentru a se naşte şi vreme pentru a muri.
Vreme pentru a sădi şi vreme pentru a smulge ce a fost sădit.
Vreme pentru a ucide şi vreme pentru a tămădui.
Vreme pentru a dărâma şi vreme pentru a zidi.
Vreme pentru a plânge şi vreme pentru a râde.
Vreme pentru a jeli şi vreme pentru a dănţui.
Vreme pentru a azvârli pietre şi vreme pentru a aduna pietre.
Vreme pentru a îmbrăţişa şi vreme pentru a te îndepărta de îmbrăţişare.
Vreme pentru a căuta şi vreme pentru a pierde.
Vreme pentru a păstra şi vreme pentru a arunca.
Vreme pentru a sfâşia şi vreme pentru a coase laolaltă.
Vreme pentru a tăcea şi vreme pentru a vorbi.
Vreme pentru a iubi şi vreme pentru a urî.
Vreme pentru război şi vreme pentru pace.

Ce folos are lucrătorul din ceea ce a trudit?

Am văzut îndeletnicirea pe care a dat-o de făcut Dumnezeu pentru fiii omului.

Pe toate le-a făcut frumoase, la vremea lor, şi a pus în inimile lor şi veşnicia[1], fără ca omul să descopere lucrarea pe care a făcut-o Dumnezeu de la început şi până la sfârşit.

Şi am cunoscut că nu este pentru ei nici un alt bine decât să se bucure şi să facă binele în viaţă.

Şi de asemenea orice om care mănâncă şi bea şi vede binele în toată truda sa – acesta este un dar al lui Dumnezeu. Şi am cunoscut că tot ceea ce face Dumnezeu va fi pentru vecie:

1. „Veşnicia“: ebr. *ʿolām*, gr. *aiōn*.

nu i se poate adăuga şi nu i se poate lua nimic,
iar Dumnezeu a lucrat ca oamenii să se teamă de El.
Ceea ce este a mai fost şi ceea ce va fi a mai fost deja,
dar Dumnezeu caută ceea ce a fost alungat[1].

Şi am mai văzut sub soare locul de judecată: chiar şi acolo era răutatea;
locul dreptății – chiar şi acolo era răutatea.
Mi-am spus în inima mea:
şi pe cel drept, şi pe cel nelegiuit îi va judeca Dumnezeu,
căci este o vreme pentru orice lucru şi pentru orice faptă – la fel.

(*Qohelet* 3, 1-17)

Qohelet valorizează relațiile interumane: acestea sunt dintre puținele lucruri pe care nu le neagă după ce le-a afirmat. De pildă prietenia, camaraderia celor care lucrează împreună:

Mai bine doi decât unul, pentru că au plată bună pentru munca lor:
căci, dacă unul cade, celălalt îl ridică pe tovarăşul său;
dar vai de cel care cade şi nu are pe altul care să-l ridice.
De asemenea:
dacă se culcă doi, se încălzesc, dar dacă este unul singur, cum se va încălzi?

1. „Caută ceea ce a fost alungat“: pasaj dificil. A fost interpretat felurit: „cere socoteală trecutului“ sau „se îngrijeşte de cei prigoniți“, „readuce la viață trecutul“ etc.

Şi dacă se ridică cineva asupra unuia, amândoi pot să-i stea
împotrivă:
funia împletită în trei nu se rupe iute.

(*Qohelet* 4, 9-12)

În fața lui Dumnezeu, înțeleptul trebuie să știe că nu-l poate ului sau manipula prin ceea ce i-ar dărui, ci are totul de primit. Aceasta trebuie să fie și atitudinea în cult: el pune ascultarea cuvântului divin mai presus de aducerea de jertfe, deoarece prin acestea din urmă oamenii pot avea impresia că îl cumpără pe Dumnezeu ca să le facă un serviciu. Tot așa, Celui atotștiutor și binevoitor nu trebuie să-i înșiri multe vorbe, iar respectul față de El cere să-ți împlinești juruințele.

Păzeşte-ți piciorul când mergi în casa lui Dumnezeu:
apropie-te ca să asculți, mai degrabă decât să aduci jertfa
neghiobilor,
căci ei nici măcar nu ştiu că fac rău.
Nu te grăbi cu gura, şi inima ta să nu se pripească să scoată
cuvânt în fața lui Dumnezeu,
căci Dumnezeu e în ceruri, iar tu – pe pământ;
de aceea cuvintele tale să fie puține.
Căci visul vine cu mulțime de treburi, iar glasul neghiobului –
cu mulțime de cuvinte.
Când faci un jurământ lui Dumnezeu, nu întârzia să-l
împlineşti,
căci neghiobii nu au nici o trecere; ce ai jurat – împlineşte!
Mai bine să nu juri decât să juri şi să nu împlineşti.
Nu lăsa gura să-ți ducă trupul la păcat

şi să nu spui în fața Trimisului[1]: „A fost o greşeală!“
De ce să se mânie Dumnezeu din pricina glasului tău şi să spulbere lucrarea mâinilor tale?
Căci în mulțimea viselor este doar o boare, ca şi în mulțimea vorbelor:
tu însă teme-te de Dumnezeu!

(*Qohelet* 4,17 – 5,6)

Bogăția nu e o fericire, mai ales că nu știi ce vor face cu ea urmașii.

Dulce este somnul lucrătorului, fie că mănâncă puțin sau mult; dar ghiftuirea bogatului nu-i îngăduie să doarmă.

Este un rău dureros pe care l-am văzut sub soare: bogăția pe care omul o ține pentru sine, spre răul său. Dacă acea bogăție piere dintr-o afacere proastă, şi el are un fiu, nu mai are în mână nimic pentru el. Precum a ieşit din pântecele mamei, gol se va întoarce ca să plece cum a venit şi din truda lui nu ia nimic cu sine. Şi acesta este un rău dureros: aşa cum a venit, aşa va pleca, şi ce folos are din ce a trudit în vânt? Şi toate zilele şi le mănâncă în întuneric, în supărări multe, în boală şi mânie.

(*Qohelet* 5, 11-16)

Unele constatări neașteptate ale înțeleptului: el vede o valoare și în ceea ce e socotit îndeobște un rău.

---

1. „Trimisul“ se poate referi la preotul de la Templu, care aducea aminte de jurământul făcut, sau la un trimis divin, un înger, care ar cere socoteală pentru neîndeplinirea făgăduinței.

Un nume bun e mai mult decât untdelemnul bun,
iar ziua morții – decât ziua naşterii.
Mai bine să mergi în casa de jale
decât să mergi în casa de ospăț,
căci aceea este sfârşitul a tot omul:
cei vii să şi-o pună la inimă.
Mai bună e mâhnirea decât râsul,
căci prin întristarea fețelor inima se face mai bună.
Inima înțelepților este în casa de jale,
iar inima neghiobilor – în casa veseliei.
Mai bine să asculți dojana înțeleptului
decât să asculți cântecul neghiobilor.
Căci precum pârâitul mărăcinilor sub căldare este râsul neghiobului.
Şi aceasta este o boare!
Căci asuprirea îl prosteşte pe cel înțelept
şi mita strică inima.

E mai bun sfârşitul unui lucru decât începutul lui
şi duhul răbdător e mai bun decât duhul trufaş.
Nu te pripi în duhul tău să te mânii,
căci mânia sălăşluieşte în sânul neghiobilor.

(*Qohelet* 7, 1-9)

Încă de pe atunci exista tendința de a idealiza trecutul!

Să nu spui: „Cum de au fost zilele de demult mai bune decât acestea?“
Căci nu din înțelepciune te întrebi aceasta.

(*Qohelet* 7, 10)

Nu e rău ca înțeleptul să fie lipsit de griji materiale, dar trebuie să păstreze scara de valori.

Bună e înțelepciunea alături de o moştenire, este un folos
pentru cei ce văd soarele.
Căci adăpost e înțelepciunea şi adăpost e argintul,
dar folosul cunoaşterii este că înțelepciunea îl ține în viață
pe cel care o stăpâneşte.

(*Qohelet* 7, 11-12)

Un sfat realist: nu trebuie să te amărăști pentru niște vorbe.

Nu lua în seamă toate vorbele care se rostesc, ca să nu auzi că
sluga ta te bârfeşte.
Căci ştie inima ta că şi tu de multe ori i-ai bârfit pe alții.

(*Qohelet* 7, 21-22)

Pornind de la ideea corectă că Dumnezeu e drept – răsplătește binele și pedepsește răul –, oamenii, în lipsa unei perspective asupra vieții de după moarte (care apare explicit destul de târziu în Biblie), au fost tentați de o concluzie simplistă: Dumnezeu trebuie să răsplătească pe lumea aceasta, dăruind viață lungă și bunăstare, precum și să pedepsească în această viață; așadar cel rău va ajunge în mizerie și va muri înainte de vreme. Ba chiar, prin inversare (după cum susțineau și prietenii lui Iov), cel căruia îi merge bine trebuie că e binecuvântat de Dumnezeu, iar cel care suferă e precis pedepsit pentru vreo ticăloșie. Or, experiența contrazice această voioșie sigură de sine. Qohelet are curajul să o arunce în aer, realist

și lucid, cu pasiunea adevărului. El descrie cu ironie amară cum ticălosul e înmormântat cu onoruri, după ce a avut o viață lungă și îmbelșugată, în timp ce există oameni drepți care au de suferit. E de remarcat sensibilitatea lui față de imensitatea suferinței nedrepte: „Iată că cei apăsați varsă lacrimi și nu este nimeni să-i mângâie. Ei sunt pradă silniciei asupritorilor lor și nu are cine să-i aline" (4, 1). Totuși, în ultimă instanță dreptatea lui Dumnezeu – fie și în mod tainic – trebuie să se împlinească.

Omul nu este stăpân peste suflare[1], ca s-o oprească, nu este stăpân nici peste ziua morții; din luptă nu este ieşire şi răutatea nu-l va izbăvi pe cel care o săvârşeşte. Toate acestea le-am văzut când mi-am plecat inima spre toate cele care se fac sub soare, la vremea când un om e stăpân peste alt om, spre răul lui. Şi astfel am văzut ticăloşi duşi la mormânt: ei ieşeau din locul cel sfânt, iar în cetate era dat uitării ceea ce făcuseră – şi aceasta este zădărnicie.

Chiar dacă păcătosul face de o sută de ori răul şi are totuşi viață lungă, eu ştiu şi că le va fi bine celor care se tem de Dumnezeu, pentru că se tem de fața lui. Dar nu va fi bine de cel ticălos şi, precum umbra, nu-şi va lungi zilele, pentru că nu a avut teamă în fața lui Dumnezeu.

Altă zădărnicie care se face pe pământ: sunt oameni drepți cărora le merge la fel cum ar trebui să le meargă ticăloşilor şi sunt ticăloşi cărora le merge cum ar trebui să le meargă celor drepți. Am zis că şi aceasta este zădărnicie.

---

1. „Suflare": ebr. *ruah*, „vânt", dar şi „duh", „spirit".

Când mi-am plecat inima spre a cunoaşte înțelepciunea şi spre a vedea lucrarea ce se face pe pământ – căci omul nu vede cu ochii somnul nici zi, nici noapte –, am văzut toată înfăptuirea lui Dumnezeu: că omul nu poate afla tot ce se făptuieşte sub soare; oricât ar căuta omul, nu află şi, chiar dacă înțeleptul vrea să cunoască, nu va fi în stare să afle.

(*Qohelet* 8, 8-14. 16-17)

Faptul că aceeași moarte îi așteaptă pe toți poate descuraja facerea de bine. Totuși înțeleptul știe să vadă partea bună a clipei, conștient că îi este dată în dar. Ba chiar Dumnezeu se bucură împreună cu el: „deja i-au fost plăcute lui Dumnezeu faptele tale".

Acesta e un rău în toate câte se fac sub soare:
că o soartă este pentru toți;
de aceea şi inima fiilor oamenilor e plină de răutate
şi sminteli sunt în inimile lor cât trăiesc;
iar după aceea – la cei morți!

Cine se află printre toți cei vii mai are o nădejde,
fiindcă un câine viu este mai bun decât un leu mort.
Pentru că cei vii ştiu că vor muri, dar cei morți nu ştiu nimic
şi nu mai au răsplată, căci a fost uitată amintirea lor:
şi iubirea lor, şi ura, şi gelozia lor au pierit deja
şi ei nu mai au parte nicicând de tot ceea ce se face sub soare.

Mergi, mănâncă-ți pâinea cu bucurie şi bea-ți vinul cu inimă bună,
căci deja i-au fost plăcute lui Dumnezeu faptele tale.

În toată vremea veşmintele să-ți fie albe, iar mirul să nu
lipsească de pe capul tău;
bucură-te de viață cu femeia pe care o iubeşti,
în toate zilele vieții tale deşarte[1] care ți s-a dat sub soare,
în toate zilele deşertăciunii tale,
căci aceasta este partea ta în viață şi în truda ta pe care o
trudeşti sub soare.

(*Qohelet* 9, 3-9)

Chiar dacă efortul nu garantează succesul, el îl construiește pe om și îl arată viu pe deplin.

Tot ce găseşte mâna ta să facă, fă cu putere,
căci nu este nici făptuire, nici socotință, nici cunoaştere, nici
înțelepciune în lăcaşul morților,
către care mergi.
Şi iarăşi am văzut sub soare
că nu pentru cei iuți este alergarea, nici pentru cei viteji bătălia,
nici pentru cei înțelepți pâinea, nici pentru cei pricepuți
bogăția
şi nici pentru cei cunoscători bunăvoința,
căci o vreme şi o soartă îi întâmpină pe aceştia toți.

(*Qohelet* 9, 10-11)

Este normal ca acela care se prezintă ca rege în Ierusalim să se gândească și la așezarea lucrurilor în cetate. Îl întristează slăbiciunea justiției, imaturitatea cârmuitorilor și trufia lor.

---

1. „Vieții tale deşarte“: *litt.* „vieții tale de abur“.

Dacă vezi că sărmanul e asuprit şi judecata şi dreptatea sunt
siluite într-un ținut, să nu te miri,
căci pe cel mai mare îl veghează un altul mai mare şi alții şi
mai mari sunt deasupra lor.
Dar de folos pentru țară întru toate este regele care se îngrijeşte
ca ogorul să fie lucrat[1].

(*Qohelet* 5, 7-8)

Când nu se înfăptuieşte degrabă hotărârea împotriva faptei
rele,
atunci se umple inima fiilor oamenilor de facere de rău.

(*Qohelet* 8, 11)

Vai de tine, țară al cărei rege este un băietan şi ale cărei căpetenii se aşază la masă încă de dimineață!

Ferice de tine, țară al cărei rege este de neam bun şi ale cărei căpetenii se aşază la masă la vremea cuvenită, ca să se întărească, şi nu ca să benchetuiască!

(*Qohelet* 10, 16-17)

Conștiința zădărniciei și a caracterului imprevizibil al vieții l-ar fi putut duce pe autor la un anume defetism. Dimpotrivă, e statornic îndemnul la acțiune. Chiar dacă, la capăt, omul nu vedea pe atunci decât şeol-*ul, lăcașul morților, în care „nu mai este lucrare, nici chibzuială, nici știință, nici înțelepciune“ – căci atât știau ei la*

1. „Ogorul...“: textul este dificil, permițând şi alte interpretări. Este interesantă însă lauda adusă unui conducător care are grijă să fie lucrat pământul.

vremea aceea –, el trebuie să-și împlinească lucrarea. Chiar dacă nu știe ce va ieși din truda sa, trebuie să accepte riscul. Să lucreze cu chibzuință, dar să fie conștient că nu le poate prevedea pe toate și că nu este stăpân pe legile firii.

Dacă succesul nu e valoarea supremă și nici semnul infailibil al bunăvoinței lui Dumnezeu, atunci cum și când se împlinește dreptatea incontestabilă a lui Dumnezeu? Un prim câștig este aici conștiința că, la nivel uman, nu ştii. *În altă civilizație, ceva mai devreme, Socrate ajunsese la aceeași înțelepciune.*

*Avertismentul că efortul de a împlini voința lui Dumnezeu nu-ți garantează automat succesul, bunăstarea, viața lungă etc. constituie în același timp o purificare a motivației morale. I se sugerează omului că trebuie să facă binele fără a-l condiționa de o răsplată, încredințând urmările în mâna lui Dumnezeu. Și invers, nu teama de nenorocirile care ar putea urma trebuie să-l abată pe om de la a face răul. Este doar o fază în revelația despre răsplată și pedeapsă, dar este o treaptă deosebit de importantă. Abia după această „kenoză", Dumnezeu îi poate deschide alte orizonturi, ajungând, în timp, până la tainica descriere a răsplății: „Mă duc să vă pregătesc loc" (*Ioan *14, 2), pentru „ceea ce ochiul omului nu a văzut..." (*1 Corinteni *2, 9).*

Cine veghează vântul nu va semăna şi cine se uită la nori
nu va secera.
După cum nu cunoşti calea vântului, nici cum se alcătuiesc
oasele în pântecele femeii însărcinate,
tot astfel nu cunoşti făptuirea lui Dumnezeu care face totul.
De dimineață seamănă-ți sămânța şi până seara să nu-ți stea
mâna în loc,
căci nu ştii dacă îți va izbuti una sau alta

sau amândouă vor fi la fel de bune.
Dulce este lumina şi e o plăcere pentru ochi să vadă soarele.
Şi de-ar trăi omul ani mulți, să se bucure de toți,
dar să-şi amintească de zilele de întuneric, căci vor fi multe.
Tot ce vine este doar o boare.

(*Qohelet* 11, 4-8)

Valorizarea vârstelor omului. Desigur, în primul rând a tinereții. E prea mare insistența asupra folosirii energiilor tinereții ca să vedem în avertismentul despre judecata lui Dumnezeu o încercare de reprimare prin spaimă; este oferit mai degrabă, alături de îndemnul de a alege, criteriul suprem de discernământ: să faci cele plăcute lui Dumnezeu, să te grăbești să le înfăptuiești, cu bucurie, cu toată puterea pe care ți-o dă vârsta.

Bucură-te, tinere, de copilăria ta şi ai inimă bună în zilele tinereții tale
şi umblă pe căile inimii tale şi în vederile ochilor tăi,
dar să ştii că pentru toate acestea Dumnezeu te va aduce la judecată.
De aceea, alungă supărarea din inima ta şi îndepărtează răul din trupul tău,
căci tinerețea şi părul negru sunt doar o boare.

(*Qohelet* 11, 9-10)

Dar și bătrânețea e privită și descrisă cu drag și compasiune. Spre deosebire de multe alte texte biblice în care longevitatea e considerată o răsplată, comentatorii au observat aici adesea mai degrabă

regretul după tinerețe, viața încetinită, textul fiind alcătuit din structuri de tipul „înainte să...“, „până în ziua când...“ urmate de un șir de metafore. Explicitarea fiecăreia a dus la soluții multiple (de exemplu, părțile corpului etc.).

La o privire globală, putem vedea însă existența a două sfere: una explicită, a semnificantului, cuprinzând imagini din natură, alta, a semnificatului, enunțat doar la început și la sfârșit, bătrânețea și moartea. În lumea semnificatului toate se sfârșesc, se opresc în loc, „pulberea se întoarce în pământ cum a fost“. Lumea semnificantului este însă plină de frumusețe, iar aceasta se reflectă și asupra drumului omului, prin moarte, spre Cel care l-a făcut, chiar înainte ca Revelația să vorbească explicit despre înviere și despre fericire după moarte. Majoritatea imaginilor sugerează sfârșitul zilei: se face seară, ploaia a stat, se înnorează iar; în întuneric nici paznicii nu sunt prea siguri de ei. Munca la măcinat se încheie, glasul morii tace, tac și păsările, oamenii își închid porțile. Drumeții întârziați sunt cuprinși de teamă când văd că mai au de urcat. La fântână nu se mai vede, celui care vrea să scoată totuși apă i se poate întâmpla să i se spargă vasul sau să i se rupă funia. Totul e cuprins de somn, nici lăcusta nu mai țopăie. Dar în fiecare seară omul știe că dimineața, când viața își va relua șirul, e aproape. Singura imagine care ține de o recurență cu o durată mai lungă (înflorirea migdalului) nu e negativă, precum celelalte, ci pozitivă (am spune „părul cărunt e frumos ca floarea de migdal“). Imaginea globală este a unui sfârșit care se deschide spre un nou început, spre care speranța omului e îndreptată firesc: „mâine e o nouă zi“. Atunci și încheierea – pulberea se întoarce în pământul din care a venit, iar duhul, la Dumnezeu, care l-a dat – e împinsă implicit spre această speranță a unei vieți reînnoite.

Aminteşte-ți de Creatorul tău în zilele tinereții tale,
înainte să vină zilele cele rele
şi să se apropie anii despre care vei zice: „Nu am nici o plăcere de ei“,
înainte să se întunece soarele, şi lumina, şi luna, şi stelele,
şi să se întoarcă norii după ploaie,
în ziua când tremură străjerii casei, şi se încovoaie bărbații puternici,
şi nu mai lucrează cele ce macină, căci sunt puține,
şi se întunecă privitoarele de la ferestre,
şi se închid porțile dinspre uliță, şi se domoleşte glasul morii,
şi te scoli la ciripitul păsării, şi amuțesc toate cântecele;
când te temi de înălțimi, şi spaimă se află pe cale,
şi înfloreşte migdalul, şi lăcusta se îngreunează, şi caperele se stafidesc,
căci omul merge spre lăcaşul de veci, şi dau târcoale pe uliță bocitoarele;
înainte să se rupă funia de argint, şi să se sfărâme pocalul de aur,
şi să se spargă ulciorul la izvor, şi să se strice roata fântânii,
şi pulberea să se întoarcă în pământ precum a fost,
iar duhul să se întoarcă la Dumnezeu, care l-a dat.

(*Qohelet* 12, 1-7)

Sfârşitul cuvântului; totul a fost auzit:
teme-te de Dumnezeu şi păzeşte poruncile lui,
fiindcă acesta este tot rostul omului[1].
Căci orice faptă Dumnezeu o va aduce la judecată,
despre tot ce e tăinuit, bun sau rău.

(*Qohelet* 12, 13-14)

1. „Acesta este tot rostul omului“: *litt.* „acesta este tot omul“.

ÎNȚELEPCIUNEA LUI ISUS SIRAH

Cartea Înțelepciunii lui Isus Sirah, *sau* Ben Sirah, *sau* Ecclesiastic[1], *s-a păstrat în forma sa cea mai completă în limba greacă. Descoperirile arheologice din secolul trecut au scos la iveală, în diverse locuri importante pentru istoria iudaismului (Qumran, Massada, sinagoga caraită din Cairo), fragmente semnificative din originalul ebraic, multă vreme pierdut. Traducerea grecească este datorată unui nepot al autorului, după cum el însuși indică în* Prolog, *în jurul anului 130 î.H. Originalul ar putea fi, așadar, anterior cu circa cincizeci de ani. Autorul pare a fi un om în vârstă, care a trecut prin multe, având probabil o funcție didactică pentru formarea unor tineri care se pregăteau pentru o carieră publică. Este un conservator, dar cu minte deschisă și spre înțelepciunea egipteană și greacă. Apare ca un om foarte atașat de valorile iudaismului, având o trăire spirituală profundă.*

Fiind de fapt o scriere destinată transmiterii unei experiențe de viață, tematica ei este foarte variată: relațiile din familie și din societate, prietenia, buna comportare, toate subsumate relației cu Dumnezeu, care nu este doar comunitară, ci și personală; pentru

1. „Ecclesiastic“, nume dat de tradiția creştină, pentru că textul se citea în biserică (gr. *ekklesía*) pentru instruirea celor de curând botezați.

prima dată Dumnezeu apare invocat ca tată nu numai al poporului ales, ci și al individului („Doamne, Tată și Stăpân al vieții mele..." – 23, 1).

O noutate este și galeria de portrete ale marilor oameni din trecut (Enoh, Noe, Avraam, Moise, Aaron, Iosua, Samuel, Natan, David, Solomon, Ilie, Eliseu, Iezechia, Isaia, Iezechiel etc.), în care se manifestă lucrarea Înțelepciunii în istoria poporului ales (cap. 44–50).

Acolo unde traducerea greacă poate fi comparată cu fragmentele ebraice, se vede pe alocuri o evoluție în gândirea iudaică asupra unor teme importante cum ar fi eshatologia: de la Șeolul fără sfârșit și nediferențiat, la „foc" ca osândă a necredinciosului (7, 18) și la speranța învierii fericite pentru „cei care au adormit în iubire" (48, 11).

Cartea a fost bine cunoscută cărturarilor români (Ion Neculce, Antim Ivireanul, Dimitrie Cantemir, Petru Maior), care o citează cu apreciere.

Slujirea lui Dumnezeu nu-i aduce omului pe dată bunăstare și nu-l pune la adăpost de necazuri: trebuie împlinită cu încredere în El, iar răsplata este El însuși.

Copile, când te apropii să-i slujeşti Domnului,
pregăteşte-ți sufletul pentru încercare.
Îndreaptă-ți inima şi întăreşte-o
şi nu te tulbura la vreme de restrişte.
Alipeşte-te de El şi nu te îndepărta,
ca să fii înălțat în zilele tale de pe urmă.
Tot ce ți se întâmplă primeşte
şi în schimbările ce te smeresc fii îndelung-răbdător;
căci în foc se încearcă aurul,

iar oamenii de ispravă, în cuptorul smereniei.
Încrede-te în El şi-ți va veni în ajutor;
îndreptează-ți căile şi nădăjduieşte în El.

Cei care vă temeți de Domnul, aşteptați milostivirea lui
şi nu vă abateți, ca să nu cădeți.
Cei care vă temeți de Domnul, încredeți-vă în El
şi nu se va pierde răsplata voastră.
Cei care vă temeți de Domnul, nădăjduiți spre cele bune,
şi spre bucurie în veac şi spre îndurare.
Priviți la generațiile din vechime şi vedeți:
cine oare s-a încrezut în Domnul şi a fost făcut de ocară?
Cine oare a stăruit în frica de El şi a fost părăsit?
Sau cine l-a chemat şi a fost trecut cu vederea?
Căci îndurător şi milostiv este Domnul
şi iartă păcatele şi mântuieşte în vreme de restrişte.

Vai de inimile fricoase şi de mâinile delăsătoare
şi vai de păcătosul care umblă pe două cărări!
Vai de inima delăsătoare, căci nu va avea încredere:
de aceea nu va fi ocrotită!
Vai vouă, care n-ați stăruit întru răbdare:
ce veți face când vă va cerceta Domnul?
Cei care se tem de Domnul nu vor fi neascultători față de cuvintele lui
şi cei care îl iubesc vor păzi căile lui.
Cei care se tem de Domnul vor căuta ceea ce-i este bineplăcut
şi cei care îl iubesc se vor îndestula cu Legea lui.
Cei care se tem de Domnul îşi vor pregăti inimile
şi înaintea lui îşi vor smeri sufletele lor.

Să cădem în mâinile Domnului, şi nu în mâinile oamenilor,
căci pe cât este măreția lui, pe atât îi este şi îndurarea!

(*Sirah* 2, 1-18 [1-20])

Nebunia omului care, încrezându-se în averea și puterea proprie, se comportă după bunul plac, nesocotind dreptatea lui Dumnezeu.

Nu te bizui pe averile tale
şi nu spune: „Nu am nevoie de altceva."
Nu te lua după cheful tău şi după puterea ta
ca să umbli după poftele inimii tale;
şi să nu spui: „Cine mă va supune?"
Căci Domnul va pedepsi negreşit.
Să nu spui: „Am păcătuit, şi ce mi s-a întîmplat?"
Căci Domnul are îndelungă răbdare:
nu fi atât de sigur de iertare,
adăugând păcat peste păcate!
Şi să nu spui: „Îndurarea Lui e multă:
mulțimea păcatelor mele o va ierta."
Căci la El se află îndurare şi mânie
şi peste păcătoşi se va odihni mânia lui.
Nu întârzia să te întorci la Domnul
şi nu lăsa de pe o zi pe alta,
căci pe neaşteptate va veni mânia Domnului
şi la vremea pedepsirii vei fi nimicit.
Nu te încrede în bogățiile nedrepte,
căci la nimic nu-ți vor folosi în ziua nenorocirii.

(*Sirah* 5, 1-18 [1-10])

Cuvântul să fie adevărat și măsurat: după vorbirea sa îl cunoști pe om.

Nu treiera pe orice vânt
şi nu umbla pe orice cărare:
aşa este păcătosul cu două rostiri.
Fii neclintit în cugetul tău
şi să ai o singură vorbă.
Fii grabnic la ascultat,
dar cu zăbavă dă glas răspunsului.
Dacă te pricepi, răspunde-i aproapelui tău,
iar de nu, ține-ți mâna peste gură.
Slava şi batjocura stau în vorbire
şi limba omului – căderea lui.

(*Sirah* 5, 9-13 [11-15])

Când se clatină ciurul, rămân gunoaiele;
la fel cusururile omului atunci când vorbeşte.
Vasele olarului se încearcă în cuptor,
iar încercarea omului e atunci când vorbeşte.
Îngrijirea dată unui pom o arată rodul lui;
la fel cuvântul, cugetarea inimii omului.
Nu lăuda pe nimeni înainte să vorbească,
fiindcă aceasta e încercarea oamenilor.

(*Sirah* 27, 4-8)

Valoarea prietenului credincios: Domnul îți arată cum să-l alegi!

Graiul dulce înmulțeşte prietenii
şi limba binegrăitoare sporeşte răspunsurile binevoitoare.

Cei care sunt în pace cu tine să fie mulți,
dar sfătuitorii tăi – unul dintr-o mie.
Dacă îți dobândeşti un prieten, prin încercare dobândeşte-l
şi nu te încrede în el prea degrabă.
Câte unul ți-e prieten în ceasul prielnic,
dar nu-ți va rămâne alături în ziua necazului tău.
Şi este câte un prieten care se întoarce spre duşmănie
şi va da pe față cearta spre ocara ta.
Şi este câte un prieten care ți-e tovarăş la masă,
dar nu-ți va rămâne alături în ziua necazului tău.
Când îți merge bine, va fi cu tine
şi către slujitorii tăi va fi slobod la gură,
dar de vei fi înjosit, va fi împotriva ta
şi de la fața ta se va ascunde.
De duşmanii tăi stai departe
şi la prietenii tăi ia seama.
Un prieten credincios este adăpost puternic:
cine îl găseşte află o comoară.
Unui prieten credincios nimic nu-i stă alături
şi nu poate fi cântărită bunătatea lui.
Un prieten credincios este leac pentru viață
şi cei care se tem de Domnul îl vor afla.
Cine se teme de Domnul îşi alege bine prietenul,
căci precum este el aşa va fi apropiatul său.

(*Sirah* 6, 5-17)

Chibzuința în relațiile sociale

Cine se atinge de smoală se va mânji
şi cine se întovărăşeşte cu cel înfumurat va ajunge ca el.

Povară prea grea pentru tine să nu ridici
şi cu unul mai puternic sau mai bogat decât tine să nu te
întovărăşeşti.
Cum se va întovărăşi oala de pământ cu căldarea de aramă?
Una se va izbi de cealaltă şi se va sfărâma.
Bogatul a făcut strâmbătate şi tot el s-a mâniat;
săracului i s-a făcut strâmbătate şi tot el îşi va cere iertare.
Câtă vreme îi eşti de folos, se slujeşte de tine,
dar dacă ajungi lipsit, te va părăsi.
Dacă ai, îți va fi alături
şi te va despuia fără să-i pară rău.
Are nevoie de tine? Te va amăgi,
va râde de tine şi-ți va da nădejde,
îți va grăi frumos şi va spune: „De ce ai nevoie?“
Te va ruşina cu ospețele lui,
până când te va despuia de două sau de trei ori,
şi în cele din urmă îşi va bate joc de tine.
După aceea te va vedea şi nu te va mai lua în seamă
şi va clătina din cap când va fi vorba de tine.
Ia seama să nu te laşi amăgit
şi să nu ajungi înjosit din nechibzuință.

Orice vietuitoare iubeşte pe cel asemenea ei
şi orice om pe aproapele său;
tot trupul se adună după soiul său
şi de cel asemenea lui se va alipi omul.
Cum se va întovărăşi lupul cu mielul?
Aşa şi păcătosul cu cel evlavios.
Ce pace ar avea hiena cu câinele?
Şi ce pace ar avea bogatul cu săracul?

Vânatul leilor sunt măgarii sălbatici din pustiu;
la fel, păşunile bogaţilor sunt săracii.
Urâciune pentru cel înfumurat e smerenia;
la fel, urâciune pentru bogat este săracul.
Bogatul, de se clatină, e sprijinit de prieteni;
dar sărmanul de se prăbuşeşte, îl mai împing şi prietenii.
Bogatul, de alunecă, mulţi îl proptesc;
a grăit necuviinţe şi i-au dat dreptate.
Sărmanul a alunecat şi l-au mai şi certat;
a vorbit cu tâlc, dar pentru el nu-i loc.
Bogatul a grăit şi au tăcut cu toţii
şi i-au ridicat în slăvi cuvântul;
săracul a grăit şi au spus: „Cine mai e şi ăsta?“
şi, de se poticneşte, îl rostogolesc la pământ.
E bună averea la cel care nu are păcat
şi e rea sărăcia în gura nelegiuitului.
Inima omului îi schimbă faţa,
fie în bine, fie în rău.
Semn de inimă bună – faţa veselă
şi izvodirea de pilde – cugetare cu trudă.

(*Sirah* 13, 1-8. 15-26 [1-11. 18-31])

Un pasaj celebru formulează în mod fericit învățătura biblică despre liberul-arbitru: Dumnezeu a făcut din om un interlocutor adevărat, dându-i posibilitatea să discearnă și să aleagă între bine și rău. În același timp, lui Dumnezeu nu-i este indiferentă alegerea omului, căci îi vrea binele.

Să nu spui: „Din pricina Domnului am rătăcit!“,
fiindcă cele ce-i sunt urâte El nu le face.

Să nu spui: „El m-a amăgit!“:
n-are El nevoie de bărbatul păcătos.
Orice spurcăciune a urât-o Domnul
şi nu o pot îndrăgi cei ce se tem de El.
El dintru început l-a creat pe om
şi l-a lăsat în seama sfatului său.
Dacă vrei, îi vei păzi poruncile:
să rămâi credincios ține de bunăvoința ta.
Ți-a pus în față foc şi apă;
încotro vrei îți vei întinde mâna.
În fața oamenilor – viața şi moartea;
ce-i va fi pe plac fiecăruia aceea i se va da.
Căci multă este înțelepciunea Domnului:
e puternic întru tărie şi le priveşte pe toate.
Ochii săi sunt peste cei ce se tem de El
şi El va cunoaşte toată lucrarea omului.
Nu i-a poruncit nimănui să fie nelegiuit
şi nu i-a dat îngăduință nimănui să păcătuiască.

(*Sirah* 15, 11-20)

O istorie a omului; situarea lui față de Dumnezeu și față de făpturi:

Domnul l-a creat din pământ pe om[1]
şi iarăşi l-a întors în el[2].
Le-a dat oamenilor zile cu număr şi un răstimp.
Le-a dat stăpânire peste cele de pe pământ[3].

---

1. *Cf. Geneză* 2, 7.
2. *Cf. Geneză* 3, 19.
3. *Cf. Geneză* 1, 28.

Ca pe sine însuşi i-a îmbrăcat cu putere
şi după chipul său i-a făcut[1].
A pus frica de om peste tot trupul
şi i-a dat să stăpânească peste fiare şi peste păsări[2].

Sfat, şi limbă, şi ochi,
urechi şi inimă le-a dăruit ca să cugete;
i-a umplut cu ştiință şi înțelegere
şi le-a arătat şi bune, şi rele.
Şi-a pus privirea sa peste inimile lor,
spre a le arăta măreția faptelor sale,
şi ei vor lăuda Numele cel sfânt
spre a povesti mărețiile lucrărilor lui.
Le-a dăruit şi ştiință
şi legea vieții le-a dat-o moştenire.

Legământ veşnic a încheiat cu ei[3]
şi hotărârile sale le-a arătat lor.
Măreția slavei au văzut-o ochii lor[4]
şi slava glasului său a auzit-o urechea lor.
Şi le-a spus: „Păziți-vă de orice strâmbătate!"
şi a dat porunci fiecăruia cu privire la aproapele său[5].

---

1. *Cf. Geneză* 1, 27.

2. *Cf. Geneză* 9, 2.

3. „Legământ": *cf. Exod* 19; 24.

4. *Cf. Exod* cap. 24.

5. „Porunci ... aproapele": *cf. Exod* 20, 1-17 şi *Deuteronom* 5, 6-21 (Decalogul); *Deuteronom* 6, 4-5 şi *Levitic* 19, 18: porunca dragostei față de Dumnezeu şi față de aproapele, în care se cuprinde întreaga Lege.

Căile lor sunt înaintea lui pururea;
nu vor fi ascunse de ochii lui.

(*Sirah* 17, 1-13)

Iubirea față de aproapele apare ca poruncă de la Dumnezeu încă din cartea Leviticului *(19, 18). Noutatea este aici insistența asupra iertării și îngăduinței.*

Cine se răzbună va afla răzbunare de la Domnul,
care îi va ține strâns socoteala păcatelor.
Iartă-i aproapelui tău nedreptatea făcută
şi atunci, când te rogi, îți vor fi iertate păcatele.
Omul ține mânie împotriva altui om
şi apoi caută vindecare de la Domnul?
Față de omul asemenea lui nu are milă
şi se va ruga pentru păcatele sale?
Dacă el însuşi, trup fiind, va ține mânie,
cine îi va ispăşi păcatele?
Aminteşte-ți de cele de pe urmă şi încetează să mai duşmăneşti,
nu uita de pieire şi de moarte şi păzeşte poruncile.
Aminteşte-ți de porunci şi nu te mânia pe aproapele tău,
nu uita Legământul Celui Preaînalt şi treci cu vederea
neştiința aproapelui tău.

(*Sirah* 28, 1-7)

În continuarea îndemnurilor din cărțile profetice, se subliniază că adevăratul cult plăcut lui Dumnezeu mai presus decât jertfele constă în respectarea poruncilor lui, mai ales în recunoștință, milostivire și dreptate.

Cine păzeşte Legea îşi înmulţeşte prinoasele,
aduce jertfă mântuitoare cel care ia seama la porunci.
Cine e recunoscător pentru bunăvoință – ca şi cum ar aduce fruntea făinii
şi cel care face milostenie – ca şi cum ar aduce jertfă de laudă.
Lucru bineplăcut Domnului e să stai departe de nelegiuire
şi ca o jertfă de împăcare să stai departe de nedreptate.

(*Sirah* 35, 1-3 [1-4])

Înțelepciunea personificată: prezența ei la crearea lumii; sălășluirea ei în Israel – și anume în Templu, unde prezența ei însuflețește cultul.

Înțelepciunea se va lăuda pe sine
şi în mijlocul poporului său se va preamări;
în adunarea Celui Preaînalt îşi va deschide gura,
înaintea puterii lui se va preamări.
„Eu am ieşit din gura Celui Preaînalt
şi ca negura am acoperit pământul;
eu întru cele înalte mi-am aşezat lăcaşul
şi tronul meu – în stâlp de nor;
crugul cerului l-am înconjurat doar eu
şi în străfundul genunilor m-am preumblat;
în valurile mării şi pe tot pământul
şi în fiece popor şi neam am ajuns stăpână.

După acestea toate am căutat odihnă:
într-a cui moştenire mă voi sălăşlui?
Atunci mi-a poruncit Creatorul a toate

şi Cel care m-a creat s-a odihnit în cortul meu
şi a spus: «În Iacob să-ți aşezi lăcaşul
şi în Israel să-ți ai moştenirea.»

Mai înainte de veac, de la început m-a creat
şi până în veac nu voi pieri.
În cortul sfânt, înaintea lui, am slujit
şi astfel în Sion am fost statornicită;
în cetatea iubită, la fel, mi-a dat odihnă
şi în Ierusalim e stăpânirea mea;
am prins rădăcină într-un popor slăvit,
în partea Domnului, a moştenirii lui.
Ca un cedru m-am înălțat în Liban
şi ca un chiparos în munții Hermonului;
ca un palmier m-am înălțat în Engadi
şi ca răsadurile de trandafir în Ierihon,
ca un măslin arătos în câmpie
şi m-am înălțat ca un platan.
Ca scorțişoara şi ca balsamul mirositor am răspândit mireasmă
şi ca smirna aleasă am împrăştiat bun miros,
ca galbanul şi onixul şi stactia
şi ca fumul de tămâie din Cort[1].
Eu ca un terebint mi-am întins ramurile
şi ramurile mele sunt ramuri de slavă şi de har.
Eu ca o vie am odrăslit har
şi florile mele sunt rod de slavă şi de bogăție.

---

1. „Cort“: aluzie la „Cortul mărturiei“ din pustiu şi, prin extensie, la Templu.

Eu sunt maica iubirii frumoase,
a temerii și a cunoașterii și a nădejdii sfinte.
De aceea mă dăruiesc tuturor copiilor mei,
eu, cea veșnică, aleșilor Lui.[1]
Veniți la mine, cei care mă doriți,
şi din roadele mele îndestulați-vă;
căci amintirea mea este mai dulce decât mierea
şi moştenirea mea – mai mult decât fagurele de miere.
Cei ce mă mănâncă iarăşi vor flămânzi
şi cei care mă beau iarăşi vor înseta.
Cel ce ascultă de mine nu se va face de ruşine
şi cei ce lucrează întru mine nu vor păcătui."

(*Sirah* 24, 1-22 [1-24])

În continuarea cuvintelor Înțelepciunii, autorul o identifică cu Legământul încheiat de Dumnezeu cu poporul ales și cu Legea dată prin Moise; menționarea râurilor din Eden sugerează totodată o lărgire a darului lui Dumnezeu pentru întregul pământ.

Drept aceea, înțeleptul dorește să crească în înțelepciune și să o împărtășească tuturor căutătorilor ei.

Toate acestea sunt cartea Legământului Dumnezeului Preaînalt,
Legea pe care ne-a poruncit-o nouă Moise,
moştenire adunărilor lui Iacob.
Ea revarsă ca Fisonul[2] înțelepciunea

---

1. Fragmentul în italice apare doar în câteva manuscrise greceşti şi în Vulgata.

2. „Fisonul... Tigrul... Eufratul... Ghihonul": râurile care izvorăsc din Eden (*cf. Geneză* 2, 10-14). Adăugarea Iordanului „împământeneşte" Înțelepciunea.

şi ca Tigrul la vreme de pârgă,
ea revarsă ca Eufratul înțelegere
şi ca Iordanul în zilele secerişului,
ea izvodeşte ca pe o lumină învățătura,
ca Ghihonul în zilele culesului.
N-a izbutit cu totul cel dintâi să o cunoască
şi nici cel din urmă n-a cercetat-o până la capăt;
căci mai plin decât marea e înțelesul ei
şi sfatul ei – decât adâncul cel mare.

Iar eu, ca un şuvoi luat dintr-un râu
şi ca un apeduct am ieşit spre Grădină.
Zis-am: „Voi adăpa grădina mea
şi îmi voi îmbăta straturile."
Şi, iată, mi s-a făcut şuvoiul ca un râu
şi râul meu s-a preschimbat în mare.
Iar învățătura precum zorile o voi lumina
şi o voi face să strălucească până departe;
povățuirea o voi revărsa ca profeția
şi o voi lăsa generațiilor din veacuri.
Vedeți că nu numai pentru mine m-am trudit,
ci pentru toți cei care o caută.

(*Sirah* 24, 23-34 [25-36])

ÎNȚELEPCIUNEA LUI SOLOMON

Cartea cunoscută sub numele de „Înțelepciunea lui Solomon“ *face parte din textele scrise direct în grecește și este cea mai târzie dintre cărțile numite, în diversele confesiuni creștine, „bune de citit“, „deutero-canonice“ sau „apocrife“; după toate indiciile, ea a fost scrisă în secolul I î.H., mai probabil în a doua jumătate a lui, în comunitatea iudaică din Alexandria Egiptului. Atribuirea ei lui Solomon, considerat înțeleptul prin excelență, indică, după o uzanță a epocii, doar încadrarea ei în genul sapiențial.*

Cartea are o importanță deosebită, pentru că reflectă modul în care erau regândite și actualizate vechile texte biblice la sfârșitul perioadei vetero-testamentare, altfel spus, progresul reflecției/revelației asupra unor probleme esențiale ale condiției umane. În același timp, este poate cel mai reușit exemplu de contact între cele două culturi, cea iudaică și cea greacă, contact în forma lui senină și luminată, într-o lume în care comunitățile coexistau de secole. O operă cu totul aparte prin profunzimea gândirii și frumusețea expresiei.

Nu poate ajunge la înțelepciune decât cel care are cuget drept și nu se lasă stăpânit de păcat. Dumnezeu îl cunoaște pe om până în străfunduri și pedepsește hula, clevetirea, cârtirea, minciuna și

nedreptatea. El a creat toate spre viață, iar moartea a apărut din pricina păcatului.[1]

Iubiți dreptatea, cei ce cârmuiți[2] pământul;
cugetați drept despre Domnul și căutați-l în simplitatea inimii:
El se lasă găsit de cei care nu-l ispitesc
și se arată celor care au credință în El.
Cugetările strâmbe despart de Dumnezeu
și Puterea[3], cercetată, îi dovedește vinovați pe cei fără de minte,
căci într-un suflet făcător de rele nu va intra înțelepciunea
și nici nu se va sălășlui într-un trup înrobit de păcat.
Duhul cel sfânt[4] care îl educă pe om va fugi de înșelăciune
și se va îndepărta de cugetările prostești, dar va fi zădărnicit când apare nedreptatea.
Căci înțelepciunea este duh iubitor de oameni
și nu-l va lăsa nepedepsit pe cel care hulește cu buzele,
pentru că Dumnezeu este martorul rărunchilor aceluia,
și-i cercetează inima după adevăr,
și stă să-i asculte limba.

---

1. *Cf.* și 2, 23-24, *infra*.
2. „Cârmuiți“: sau „judecați“.
3. „Puterea“: în scrierile târzii apare ca nume divin. *Cf. e.g. Matei* 26, 64.
4. „Duhul cel sfânt“: în Vechiul Testament, „duhul“ (ebr. *ruah*, „vânt“, „suflu“, „respirație“) lui Dumnezeu este suflarea lui – putere creatoare (*Geneză* 1, 2), care îi însuflețește pe „judecători“ (*e.g. Judecători* 14, 6), îi inspiră pe profeți (*e.g. Iezechiel* 3, 12) și îl va cuprinde cu totul (*litt*. „se va odihni asupra lui“) pe Mesia (*cf. Isaia* 11, 2). Aici este echivalat cu Înțelepciunea.

Duhul Domnului umple lumea
şi El, care ține toate laolaltă, cunoaşte orice grai.
De aceea, nimeni care glăsuieşte lucruri nedrepte nu poate rămâne ascuns
şi nici nu-l va ocoli dreptatea pedepsitoare.
Căci uneltirile nelegiuitului vor fi cercetate
şi sunetul cuvintelor lui va ajunge până la Domnul
spre pedepsirea nelegiuirilor lui;
într-adevăr, o ureche zeloasă ascultă toate
şi nici murmurul şoaptelor nu rămâne ascuns.
Păziți-vă deci de cârtirea zadarnică
şi feriți-vă limba de clevetire,
căci rostirea ascunsă nu va trece în zadar
şi gura mult mincinoasă nimiceşte sufletul.
Nu vă grăbiți moartea prin rătăcirea vieții voastre,
nici nu vă atrageți pieirea prin lucrările mâinilor voastre:
căci Dumnezeu nu a făcut moartea,
nici nu se încântă de pieirea celor vii.
El a creat toate ca ele să existe
şi prielnice sunt făpturile din lume,
şi nu este în ele otravă de pieire,
şi nici stăpânire a iadului pe pământ,
fiindcă dreptatea e nemuritoare.
Dar nelegiuiții chiar cu mâinile şi cu vorbele lor cheamă peste ei moartea:
socotind-o prietenă, s-au topit după ea
şi au încheiat înțelegere cu ea,
căci sunt vrednici să aibă parte de ea.

(*Înțelepciunea* 1, 1-16)

În opoziția dintre „oamenii drepți“ și „ticăloși“, e conturată și o psihologie a acestora din urmă: proclamarea dreptului forței, ura față de cel care se poartă după legea lui Dumnezeu, pentru că însăși existența acestuia constituie un reproș, și, în sfârșit, sfidarea – dacă e omul lui Dumnezeu, să-l salveze El!

Zis-au în sinea lor cei ce cugetă nedrept:
„Puterea noastră să fie legea dreptății,
căci ce e slab se arată a fi fără folos;
să-i întindem curse celui drept, căci ne stingherește
şi se împotriveşte faptelor noastre,
ne mustră pentru încălcările Legii
şi ne învinuieşte că nu ne purtăm cum am fost crescuți;
se făleşte că are cunoaşterea lui Dumnezeu
şi «fiu al lui Dumnezeu»[1] se numeşte pe sine.
El a ajuns pentru noi ca o osândire a gândurilor noastre
şi ne vine greu şi să privim la el,
căci viața lui nu seamănă cu viața celorlalți
şi deosebite sunt cărările lui.
Ca o spurcăciune suntem socotiți de el
şi se fereşte de căile noastre ca de întinări;
el fericeşte sfârşitul celor drepți
şi se laudă că îl are pe Dumnezeu drept Tată.
Să vedem dacă vorbele lui sunt adevărate
şi să cercetăm care îi va fi sfârşitul.

---

1. „Fiu al lui Dumnezeu“: în ebraica biblică termenul „fiu“ are un sens mai larg şi intră în diverse expresii arătând o apropiere specială. Exegeza creştină a văzut însă aici şi o prevestire a osândirii şi pătimirii lui Hristos.

Căci, dacă dreptul este fiu al lui Dumnezeu,
El îi va sta în ajutor şi îl va scăpa din mâna potrivnicilor.
Cu ocară şi cu chin să-l încercăm,
ca să-i cunoaştem blândețea şi să-i cercetăm puterea de a îndura.
Să-l osândim la o moarte ruşinoasă,
căci, după spusele lui, i se va purta de grijă."

Se afirmă clar împlinirea dreptății divine chiar și dincolo de moartea trupului, în veșnicie.

Acestea le-au cugetat şi au rătăcit,
căci i-a orbit răutatea lor
şi n-au cunoscut tainele lui Dumnezeu,
nici n-au nădăjduit în răsplătirea pietății
şi nici n-au socotit că există o răsplată pentru sufletele neprihănite.
Căci Dumnezeu l-a creat pe om spre nestricăciune
şi după chipul veşniciei sale l-a făcut,
dar prin invidia diavolului a intrat moartea în lume
şi o gustă cei care sunt de partea lui.

(*Înțelepciunea* 2, 1a. 11-24)

Autorul valorizează câteva categorii de persoane care, după opinia curentă, au trăit fără sens: omul drept care are de suferit, cei care au murit fără să fi avut copii, cei care au murit de tineri (cap. 3–4). În mod paradoxal față de părerile superficiale, viața acelora a ajuns la plinătate, dacă au fost drepți, și la judecata lui Dumnezeu vor primi drept răsplată de la El învierea și nemurirea fericită.

Sufletele drepților sunt în mâna lui Dumnezeu
şi nu-i va atinge nici un chin.
Au părut în ochii celor lipsiți de minte că sunt morți
şi a fost socotită o nenorocire ieşirea lor,
plecarea lor de lângă noi – o nimicire,
dar ei sunt în pace.
Chiar dacă, după vederile oamenilor, ei au fost pedepsiți,
nădejdea lor este plină de nemurire;
şi, după ce cu puțin au fost pedepsiți, vor primi mari binefaceri,
căci Dumnezeu i-a pus la încercare şi i-a aflat vrednici de El.
Ca pe aur în topitoare i-a lămurit
şi ca pe o jertfă de ardere-de-tot i-a bineprimit.
Iar la vremea cercetării lor vor străluci,
vor fi ca scânteile ce aleargă pe mirişte[1];
vor judeca neamuri şi vor stăpâni peste popoare
şi Domnul va fi împărat peste ei în veci.
Cei ce se încred în El vor înțelege adevărul
şi cei credincioşi vor dăinui la El în iubire,
căci harul şi îndurarea sunt pentru aleşii lui.

(*Înțelepciunea* 3, 1-9)

Îndemn către conducătorii de popoare să se deschidă spre înțelepciune: ei vor avea de dat socoteală în fața lui Dumnezeu pentru felul în care și-au îndeplinit misiunea.

---

1. *Cf. Daniel* 12, 2-3: „Şi mulți dintre cei care dorm în pulberea pământului se vor scula: unii pentru viața veşnică, iar alții spre ocară şi ruşine veşnică. Atunci cei învățați vor străluci ca lumina cerului şi cei care îi vor fi îndrumat pe mulți pe calea dreptății vor fi precum stelele în vecii vecilor."

Ascultați, voi, regi, şi înțelegeți,
luați învățătură, cei ce sunteți judecători peste marginile pământului!
Plecați-vă urechea, cei ce stăpâniți gloatele
şi vă mândriți cu mulțimea popoarelor!
Căci de la Domnul vi s-a dat puterea,
şi stăpânirea – de la Cel Preaînalt.
El va cerceta faptele şi va scotoci cugetările voastre;
căci, slujitori fiind ai împărăției lui, n-ați judecat cu dreptate,
nici n-ați păzit Legea,
nici n-ați umblat după voia lui Dumnezeu.
Înspăimântător şi grabnic se va năpusti asupra voastră,
căci judecata este aspră pentru cei mari.
Pentru că celui mic i se iartă, din milă,
dar cei puternici vor fi cercetați cu străşnicie.
Căci nu dă înapoi în fața nimănui Stăpânul a toate
şi nu se sfieşte de măreția nimănui,
căci pe cel mic şi pe cel mare tot El i-a făcut
şi de toți se îngrijeşte deopotrivă,
dar pe cei puternici îi amenință cercetare aspră.
Deci către voi, stăpânitorilor, sunt cuvintele mele,
ca să învățați înțelepciunea şi să nu cădeți,
pentru că cei ce păzesc cu sfințenie cele sfinte vor fi sfințiți
şi cei care le-au primit învățătura vor afla apărare.
Să doriți, aşadar, cuvintele mele,
să tânjiți după ele, şi veți fi învățați.

(*Înțelepciunea* 6, 1-11)

Înțelepciunea vine în întâmpinarea omului: cel care pornește s-o caute o va găsi așteptându-l.

Strălucitoare şi neofilită este înțelepciunea
şi cu uşurință poate fi privită de cei care o iubesc
şi aflată de cei care o caută.
Le-o ia înainte celor care o doresc,
făcându-li-se ea mai întâi cunoscută.
Cel care se scoală în zori pentru ea nu va trudi,
căci o va afla şezând la poarta sa[1].
Dorul după ea e desăvârşirea chibzuinței
şi cel care a stat treaz pentru ea va fi curând lipsit de grijă,
pentru că pe cei vrednici de ea cutreieră ea însăşi căutându-i
şi pe cărări li se iveşte binevoitoare
şi în orice cugetare le iese înainte.

(*Înțelepciunea* 6, 12-16)

Exegeții au subliniat această influență a culturii grecești: folosirea înlănțuirii logice în forma soritului (A este B, B este C, C este D, D este E… deci A este E).

Începutul ei este cea mai adevărată poftă de învățătură,
iar grija de învățătură e iubirea,
iar iubirea e păzirea legilor ei,
iar luarea aminte la legi este siguranța nestricăciunii,
iar nestricăciunea îl face pe om să fie aproape de Dumnezeu.
Aşadar, pofta de înțelepciune duce la Împărăție.

(*Înțelepciunea* 6, 17-20)

1. „La poarta sa“: *cf. Proverbe* 8, 34 şi nota 1, p. 94.

Elogiul înțelepciunii: o descriere mai degrabă conceptuală, de o mare finețe stilistică.

În Înțelepciune este un duh de înțelegere sfânt,
unic, cu multe laturi, subțire,
sprinten, pătrunzător, neprihănit,
limpede, netulburat, iubitor de bine, ager,
de neoprit, binefăcător, iubitor de oameni,
statornic, temeinic, fără de griji,
atotputernic, atotveghetor,
care străbate prin toate duhurile cele înțelegătoare, curate
și oricât de subțiri.
Căci mai sprintenă decât orice mișcare este Înțelepciunea:
străbate și pătrunde toate prin curăția sa;
suflare a puterii lui Dumnezeu este ea
și revărsare preacurată a slavei Celui Atotputernic.
De aceea, nimic pângărit nu pătrunde în ea.
Rază este a luminii veșnice
și oglindă fără pată a lucrării lui Dumnezeu
și icoană a bunătății lui.
Una fiind, toate le poate
și, rămânând în sine, toate le reînnoiește
și, din neam în neam, strămutându-se în sufletele sfinte,
le face prieteni ai lui Dumnezeu și profeți.
Căci nimic altceva nu iubește Dumnezeu
decât pe acela care locuiește laolaltă cu Înțelepciunea.
Pentru că ea este mai frumoasă decât soarele
și decât toată rânduiala aștrilor;
de va fi asemuită cu lumina, va fi aflată mai presus;
căci lumina este urmată de noapte,
dar Înțelepciunea nu e biruită de rău.

Ea ajunge de la un capăt la altul cu putere
şi orânduieşte toate în chip minunat.

(*Înțelepciunea* 7,22 – 8,1)

Atotputernicia și iubirea lui Dumnezeu pentru toate făpturile sale.

Ca un fir de praf care apleacă talerul cumpenei este lumea întreagă înaintea Ta,
şi ca un strop de rouă din zori ce picură pe pământ.
Dar Tu îi miluieşti pe toți, pentru că poți toate
şi treci cu vederea păcatele oamenilor, spre pocăință.
Căci Tu iubeşti toate câte sunt
şi nu ți-e silă de nimic din cele pe care le-ai făcut;
căci de ai fi urât ceva, nu l-ai fi plăsmuit.
Cum ar fi dăinuit ceva de nu ai fi voit Tu,
ceea ce n-ar fi fost chemat de tine cum s-ar fi păstrat?
Dar Tu le cruți pe toate, căci ale tale sunt,
Stăpâne iubitor de suflete!
Duhul tău nepieritor este în toate:
de aceea pe cei care cad îi dojeneşti puțin câte puțin
şi, amintindu-le în ce păcătuiesc, îi povățuieşti
ca, depărtându-se de răutate, să se încreadă în tine, Doamne.

(*Înțelepciunea* 11,22 – 12,2)

Origini ale idolatriei: prin divinizarea stihiilor...

Deşerți sunt din fire toți oamenii în care nu se află cunoaşterea lui Dumnezeu
şi din cele bune care se văd n-au fost în stare să-l afle pe Cel care este

şi, luând aminte la lucrări, nu l-au recunoscut pe Făcător,
ci au socotit drept zei stăpânitori ai lumii ori focul, ori vântul,
ori aerul sprinten,
ori crugul stelelor, ori apa năvalnică, ori luminătorii de pe cer.
Dacă, vrăjiți de frumusețea acestora, le-au luat drept zeități,
să ştie cu cât e mai presus de ele Stăpânul lor,
căci Izvoditorul frumuseții le-a zidit;
iar dacă au fost uluiți de puterea şi lucrarea lor,
să cugete, pornind de la ele, cu cât e mai puternic cel care
le-a întocmit;
căci, după măreția şi frumusețea făpturilor,
poate fi contemplat, prin analogie, Creatorul.
Totuşi, aceştia nu trebuie învinuiți prea mult:
într-adevăr, poate că ei căutându-l pe Dumnezeu şi voind
să-l găsească au rătăcit:
trăind printre lucrările lui, le cercetează
şi dau crezare văzului că cele privite sunt frumoase.
Totuşi, nici ei nu sunt de iertat,
căci, dacă au fost în stare să adune atâta ştiință încât să poată
scruta universul,
cum de nu l-au aflat mai degrabă pe Stăpânul lor?

(*Înțelepciunea* 13, 1-9)

...sau, pe o treaptă inferioară, până la ridicol și la absurd, prin divinizarea unor obiecte făurite de om.

Dar nefericiți şi cu nădejdile puse în lucruri moarte
sunt cei care au numit zei lucruri făcute de mână de om:
aur şi argint, făurite cu meşteşug, înfățişând ființe vii,
sau piatră nefolositoare, lucrare a unei mâini din vechime.

Sau cum ar fi un tăietor de lemne care a tăiat cu fierăstrăul
un copac uşor de mânuit,
i-a cojit cu pricepere toată scoarța
şi, lucrându-l cu măiestrie,
a pregătit un obiect folositor pentru nevoile vieții,
iar bucățile căzute de la lucrare
le-a folosit să-şi pregătească de mâncare şi s-a săturat.
Ce a mai rămas şi din acestea, care nu mai era bun de nimic
– un lemn strâmb şi plin de noduri –,
l-a luat şi l-a sculptat cu migala vremii de răgaz
şi cu priceperea iscusinței lui i-a dat formă asemenea unui
chip de om
sau l-a făcut aidoma unui animal de nimic,
ungându-l cu roşu şi rumenindu-i pielea cu vopsea
şi acoperindu-i astfel orice cusur;
apoi, făcându-i un lăcaş vrednic de el,
l-a aşezat în perete şi l-a prins în fier.
A avut grijă, aşadar, ca el să nu cadă,
ştiind că nu e în stare să se ajute singur
şi că este doar un chip şi are nevoie de ajutor.
Dar, când se roagă pentru bunuri şi căsătorii şi copii,
nu se ruşinează să grăiască unui lucru neînsuflețit
şi pentru sănătate să cheme ceea ce este fără putere;
pentru viață pune preț pe ce este mort,
pentru ajutor se roagă la ce este mai nevolnic,
iar pentru călătorie, la ce nu e în stare să facă un pas,
şi pentru câştig, şi pentru lucrare, şi pentru izbânda mâinilor
sale
cere vlagă de la ceea ce nu are pic de vlagă în mâini.

(*Înțelepciunea* 13, 10-19)

Rugăciune pentru a cere înțelepciunea: cu excepția câtorva versete care fac aluzie la regele Solomon, ea poate fi rugăciunea oricărui om.

Dumnezeule al părinților şi Doamne al îndurării,
care ai făcut toate prin cuvântul tău
şi cu înțelepciunea ta l-ai rânduit pe om
să stăpânească peste făpturile create de tine
şi să cârmuiască lumea în sfințenie şi dreptate
şi cu suflet nepărtinitor să facă judecată,
dă-mi înțelepciunea care şade alături de tine pe tron
şi nu mă scoate din rândul fiilor tăi,
căci slujitorul tău sunt şi fiul slujitoarei tale,
om slab şi cu zile numărate,
puțin destoinic să înțeleg judecata şi legile.
Căci şi de-ar fi cineva desăvârşit între fiii oamenilor,
de-i va lipsi înțelepciunea ta, ca un nimic va fi socotit.

Cu tine este înțelepciunea care cunoaşte faptele tale,
care era de față când ai făcut lumea[1]
şi care ştie ce este plăcut înaintea ochilor tăi
şi ce este drept potrivit poruncilor tale.
Trimite-o din sfintele tale ceruri,
de pe tronul măririi tale trimite-o,
ca să-mi stea alături şi să lucreze cu mine,
ca să ştiu ce este plăcut înaintea ta.
Fiindcă ea ştie şi înțelege toate
şi mă va călăuzi în lucrările mele cu chibzuință
şi mă va ocroti cu slava sa.

1. „Era de față când ai făcut lumea“: *cf. Proverbe* 8, 22-31, *supra*.

Care om va putea cunoaşte voința lui Dumnezeu,
sau cui îi va veni în minte ce voieşte Domnul?
Cugetările muritorilor sunt şovăitoare
şi nestatornice sunt hotărârile noastre.
Căci trupul pieritor împovărează sufletul
şi lăcaşul pământesc apasă mintea plină de gânduri[1].
Cu greu ne închipuim ce se află pe pământ;
chiar şi pe cele care ne sunt la îndemână le găsim cu trudă;
dar celor din ceruri, cine le-a dat de urmă?
Iar voia ta cine ar fi cunoscut-o, dacă Tu nu i-ai fi dat înțelepciune
şi nu i-ai fi trimis duhul tău sfânt dintru cele de sus?
Astfel au fost îndreptate cărările celor de pe pământ
şi oamenilor li s-a dat învățătura despre cele plăcute ție
şi prin înțelepciune au fost mântuiți.

(*Înțelepciunea* 9, 1-6. 9-11. 13-18)

1. În această dihotomie între sufletul spiritual şi trupul care este mai degrabă o povară se manifestă influența filozofiei greceşti, cu precădere a lui Platon. Specific iudaică este afirmația că numai Dumnezeu îi poate da omului înțelepciunea spre mântuire.

DIN PSALMI

Tematica înțelepciunii este prezentă și în Psalmi*, care sunt rugăciunea prin excelență a omului biblic. Unii psalmi sunt însă numiți în mod special „sapiențiali“, pentru că exprimă și transmit o experiență de viață și o învățătură.*

Psalmul 1

Fericit omul care nu umblă în sfatul celor răi
  şi în calea păcătoşilor nu se opreşte
  şi pe scaunul celor batjocoritori nu se aşază,
ci în legea Domnului e desfătarea lui
  şi legea lui o murmură ziua şi noaptea!
El este ca un pom sădit lângă pâraie de apă, care dă rod la vreme potrivită;
  frunzele lui nu se veştejesc şi tot ce începe îi iese bine.

Nu sunt aşa cei răi, nu sunt aşa,
  ci sunt ca pleava pe care o spulberă vântul.
De aceea nu-şi vor ține fruntea sus cei răi la judecată,
  şi nici păcătoşii, în adunarea celor drepți.
Căci Domnul cunoaşte calea celor drepți,
  iar calea celor răi se va nimici.

Portretul omului care se poate apropia de Dumnezeu: nu este vorba de vreo puritate rituală, ci de trăirea în adevăr și dreptate.

Psalmul 15/14[1]

Psalm. Al lui David[2].
Doamne, cine se va sălăşlui în cortul tău,
cine va locui în muntele tău cel sfânt?
Cel ce umblă întru desăvârşire şi face dreptatea,
cel care grăieşte adevărul în inima sa,
cel care nu cleveteşte şi nu face rău semenului său
şi ocară nu stârneşte împotriva aproapelui său.
Dispreţuit este în ochii săi omul de nimic,
iar pe cei ce se tem de Domnul îi cinsteşte,
şi, chiar dacă păgubeşte, nu-şi calcă jurământul;
banii săi nu-i împrumută cu dobândă
şi mită împotriva celui nevinovat nu ia.
Cel care face astfel nu se va clătina în veac.

Omul asuprit e îndemnat la răbdare: el nu trebuie să se lase tulburat de invidie sau de mânie, căci Domnul îi va veni negreșit

1. Există o diferenţă între numerotarea psalmilor în Biblia ebraică şi cea din Septuaginta, diferenţă care se reflectă, evident, şi în traducerile făcute după una sau cealaltă sursă: *Psalmii 9* şi *10* din Biblia ebraică sunt socotiţi unul singur (9) în Septuaginta, de unde decalajul de o cifră până la *Psalmul 147* din Biblia ebraică; în schimb, acesta e împărţit în două (146 şi 147) în Septuaginta, deci *Psalmul 148* ajunge să fie acelaşi în ambele surse.

2. Majoritatea psalmilor îi sunt atribuiţi în mod tradiţional lui David, ca reprezentant prin excelenţă al genului.

în ajutor. Descrierile răsplăților și pedepselor vor fi interpretate metaforic de-a lungul timpului, în mod tot mai spiritualizat.

Psalmul 37/36

Al lui David.
Nu te tulbura de cei nelegiuiți
    şi nu-i pizmui pe cei ce fac strâmbătate,
căci precum iarba cosită se vor ofili
    şi ca firul ierbii se vor usca.

Încrede-te în Domnul şi fă binele,
    locuieşte pământul şi păzeşte credința.
Desfată-te în Domnul
    şi El va împlini cererile inimii tale.
Încredințează[1] Domnului calea ta,
    încrede-te în El şi El va săvârşi:
va scoate la iveală ca lumina dreptatea ta
    şi dreptul tău, ca soarele la amiază.
Stai tăcut înaintea Domnului şi aşteaptă-l;
    nu te tulbura de acela care propăşeşte în drumul său,
    de omul care urzeşte viclenii.

Fereşte-te de mânie, depărtează de la tine furia,
    nu te aprinde, căci îți va fi spre rău,
fiindcă cei care fac rele vor fi secerați,
    iar cei care-l aşteaptă pe Domnul vor moşteni pământul.

---

1. „Încredințează“: *litt*. „aruncă asupra“; „calea“, cuvânt-cheie în întreaga Biblie, metaforizează desfăşurarea întregii vieți a omului, precum şi purtarea lui de fiecare clipă.

Încă puțin şi cel rău nu va mai fi:
vei căuta locul lui şi nu-l vei afla.
Dar cei blânzi[1] vor moşteni pământul
şi se vor desfăta în belşug de pace.

Cel rău unelteşte împotriva celui drept
şi scrâşneşte din dinți împotriva lui.
Stăpânul însă râde de el,
căci vede cum i-a venit ziua.
Cei răi scot sabia, îşi încordează arcul
ca să-l doboare pe cel smerit şi sărac,
ca să-i străpungă pe cei ce urmează căi drepte.
Dar sabia lor le va intra în inimă
şi arcurile lor se vor sfărâma.

Mai bun e puținul celui drept
decât belşugul multor nelegiuiți,
căci brațele celor nelegiuiți se vor frânge,
dar sprijinul celor drepți este Domnul.
Domnul cunoaşte zilele celor desăvârşiți,
iar moştenirea lor în veci va rămâne.
Nu vor fi făcuți de ocară în vremuri rele
şi în zilele de foamete se vor sătura.
Fiindcă cei răi vor fi nimiciți
şi vrăjmaşii Domnului – ca podoaba câmpului:
se vor risipi, ca fumul se vor risipi.

---

1. „Cei blânzi“: ebr. *ʿanaw* înseamnă „sărman“, „smerit“, „blajin“, unul care ştie că n-are alt sprijin decât pe Dumnezeu. *Cf. Matei* 5, 4.

Cel nelegiuit ia cu împrumut şi nu dă înapoi,
dar cel drept se îndură şi dăruieşte.
Căci cei binecuvântați de El vor moşteni pământul,
iar cei blestemați de El vor fi nimiciți.
De la Domnul se întăresc paşii omului
şi calea lui îi e pe plac.
Când cade, nu este doborât,
căci Domnul îl ține de mână.

Tânăr am fost şi am îmbătrânit,
dar n-am văzut să fie părăsit cel drept,
nici neamul lui să ducă lipsă de pâine.
Ziua întreagă el se milostiveşte şi dă cu împrumut:
neamul lui va fi binecuvântat.

Abate-te de la rău şi fă binele
şi vei avea sălaş de-a pururi.
Căci Domnul iubeşte dreptatea
şi nu-i va părăsi pe credincioşii săi – în veac vor fi ocrotiți,
iar sămânța celor răi va fi secerată.
Cei drepți vor moşteni pământul
şi-l vor locui în veci.

Gura celui drept rosteşte înțelepciune,
limba lui grăieşte dreptate;
legea Dumnezeului său e în inima sa
şi paşii nu-i vor şovăi.
Nelegiuitul îl pândeşte pe cel drept
căutând să-l dea morții;
dar Domnul nu-l lasă în mâinile lui
şi nu va lăsa să fie osândit la judecată.

Aşteaptă-l pe Domnul şi păzeşte calea lui
şi El te va înălța ca să moşteneşti pământul,
când vor fi secerați cei răi vei vedea.
L-am văzut pe cel rău înălțându-se cu trufie,
ridicându-se ca un cedru înfrunzit;
s-a trecut şi, iată, nu mai este,
l-am căutat şi n-a mai fost aflat.
Ia aminte la cel desăvârşit, priveşte la cel drept,
căci omul păcii are parte de urmaşi.
Cei răzvrătiți, însă, vor fi nimiciți cu toții,
urmaşii celor fără de lege vor fi secerați.
Dar mântuirea celor drepți vine de la Domnul,
El e adăpostul lor în timp de strâmtorare.
Îi va ajuta Domnul şi-i va izbăvi,
îi va scăpa de cei nelegiuiți şi-i va mântui,
pentru că s-au adăpostit la El.

Bogățiile sunt amăgire: ele nu pot îndepărta moartea. Suficiența celor bogați e ridicolă.

Psalmul 49/48

Pentru mai-marele cântăreților. Al fiilor lui Core[1]. Psalm.
Auziți acestea, toate popoarele,
ascultați, voi, toți locuitorii lumii:
oameni de rând şi oameni de neam mare,
bogați şi săraci deopotrivă!

1. „Fiii lui Core“: familie de leviți rânduiți de David să fie cântăreți în sanctuar (*cf. 1 Cronici* 6, 22).

Gura mea va grăi înțelepciune
şi cugetul inimii mele, pricepere;
pleca-voi spre pilde urechea mea,
tâlcui-voi în harfă taina mea.

De ce să mă tem în zilele rele,
când fărădelegea celor care mă urmăresc mă înconjoară?
Ei se încred în tăria lor
şi cu belşugul bogăției lor se laudă.
Nici frate pe frate nu poate izbăvi
şi nu-i poate da lui Dumnezeu preț de răscumpărare.
Nespus de mare e prețul sufletului său
şi niciodată nu va fi de ajuns
ca el să trăiască în veac
şi să nu vadă mormântul.
Îi va vedea pe înțelepți cum pier
deopotrivă cu cel fără de minte şi cu cel nebun,
lăsând altora avuția lor.
Mormintele le vor fi casă în veac,
locuința lor din neam în neam,
deşi cu numele lor şi-au numit pământurile.
Omul când e în cinste nu rămâne mult,
ci este asemenea dobitoacelor ce pier.

Aceasta este calea celor ce se încred în sine
şi sfârşitul celor mulțumiți de ei.
Ca oile se îndreaptă spre adânc şi moartea îi va paşte;
se vor prăbuşi în groapă, chipul lor va pieri
şi tărâmul celor morți le va fi sălaş.
Însă Dumnezeu izbăveşte sufletul meu,
din ghearele lăcaşului morții mă va scoate.

Nu te nelinişti dacă se îmbogăţeşte omul
şi dacă sporeşte slava casei lui,
căci la moarte nu va lua toate cu sine,
nici nu va coborî după el slava lui.
Îşi binecuvânta el sufletul în timpul vieţii:
„Te vor lăuda că te-ai îngrijit de tine!"
Dar va coborî alături de strămoşii săi,
care în veac nu vor vedea lumina.
Omul când e în cinste nu rămâne mult,
ci este asemenea dobitoacelor ce pier.

Când privește viața în lumina lui Dumnezeu, cel asuprit și sărman își găsește liniștea.

Psalmul 73/72

Psalm. Al lui Asaf[1].
Cu adevărat bun este Dumnezeu cu Israel,
cu cei curaţi cu inima;
dar eu, cât pe ce să-mi lunece piciorul,
puţin a lipsit să mi se poticnească paşii,
căci i-am pizmuit pe cei trufaşi
văzând tihna celor fără de lege.
Fiindcă ei n-au parte de chinuri până la moarte,
şi zdravăn le e trupul,
de truda muritorilor n-au parte,
şi laolaltă cu ceilalţi nu sunt loviţi,

1. „Asaf": levit rânduit de David printre conducătorii corului în sanctuar (*cf. 1 Cronici* 6, 39; 15, 17; 16, 5-7).

de aceea trufia e podoaba lor,
silnicia îi acoperă ca un veşmânt,
le ies ochii din cap de grăsime,
din inimi li se revarsă închipuiri.
Batjocoresc, vorbesc cu răutate,
amenință de sus cu asuprirea.
Şi-au înălțat până la ceruri gura lor,
iar limba lor cutreieră pământul.
De aceea poporul se ia după ei
şi puhoiul apelor nu-i ajunge.
Ei zic: „Cum va şti Dumnezeu?
Are cumva ştiință Cel Preaînalt?“
Iată, aceştia sunt nelegiuiții:
pururi în tihnă îşi sporesc bogăția.

Atunci, oare în zadar mi-am păstrat inima curată
şi mi-am spălat mâinile întru nevinovăție?
Căci lovit sunt ziua întreagă
şi pedepsit în fiece dimineață!
De-aş fi zis: „Voi grăi ca ei“,
aş fi fost necredincios neamului fiilor tăi.
Am cugetat să înțeleg aceasta,
dar anevoios lucru a fost în ochii mei,
până când am intrat în sanctuarul lui Dumnezeu
şi am înțeles sfârşitul lor.
Cu adevărat îi aşezi în loc lunecos
şi-i prăbuşeşti în amăgire.
Cum sunt ei nimiciți într-o clipă,
s-au dus, au pierit de spaime!
Ca pe un vis la trezire, Stăpâne,
când te scoli, disprețuieşti chipul lor.

Când se mâhnea inima mea
şi eram străpuns până-n rărunchi,
eram neghiob şi nu înțelegeam,
ca un dobitoc eram înaintea ta.

Dar eu sunt pururea cu tine,
m-ai prins de mâna dreaptă.
Cu sfatul tău mă vei călăuzi
şi în urma slavei tale mă vei lua.
Pe cine am eu în ceruri?
Fiind cu tine, nu am dorință pe pământ.
Se mistuie trupul meu şi inima mea:
stânca inimii mele şi partea mea e Dumnezeu în veci.

Iată, cei ce se îndepărtează de tine vor pieri,
vei nimici pe toți cei care-ți sunt necredincioşi.
Iar mie a mă apropia de Dumnezeu bine-mi este,
mi-am pus în Domnul şi Stăpânul meu scăparea,
ca să istorisesc toate lucrările tale.

Legea Domnului văzută ca suprema binefacere este cântată în cel mai lung psalm de laudă și mulțumire.

Psalmul 119/118

Alef[1]
Fericiți cei fără prihană în cale,
cei care umblă în legea Domnului.

1. „*Alef*“: psalmul este alcătuit din 22 de strofe, după numărul literelor din alfabetul ebraic. În cadrul fiecărei strofe toate versetele

Fericiți cei care păzesc mărturiile lui
    şi îl caută din toată inima.
Ei n-au săvârşit fărădelege
    şi umblă pe căile lui.
Tu ai dat rânduielile tale
    ca să fie păzite pe de-a-ntregul.
O, de s-ar statornici căile mele
    spre păzirea îndreptărilor tale!
Atunci nu mă voi ruşina
    când voi privi la toate poruncile tale.
Te voi lăuda întru curăția inimii
    când voi învăța judecățile dreptății tale.
Legiuirile tale voi păzi:
    să nu mă părăseşti nicicând!

(*Psalmul 119*, 1-8)

Dalet
Lipitu-s-a de țărână sufletul meu:
    prin cuvântul tău dă-mi viață!
Căile mele ți le-am istorisit şi mi-ai răspuns;
    învață-mă legiuirile tale!
Calea rânduielilor tale fă-mă s-o înțeleg
    şi voi cugeta la minunățiile tale.
S-a istovit sufletul meu de supărare:
    ridică-mă, după cuvântul tău.
Calea minciunii îndepărtează-o de la mine
    şi cu legea ta miluieşte-mă!

încep cu litera respectivă. Este un procedeu de şcoală, care facilitează memorarea; în acelaşi timp sugerează o totalitate.

Calea adevărului am ales-o,
    hotărârile tale le-am pus înaintea mea.
M-am alipit de mărturiile tale:
    Doamne, să nu mă dai de ocară!
Pe calea poruncilor tale alerg,
    fiindcă Tu lărgeşti inima mea.

(*Psalmul 119,* 25-32)

Zain

Adu-ţi aminte de cuvântul pe care l-ai grăit slujitorului tău,
    în care mi-am pus toată nădejdea.
Aceasta e mângâierea mea în necaz:
    făgăduinţa ta îmi dă viaţă.
Cei trufaşi m-au batjocorit peste măsură:
    de la legea ta eu nu m-am abătut.
Mi-am adus aminte de hotărârile tale cele din veac, Doamne,
    şi m-am mângâiat.
Mânia m-a cuprins din pricina celor răi,
    care părăsesc legea ta.
Cântări au fost pentru mine legiuirile tale
    în casa pribegiei mele.
Mi-am amintit noaptea de numele tău, Doamne,
    şi am păzit legea ta.
Acesta e rostul meu:
    să urmez rânduielile tale.

(*Psalmul 119,* 49-56)

Het

Partea mea este Domnul;
    zis-am: voi păzi cuvintele tale.

Din toată inima am voit să înseninez fața ta,
 miluiește-mă după făgăduința ta.
Am cercetat căile mele
 şi mi-am întors paşii spre mărturiile tale.
Grăbitu-m-am şi n-am zăbovit
 să păzesc poruncile tale.
Funiile celor răi s-au strâns împrejurul meu:
 de legea ta nu am uitat.
În miez de noapte mă scol ca să te laud
 pentru hotărârile dreptății tale.
Tovarăş sunt eu cu toți cei care se tem de tine,
 cu cei care păzesc rânduielile tale.
De bunăvoința ta, Doamne, plin este pământul;
 învață-mă legiuirile tale!

(*Psalmul 119*, 57-64)

Nun
Făclie pentru paşii mei e cuvântul tău
 şi lumină pentru cărările mele.
Jurat-am – şi voi ține –
 să păzesc hotărârile dreptății tale.
Umilit am fost peste poate, Doamne,
 dă-mi viață, după cuvântul tău.
Jertfa de bunăvoie a gurii mele să-ți fie plăcută, Doamne:
 învață-mă hotărârile tale!
Sufletul meu e în palmele mele fără încetare[1],
 dar de legea ta nu am uitat,

---

1. „Sufletul meu e în palmele mele“: semitism însemnând „viața mi-e pururi în primejdie“.

întinsu-mi-au nelegiuiții cursă,
    dar de la rânduielile tale n-am rătăcit.
Moştenirea mea sunt mărturiile tale în veac,
    căci ele sunt veselia inimii mele.
Aplecatu-mi-am inima spre împlinirea legiuirilor tale
    pururi, până la sfârşit.

(*Psalmul 119,* 105-112)

Pe

Minunății sunt mărturiile tale:
    de aceea le-a păzit sufletul meu.
Poarta cuvântului tău răspândeşte lumină,
    dă pricepere celor neştiutori.
Gura mi-am deschis-o şi am sorbit,
    căci de poruncile tale am însetat.
Întoarce-te spre mine şi mă miluieşte,
    după cum ai hotărât pentru cei care iubesc numele tău.
Statorniceşte paşii mei întru făgăduința ta
    şi să nu mă stăpânească nici o fărădelege.
Răscumpără-mă din asuprirea omului
    şi voi păzi rânduielile tale.
Luminează fața ta peste slujitorul tău
    şi învață-mă legiuirile tale.
Şiroaie de lacrimi au vărsat ochii mei
    pentru că oamenii n-au păzit legea ta.

(*Psalmul 119,* 129-136)

Tau

Să ajungă strigarea mea înaintea feței tale, Doamne,
    după cuvântul tău, dă-mi înțelegere!

Să vină ruga mea în fața ta,
după făgăduința ta, izbăvește-mă!
Izbucnească de pe buzele mele cântare de laudă,
căci Tu mă înveți legiuirile tale.
Să cânte limba mea făgăduința ta,
căci toate poruncile tale sunt dreptate.
Mâna ta să-mi vină în ajutor,
căci am ales învățăturile tale.
Tânjit-am după mântuirea ta, Doamne,
şi legea ta desfătarea mea este.
Viu va fi sufletul meu şi te va lăuda
şi hotărârile tale îmi vor veni în ajutor.
Rătăcit-am ca o oaie pierdută: caută spre robul tău,
căci poruncile tale nu le-am uitat.

(*Psalmul 119*, 169-176)

Bucuria comuniunii frățești:

Psalmul 133/132

Cântare a Treptelor. A lui David.
Iată cât e de bine şi de plăcut
să locuiască frații laolaltă:
ca mirul de preț pe creştet, ce coboară pe barbă, pe barba lui Aaron[1],
ce coboară pe marginea veşmântului său;

---

1. „Mirul de preț ... pe barba lui Aaron": aluzie la ungerea preoțească, dar şi imaginea omului din vechime care se parfumează, pregătindu-se de sărbătoare.

ca roua Hermonului ce coboară pe înălțimile Sionului[1],
căci acolo a hotărât Domnul binecuvântare, viață în veci
de veci.

Faptul că Dumnezeu este atotștiutor și pretutindeni prezent îi dă psalmistului un sentiment de încredere și de bucurie.

Psalmul 139/138

Pentru mai-marele cântăreților. Al lui David. Psalm.
Doamne, Tu mă cercetezi şi mă cunoşti,
Tu ştii când mă aşez şi când mă scol.
Tu înțelegi de departe gândurile mele,
când umblu şi când mă culc Tu iei seama
şi toate căile mele îți sunt cunoscute;
încă nu este vorbă pe limba mea
şi iată, Doamne, Tu o ştii pe toată.
Din spate şi din față Tu mă învălui
şi ai pus peste mine palma ta.
Minunată e ştiința ta, mai presus de mine;
preaînaltă, şi nu o pot ajunge.

Unde să mă duc de la duhul tău
şi de la fața ta unde să fug?
De mă voi sui la cer, acolo eşti
şi de mă voi culca în lăcaşul morților, iată-te!

1. „Roua Hermonului ... înălțimile Sionului": nu este o indicație geografică, de vreme ce muntele Hermon se află la o depărtare considerabilă la nord de Ierusalim; ideea este că aceeaşi bogăție de rouă se revarsă peste muntele Domnului, peste Sion.

De voi lua aripile zorilor
şi mă voi aşeza la marginile mării,
şi acolo mâna ta mă va călăuzi
şi mă va ține dreapta ta.

Am zis: „Măcar de m-ar acoperi întunericul
şi noapte, lumina pentru mine“,
dar nici întunericul nu e întuneric pentru tine
şi noaptea ca ziua se va lumina:
întunericul ei va fi ca lumina.

Căci Tu ai alcătuit rărunchii mei,
m-ai țesut în pântecele mamei mele.
Te preamăresc pentru că sunt o făptură atât de minunată[1];
minunate sunt lucrările tale şi sufletul meu le cunoaşte bine.
Nu-ți erau ascunse oasele mele când am fost plăsmuit în taină,
țesut în adâncurile pământului.
Ochii tăi m-au văzut înainte de a mă naşte
şi în cartea ta îmi erau scrise zilele toate:
erau făurite pe când nu era nici una.

Cât de adânci sunt, pentru mine, gândurile tale, Dumnezeule,
de necuprins e numărul lor!
De le voi socoti, le voi afla mai multe ca nisipul.
Când mă trezesc, tot lângă tine sunt.

---

1. Uimirea omului în fața frumuseții propriei ființe create de Dumnezeu pare un reflex al bucuriei lui Dumnezeu la creație (*cf. e.g. Geneză* 1, 31: „Şi a văzut Dumnezeu toate câte le făcuse şi, iată, erau foarte bune.“).

Cercetează-mă, Dumnezeule, şi cunoaşte-mi inima,
încearcă-mă şi cunoaşte grijile mele
şi vezi de este în mine cale nelegiuită,
şi călăuzeşte-mă pe calea cea din veac.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

Deoarece s-ar putea spune că bibliografia biblică tinde spre infinit, am inclus aici doar principalele instrumente de lucru folosite, precum şi câteva lucrări de referinţă.

Biblia Hebraica Stuttgartensia, ed. K. Elliger et W. Rudolph, Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart, 1977.

Septuaginta, ed. Alfred Rahlfs; editio altera Robert Hanhart, Stuttgart, 2006.

Nova Vulgata Bibliorum Sacrorum Editio, Libreria Editrice Vaticana, 1979.

Biblia Sacra Vulgata (ed. R. Gryson), Stuttgart, 2007.

*

Alter, Robert, *The Book of Psalms, A Translation with Commentary*, W.W. Norton & Comp., New York – London, 2007.

Alter, Robert, *The Wisdom Books, A Translation with Commentary*, W.W. Norton & Comp., New York – London, 2010.

La sainte Bible, Version établie par les moines de Maredsous, nouvelle édition revue et corrigée, Brepols, Paris – Turnhout, 1975.

La Bible de Jérusalem, nouvelle édition entièrement revue et augmentée, Éditions du Cerf, Paris, 1986.

La Bible, traduction œcuménique (édition réservée à l'Association œcuménique pour la recherche biblique), Éditions du Cerf – Société Biblique Française, 1988.

The Holy Bible, Revised Standard Version, An Ecumenical Edition, Collins, New York – Glasgow – London – Toronto – Sydney – Auckland, 1973.

New English Translation (The NET Bible), 2005.

La Sacra Bibbia della Conferenza Episcopale Italiana, Città del Vaticano, 1997.

Biblia sau Sfânta Scriptură, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al B.O.R., Bucureşti, 1988.

Biblia sau Sfânta Scriptură, ediție jubiliară a Sfântului Sinod, versiune diortosită după Septuaginta, redactată şi adnotată de Bartolomeu Valeriu Anania, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al B.O.R., Bucureşti, 2001.

Biblia sau Sfânta Scriptură a Vechiului și Noului Testament, cu trimiteri [= Dumitru Cornilescu], ediție revizuită, Societatea Biblică Interconfesională din România, 2014.

Septuaginta, vol. I–VI, Colegiul Noua Europă, Editura Polirom, Iaşi, 2004–2010.

Biblia. Traducere, introduceri şi note de pr. Alois Bulai şi pr. Eduard Patraşcu, Editura Sapientia, Iaşi, 2013.

*

Léon-Dufour, X. (dir.), *Vocabular de teologie biblică*, ARCB, 2001.

McKenzie, John L., *Dictionary of the Bible*, Collier Macmillan Publishers, London – New York, 1965.

Dicționar enciclopedic al Bibliei, Editura Humanitas, Bucureşti, 1998.

*

Alter, Robert, *The Art of Biblical Poetry*, Published by Basic Books, A Member of the Perseus Books Group, 1985.

Brown, R., Fitzmyer, J., Murphy, R., *Introducere și comentariu la Sfânta Scriptură* („The New Jerome Biblical Commentary"), vol. V: *Literatura sapiențială*, Editura Galaxia Gutenberg, Târgu-Lăpuş, 2011.

Charpentier, Eugène, *Să citim Vechiul Testament,* ARCB, 1998.

La Cocque, A., Ricœur, P., *Cum să înțelegem BIBLIA*, Editura Polirom, Iaşi, 2002.

Creția, Petru, *Cartea lui Iov. Ecleziastul. Cartea lui Iona. Cartea lui Ruth. Cântarea Cântărilor – traducere din greacă și comentarii*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1995, 2009.

Doré, Daniel, *Le Livre de la Sagesse de Salomon*, coll. Cahiers Évangile, nr. 113, Éditions du Cerf, Paris, 2000.

Duesberg, H., Fransen, L., *Les Scribes inspirés. Introduction aux livres sapientiaux de la Bible*, Éditions de Maredsous, 1966.

Larcher, C., *Le Livre de la Sagesse ou la Sagesse de Salomon*, coll. Études Bibliques, tomes I–III, Éditions Gabalda, Paris, 1983–1985.

Mazzinghi, Luca, *Il Pentateuco sapienziale. Proverbi, Giobbe, Qohelet, Siracide, Sapienza. Caratteristiche letterarie e temi teologici*, Edizioni Dehoniane, Bologna, 2013.

Quesnel, M., Gruson, Ph. (dir.), *La Bible et sa Culture, I. Ancien Testament*, Desclée de Brouwer, Paris, 2001.

Ravasi, Gianfranco, *Qohelet. Il libro più originale e „scandaloso“ dell' Antico Testamento*, Edizioni San Paolo, 1988.

Ravasi, Gianfranco, *Il libro di Giobbe*, Edizioni Dehoniane, Bologna, 2007.

Steinmann, Jean, *Ainsi parlait Qohèlèth*, coll. Lire la Bible, nr. 38, Éditions du Cerf, Paris, 1955.

Această ediție a Celor mai frumoase pagini de înțelepciune biblică a fost redactată de Marieva Ionescu. Volumul a fost tehnoredactat și paginat de Corina Roncea, cu caractere Maiola romane, de rând, verzale și capitaluțe. Supracoperta a fost ilustrată de Mihail Coșulețu cu un fragment din lucrarea Ghetto, executată în ulei pe pânză. Cartea s-a dat la tipar la Monitorul Oficial R.A., spre a se imprima pe hârtie de volum tonată, de 80 de grame, în ziua de 7 mai a anului 2015, când s-a întocmit și acest COLOFON